

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

4

LETNIK LXXIX
1979

P L A N I N S K I V E S T N I K
GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE
 IZHAJA OD LETA 1895

Francè Avčin	Kako bi bilo, če...?	201
Franček Knez	Črna zavesa v Ojstrici	202
Dr. Mirko Kajzelj	Spomini iz prvih časov našega alpinizma	203
Andrej Štremfelj	Via Ideale	209
Viki Grošelj	Vrh gore je bel kažipot očem...	213
Stojan Verdnik-Oka	Pozimi v severni steni Planjave	214
Tamara Likar	Še sonce je bilo žalostno	215
Ing. Pavle Šegula	Plaz v Hudičevem žlebu	216
Tone Wraber	Triglav 1778—1978	217
Andrej Kranjc	Jama Srnica	220
Vilko Mazi	Luč v temini	222
Slobodan Žalica	V hercegovskih gorah	228
Ing. Pavle Šegula	Za poglobljeno znanje o snežnih plazovih	236
Ing. Pavle Šegula	Nevarnost snežnih plazov za avtomobiliste	238
Žarko Rovšček	Utrinki iz Zahodnih Julijcev	240
Dr. Jože Četina	Andi 1978 — Rio Santa	247
Pavel Kunaver	Triglav — v naši himni	249
Ing. Pavle Šegula	O zasedanju podkomisije za plazove IKAR	250
Anda Grošelj	Na tečaju za MV	252
	Društvene novice	254
	Alpinistične novice	261
	Iz planinske literature	264
	Razgled po svetu	288

Naslovná stran:

Podrta gora in Vel. Tolminski Kuk z Bogatina
 Foto dr. Jože Andlovic

Notranja priloga:

- 1 Planina na Kraju z Bogatinom — Foto Jaka Čop
- 2 Zabrdó pod Ratitovcem — Foto Vojko Bizjak

Poštnina plačana v gotovini

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. — Glavni urednik: Prof. Tine Orel, naslov: 61111 Ljubljana — pošta 11, p. p. 38, odgovorni urednik: Stanko Hribar. — Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovec, prof. Marijan Krišelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Janez Pretnar, prof. Janko Ravník, Franci Savenc, Franc Vogelčnik, dr. Tone Wraber, ing. Albert Sušnik, ing. Janez Bizjak — Naslov: Planinska zveza Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046, telefon 312-553. — Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 200 din, plačljivo tudi v dveh obrokih, za inozemstvo 360 din (20 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. — Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila, navedite vedno tudi stari naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto — Rokopisov in slik ne vračamo. — Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani

Glasiło

Planinske zveze Slovenije

»Planinski Vestnik«

je bilo z ukazom

predsednika republike

Josipa Broza-Tita

ob 80-letnici izhajanja

za poseben prispevek

k razvoju planinstva

v Sloveniji

odlikovano

z redom zaslug za narod

s srebrnimi žarki

OLJARNA
FRAM

proizvaja in priporoča

PRISTNO
BUČNO OLJE

nagrajeno z več zlatimi medaljami za kvaliteto na mednarodnem kmetijskem sejmu v Novem Sadu

KAKO BI BILO, ČE ...?

FRANCÈ AVČIN

Šestnajsti kimavec je danes, mesec značilno slovenskega imena. In vendar je prav ta dan pred natanko 35 leti sredi najtršega boja za naš slovenski biti ali ne biti slovenska pest treščila po mizi gladkih diplomatov in priključila slovensko Primorsko nazaj k materi Sloveniji. Na tej prastari naši zemlji sedim sam samcat visoko pod vrhom Snežnika, notranjskega namestnika snežnikov kranjskih poglavarja. Tako edinstveno je vsenaokrog. Na nebu je ščip, njegov blede soj se kot tiha perot nočne ptice spreletava med vejevjem visokokraškega gozda. Moj jelen rohni po vrtači pod menoj. Pogovarjava se pomalem. A ne pride, da bi ga videl. Preveč žena ima okrog sebe, slišim jih, slutim jih, preveč budnih nosov ga varuje pred človekom. Kako škoda, prav nič mu nočem, puška počiva ob dobrem lesu smreke, ki me podpira. Iz Pekla globoko pod menoj neprenehno buha uharica, nanovo buh-hu. Kolika sreča, da sem tu prav danes. Prijatelj Reini Messner je na svoji nedavni samotni poti k Nanga Parbatu, ki mu je nekoč vzela brata, dejal: »Mar ni skrivni smisel gorništvu ostati zgoraj, na višavah? Nič več vrniti se v svet, ki si ga pravkar mukoma pustil za seboj?« Ne zavidam mu izjemnih dosežkov človekovih moči, nadčloveških zmogljivosti in dejanj, zavidam pa mu duševna doživetja ob teh skrajnih srečanjih človekove volje s silami Narave. Vso svetlo noč obliva vsemogočni, »vse prešinjajoči silni jesenski veter«. Vsake jeseni privrši tam od morja, da zemljo zaziblje v sen. Do pomladi, ko privihra zopet, da jo zbudi v vigred. Vsako leto tako, kar jih pomnijo ljudje.

Vse svetlejša postaja noč, bela črta se zariše nad gozdove. Planine, pesnikov okameneli ponos domovine! Nočni lovski dvogled išče, najde. Ni pomote, to je, to je On. On, ki je velik in čigar ime je sveto. Sveto vsem Slovincem. Dvesto let je, kar je prvič stopila nanj noga slovenskega ratarja, pravijo. Nič kolikokrat pa je nedvomno stopila že zdavnaj precej nanj lesena cokla trentarskega divjega lovca. Saj drži prav čez triglavski vrh ena od gamsjih stečin s Primorske na Kranjsko, z bovškega Belega snega na Zeleni sneg in naprej na sočno pot že kopnih strmin Begunjskega vrha; sam sem jih bil videl nekoč v zgodnji pomladi.

Videl sem tudi triglavsko proslavo. Ni mi bilo dano, da bi ji bil priča, pa sem se je udeležil vsaj po elektromagnetnih posrednikih, hkrati z vrha Kredarice in iz Bohinja. Tehnika je le orodje, dela pa roka, tako kot jo vodi misel, zdrava ali bolna.

Mogočna in lepa je bila ta proslava. Toda ves čas mi je šlo po glavi: Mar so slavnostni govorniki kaj pomislili, kaj bi bilo, če bi vrh Triglava stala betonska škatla, vremenarska opazovalnica, z žičnico do nje? Mar so se kaj zavedeli, kaj bi bilo, če bi bilo po vojni vrlim kilovatnikom uspelo navrtati jezero Črtomira in Bogomile, mu vode speljati v Bačo, pa bi vsak dan nihalo za sedem metrov, kot so bili mirne duše načrtovali tisti, ki v vsakem razvoju vidijo tudi napredek.

Mar so si slavitelji predstavljali, kakšen bi bil pogled tam od štirih srčnih mož proti gori troglavega boga, če bi se mučil prek orjaškega hotelskega nestvora ob jezerski obali pod Vrtovinom?

In kako imenitno bi bilo, če bi npr. Prešernovo Savico zajeli raje nad slapom kot pod njim? Koliko sto kilovatkov bi pridobili, koliko milijonov kilovatt-uric več bi lahko prodajali!

Tik pod nogami imam primer, kako brezglavo počenjamo: lesne industrije gradimo kot gobe po dežju, a kje dobiti ves potreben jim les?

Kaj bi bilo, če se ne bi bili že takrat iz ljudstva postavili v bran tisti spočetka zasmehovani varstveniki Narave?

Vendar se je ob triglavskih dneh nekaj le preganilo: vsi govorniki in člankarji, katerih besede imajo težo, so na koncu opozarjali, kako moramo sedaj varovati dragocene lepote naših triglavskih gora.

Zasmehovane besede varstvenikov postajajo tedaj meso, zamisel varstva Narave je že linija, čeprav zaenkrat še zelo papirnata. V ozadjih je marsikje še vedno, kot je bilo vse doslej: še se bomo morali boriti z lastno neumnostjo, zlaganostjo, špekulantstvom, kratkovidnostjo. Še ne zmoremo jasnih pogledov v bodočnost. Še dopuščamo, da nam tisti, ki jim nič ni sveto, segajo po svetih triglavskih vodah, po Smaragdni reki pri Kobaridu, po Srebrni reki pod Idrijo, po Zeleni reki iz Bohinja, po pritokih Sinje reke v Radovni, celo v samih Vratih k Triglavu.

In končno, kako bi bilo, če bi se planinci spomnili, sedaj po triglavskih dneh, da imamo na duši še težak dolg. Dolg samoniklemu možu, gorskemu samotarju, gorniku in znanstveniku, socialistu in velikemu humanistu primorskemu Slovencu Henriku Tumi. Brez njega, brez njegovega Imenoslovja Julijskih Alp našim gorenjskim in primorskim goram že ne bi več vedeli imen. Pa tudi on jih ne bi bil izvedel, zapisal, zarisal, če ne bi bilo skromnih, predvsem bovških, soških, trentarskih gorjancev, divjih ali nedivjih gorskih lovcev.

Kako bi bilo, če bi že kar sedaj naročili spomenik dvema neutrudnima možema, Tumi in njegovemu vodniku Bovčanu, Sočanu, Trentarju, Gorenjcu, naročili pri kiparju-alpinistu, ki mu je že bil izklesal soho v Novi Gorici? Dolžni smo — njima in sebi. In tam nekje vrh Vršiča naj bi stal. Pa Tuma ni ljubil kričave javnosti — raje malo niže. Na Šupci, visoko nad Trento. Potem bomo mogoče celo dosegli, da po vseh obljubljanjih končno le asfaltiramo tisto grozotno cesto čez najlepši alpski prelaz.

Ali ne bi bilo prav tudi to, da bi ob tem sedli lepo vsi skupaj, si družno postavili nepremakljive meje, do kod še smemo s civilizacijo v naši preobčutljivi čarni deželici, zunaj teh meja pa družno pljunili v roke, kot smo to tako čudovito znali takoj po vojni? Misli plovejo, kujejo. Čudna tema zakriva gozdove. Oblak čez Mesec, seveda. A ko čez čas zopet pogledam, enak polkrožen oblak, samo vse večji. Z vrha Snežnika zategli vriski in živzav turistov, nedeljskih planincev. Moj jelen je utihnil, umolknila uharica, še veter je obstal. Gledam, in počasi dojamem: seveda, Lunin mrk! Čudovito!

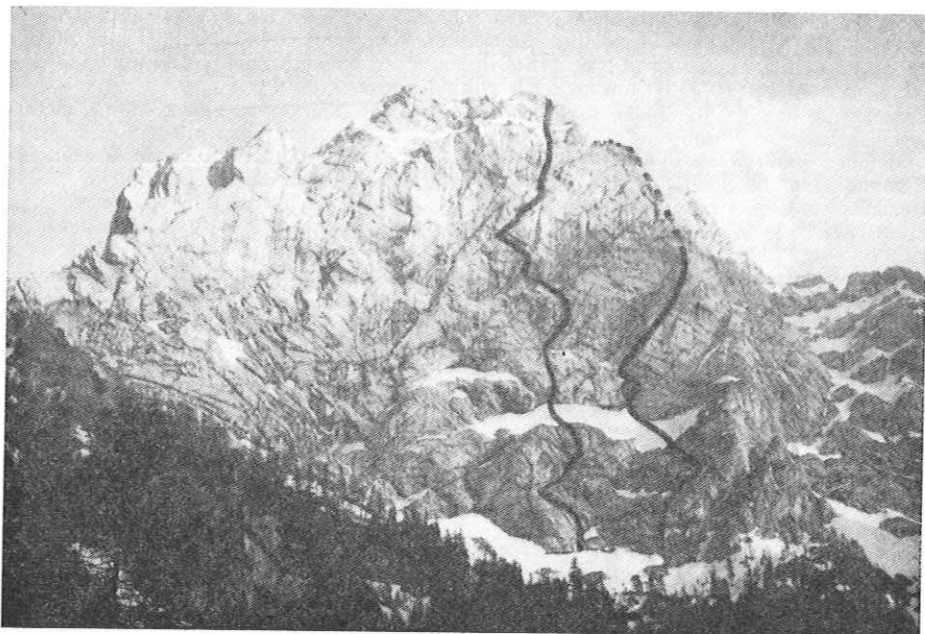
Odtavam v noč. Na cesti je mesečina, Mesec raste. Kmalu sije kot prej. Moj jelen se zopet oglašča.

Sanj pod Snežnikom je konec, skrbi za domovino pa ne.

ČRNA ZAVESA V OJSTRICI

FRANČEK KNEZ

Prebudim se, strmim v sončni dan, pomanem si zaspane oči. Hitro zmašim toplo ležišče v nahrbtnik in že hitim pod steno. Po ploščah splezam na steber in si navežem nahrbtnik na vrv. Ozka polička me pripelje pod črne previse, pod njimi prečim na večjo polico. Za sabo potegnem nahrbtnik, nato pa po poklinah splezam na gradino. Usedem se na skalni blok, počivam. S sokom si zmočim suha usta. Zatem plezam navzgor čez bele plošče in sem kmalu pod črno steno. Ob njenem robu se vzpnem po poklinah do stolpa in po počki splezam na njegov vrh. Na stolpu se usedem. Nikamor se mi ne mudi, sam sem, srečen v svojem svetu, nihče me tu ne moti. Ogledam si steno pred sabo. Iz nahrbtnika potegnem kline in vponke in si jih pripnem na plezalni pas. Po ozki počki gvozdim v loku navzgor. Že po desetih metrih pa me ustavi previs. Počasí ga nabijem s klini, s tem ga zmorem in se nad njim potegnem na polico. Pritrdim vrv in z njeno pomočjo izbijem nekaj klinov. Ko sem zopet na polici, nabijem s klini še poševno poklino, ki reže dve popolnoma gladki plošči pod veliko črno streho. Stojišče si uredim na majhni polici v vpadnici strehe. Pripnem se na pritrjeno vrv in se vračam na prvo stojišče. Sredi prečnice pa se mi izpulí klin, v katerega sem vpel lestvico. Stena nenadoma »zdrsne navzgor«, jaz pa zaniham pol metra niže na pritrjeni vrvi. Ozrem se v globino: nekaj sto metrov pod mano se beli rob stene, obdaja ga snežni pas. Nasmehnem se v pozdrav sinjim globinam, stegnem se navzgor in vpnem lestvico v naslednji klin. Na ta način prečim do stojišča. Zatem izbijam kline; slabo držijo, zato sem zopet kmalu na polici. Pred menoj je še ena prečnica. Ves čas žvenketajo lestvice, poje kladivo, visim na majavih klinih, vendar zdela tudi to prečnico. Vračam se nazaj po pritrjeni vrvi. Za bližnjimi vrhovi se kopičijo oblaki. Grmí, neprestano grmí. Ko dosežem stojišče na polički, se ulije dež. Hitro potegnem nahrbtnik k sebi in se uležem na polico — pod streho. Od »kapa« strehe tečejo curki vode, jaz pa sem lepo na suhem. Jem čokolado, »jadro« pa se mi je

Leva smer: Črna zavesa; desna smer: Smer miru. Plezal Franček Knez

zdrobil v nahrbtniku, sama kaša ga je. Oh kakšna škoda! Opazujem curke in kaplje, kako drse z roba strehe in se izgublajo v praznini. Zdiyo se mi kot velike solze. Prav kmalu se spremene v sodro. Blisk in grom se držita skupaj. Naslonim glavo na nahrbtnik in zaspim. Nič me ne moti. Ko se zbudim, se je nevihta nekam umaknila. Izbijem kline v prečnici in že sem v lažjem svetu. Plezam navzgor po žlebovih, voda se mi sceja za rokave, vendar ves moker brez težav dosežem rob stene. Zvijem vrv, skozi meglene tančice se vsipa sončno zlato, mavrica se boči čez nebo. Občudujem to igro svetlobe. Tiha sreča mi preplavi dušo. Le zakaj ne traja večno? Nekaj časa strmim in uživam ta samotni svet. Potem me pot v dolino postavi na trdna tla vsakdanje resničnosti.

Ocena: IV—V A₁ A₂. Čas: 10 ur. Dan: 25. 6. 1977. Plezal: Franček Knez.

SPOMINI IZ PRVIH ČASOV NAŠEGA ALPINIZMA

Dr. MIRKO KAJZELJ

Triglavska stena po študentovsko

Pozno oktobrsko soboto popoldne leta 1926 smo trije osmošolci Poljanske gimnazije v Ljubljani z mojstranskega kolodvora zavili proti Vratom: Drago Sterle, Ludvik Repe in jaz. Nameravali smo drugega dne preplezati slovensko smer Triglavске severne stene. Za tiste čase je bil to kar lep načrt, še posebno v tem letnem času. Do takrat je bil preplezan le vzhodni del stene (Tumova, Slovenska smer, Nemška smer z več variantami), ves srednji in zahodni del stene pa je bil plezalsko še neobdelan. Slovensko smer sem jaz že bil preplezal pred enim letom, moja prijateljca pa še nista bila v steni. V našem razredu je bilo takrat kar precej alpinistov. V prostih popoldnevih smo s kolesi večkrat skočili do šmarnogorskega Turnca, kjer smo se vadili v plezanju. Če

je bila med dopoldanskim poukom kaka luknja, na primer zaradi bolezni profesorja, smo skočili na Ljubljanski grad in plezali Na šancah. Šance takrat še niso bile zabetonirane kakor danes, kamni so lepo štrleli iz navpične ilovnate površine in ponujali lepe stope in oprimke. To je bil naš najbližji plezalni vrtec.

Največ smo hodili v Kamniške Alpe, ker so bile blizu. Julijske so bile predaleč, vožnja je bila predraga. Plezali smo v Zeleniških špicah, Planjavi (zahodna stena z Brinškovim kaminom), Hudi prask v Mrzli gori, greben Rinka—Skuta, severno steno Skute, čez Gamsov skret na Pode in naprej, južno in jugozahodno ostenje Kočne, pa seveda po vseh zaznamovanih poteh. Ture smo delali čez nedeljo, večinoma s kolesi do vznožja, v ponedeljek je bilo treba biti v šoli. Pozimi smo smučali, delali smučarske ture, pa tudi zimske vzpone.

Včasih smo si privoščili tudi kako daljšo turo. Po končani šesti gimnaziji nas je šlo nekaj na Grossglockner. Z železnico smo se peljali do Lienza, nato pa pešačili po dolgi cesti ob reki Moell do Heiligenbluta. Prenočevali smo kar v senikih, za gostišča nismo imeli denarja. Prečili smo ledenik Pasterzo in enkrat samkrat prenočili na skupnem ležišču planinske kočje, to je v Erzherzog-Johann Hütte pod vrhom Grossglocknerja. Imeli smo srečo, vreme je bilo lepo, pri vzponu nismo imeli nobenih težav. Srečni, čeprav z ožuljenimi nogami, smo se vrnili domov.

Po končani sedmi gimnaziji nas je nekaj fantov sklenilo, da naredimo daljše potovanje po Italiji, Švici in Franciji do Pariza, glavni cilj pa je bil — Mont Blanc. Na prošnjo smo

Na vrhu Mt. Blanca
1. julija 1926
Od leve: M. Kajzelj,
Repe, Frian
Foto Miran Zajec

od direkcije francoskih železnic dobili dovoljenje za polovično voznino po francoskih železnicah. 29. junija 1926 smo bili v Chamonixu. Po daljšem obdobju slabega vremena je nastopilo lepo in stanovitno vreme. V slabem vremenu ne bi tvegali vzpona na Mont Blanc, ki ne pozna šale. Veliko izkušenih alpinistov je tako tveganje plačalo s smrtjo. Od sedmih nas je pet odšlo na Mont Blanc, dva, ki nista bila alpinista, sta ostala v Chamonixu. Z zobato železnico, ki pelje sicer do višine 2600 m, smo prišli le do 2100 m (Col de Voza), naprej vožnja zaradi visokega snega ni bila mogoča. Prvi dan smo nameravali do Cabane du Goûter. Bili smo brez vodnika, saj si ga nismo mogli privoščiti. Imeli pa smo srečo, neki švicarski alpinist, ki je imel isto pot, je najel vodnika in še nosača. Na skrivaj smo se smejali tej naši sreči in v primerni razdalji stopili za trojico. Poti v našem smislu ni bilo nobene, vendar nam hoja ni delala

preglavic. Pot se seveda zelo vleče, saj leži koča na višini 3900 m, torej višje od Grossglocknerja. Po par urah hoje je Švicarjev nosač opešal. Ni bil v dobri koži, pravkar je prebolel težko bolezen. Nosačevo breme sta si razdelila Švicar in njegov vodnik, nosač pa se je vrnil v dolino. V mraku smo prispeli do koč, kjer je bilo že nekaj alpinistov. Koča je skromna, z enim prostorom, brez oskrbnika, s pogradi, štedilnikom, mizo in par stoli. Jesti nismo mogli, vsem je šlo na bljuvanje, le nekaj čaja smo popili. Dajala nas je višinska bolezen. Zgodaj zjutraj smo nespočiti vstali. Popili smo le nekaj čaja in odšli na pot. Vrhovi so zažareli v jutranji zarji, nato pa so sončni žarki dosegli tudi nas. Vreme je bilo jasno, nebo brez oblaka, vendar silno mrzlo. Sneg je bil osrenjen. V koči so nam popisali nadaljnjo pot, zato nam potem ni delala težav. Le višina in mraz sta nas dajala. Ko smo prišli do observatorija Vallot pod vršno kupolo Mont Blanca, naš tovariš Primožič ni mogel naprej. Dobil je tako močne ozeblin na prstih obeh nog, da je moral ostati v observatoriju, ki je bil pa prazen in mrzel. Mi štirje smo odšli proti vrhu, najprej po zmerno strmem pobočju, tu je treba paziti na razpoke, nato pa po snežnem grebenu proti vrhu. Višina in redek zrak sta nas vedno bolj zdelovala, vsakih par korakov smo morali duškati.

Okrog enajste ure smo stopili na vrh: Optik Milovan Zajec, abiturient Franc Fran, Ludvik Repe in jaz, oba osmošolca. Bilo je 1. julija 1926. Bili smo med prvimi Slovenci na Mont Blancu. Pred nami je bil menda samo prof. Janko Mlakar s svojo družbo.

V toplem vremenu smo se razgledali, občudovali panoramo in fotografirali. Vendar se nismo smeli preveč muditi, saj je bila pot do Chamonixa še dolga. Velike težave pri sestopu smo imeli s Primožičem, ki se je zaradi bolečin v ozebljih prstih komaj prestopal. Morali smo ga izdatno podpirati. Prava kalvarija je bila to zanj, najprej po ledeniku Bossons, nato pa po neskončnih serpentinah do Chamonixa, kamor smo prišli v trdi temi. Na turi zaradi višinske bolezn nismo jedli in tudi nismo občutili nobene lakote. Zato smo si pa v Chamonixu privoščili dvojno večerjo. Primožič se je moral zaradi ozeblin nekaj dni zdraviti v Chamonixu, potem pa je s prijateljem Prevorškom odpotoval domov. Mi pa smo odpotovali proti Parizu. V vodniškem društvu v Chamonixu smo dobili diplome o vzponu na Mont Blanc, čeprav smo vrh dosegli brez vodnika in nismo imeli dokaza. No, nekako je šlo, baje so nas z daljnogledom opazovali na vrhu. Znebili smo se seveda nekaj frankov.

Aljažev dom je bil konec oktobra zaprt. Le zimska soba je bila v stari Aljaževi koči. Pripravili smo vse za turo in se odpravili spat. Vstali smo zgodaj, pred zoro. Opazili smo, da je ponoči deževalo. Zunaj je bilo oblačno, deževalo pa ni. Proti steni smo zelo hiteli, da čim prej vstopimo, saj je dan v tem letnem času že kratek. Ko se je zdanilo, smo opazili, da je zgornjo polovico stene in vrhove pobelil sneg.

Torej bo stena spodaj mokra, zgoraj zasnežna. Kar je, pa je, nismo se ustrašili. Zlezli smo na polico pod steno. Kakih velikih priprav ob vstopu nismo imeli. Naša oprema je bila zelo skromna: 20-meterska konopljena vrvi, 2 cepina. Klinov nismo imeli, obuti smo bili v okovanke, v oprtniku smo imeli plezalnike, vendar jih nismo obuli, saj bi na mokri skali spodrsavalo. Prisiljeni smo bili plezati v okovankah. Z Repetom sva se navezala vsak na en konec vrvi, Strle naj bi šel srednji, nenavezan in bi vrvi uporabljal le za prijemanje, ko bi prvi varoval. Marsikateri današnji plezalec se bo tej naši primitivni in naivni tehniki pomilovalno nasmehnil. Že prav, toda to je bilo pred več kot 50 leti! Tudi starejši skalaši so pred Jugom plezali pogosto na isti način, šele Klement Jug je uvedel naprednejšo metodo: varovanje s klini in kasneje celo z vponkami. Res je, da so Nemci in Angleži že takrat plezali z modernejšimi sredstvi. Pri nas pa se je alpinistika takrat šele pričela! Oni so pa imeli za seboj več 10-letno tradicijo. Treba je bilo začeti z najprimitivnejšim in se nato izpopolnjevati. Dolga je vrsta teh stopnic do sodobne plezalne in himalajske opreme pa ekstremne alpinistike. Brez teh primitivnih začetkov ne bi bilo današnjega himalaizma!

Plezal sem prvi. Moral sem zelo paziti, okovanke rade zdrsnejo, še posebno na mokri skali. Imeti moraš kar dober stop, da se mu v okovankah zaupaš. Zato sem se pri tem plezanju bolj zanesel na roke kakor na noge. Kmalu nad vstopom sem pogrešil kamine nad vstopom v slovensko smer. Poleg tega sem na gladkih skalah sem ter tja opazil

Triglav z Begunjskega vrha

Foto Mirko Kajzelj

zmazke oljne barve, ki si jih nisem mogel razlagati. Šele v Ljubljani sem potem pri Skali zvedel, da jih je pred letom dni delal med plezanjem Stane Borštnar, da bi pri naslednjem plezanju ne zgrešil nemške smeri.

Barvo je imel baje kar v žepu.

Ca. 200 m nad vstopom se je mestoma že prikazal na poličkah sneg. Najbolj neprijetno je pa bilo, da je bil pod tem snegom led. Plezali smo po širokem stebru. Napredovali smo zelo počasi, saj smo se zavedali iluzornega varovanja. Čim bolj smo se dvigali, tem več je bilo snega na policah in obronkih, tem debelejša je bila ledna masa pod njim. Ko sem z nekega stopa hotel splezati na višjo poličko, so mi zmrzle roke zdrsele na gladkem ledu in omahnil sem vznak. K sreči je bil tik pod menoj Repe, ki je pritegnil vrvi, da sem se ujel na njegovem stojišču. Malo višje je zdrsnilo Sterletu. Z obema rokama je zgrabil za vrvi, vendar se ni mogel ustaviti, ker je imel od mraza premrle roke. Po vrvi je drsel 5 do 6 metrov, ko je priletel z nogami na poličko, kjer je stal Repe. Obe nezgodi sta se srečno končali.

Mont Blanc

Foto Mirko Kajzelj

Po steburu, po katerem smo plezali, in po okolici, sem spoznal, da sem zgrešil pravi vstop v Slovensko smer in da plezamo v Nemški smeri. Snega je bilo že 10—15 cm, pod njim led. Ure so minevale, bili smo zelo utrujeni. Dan se je že davno prevesil, bližala se je noč. Računam, da smo bili blizu polovici stene, ko sem zagledal na levi strani ogromno, široko, še kar položno grapo. To je Nemška grapa. Ni bilo drugega izhoda! Danes ne izplezamo. Po polici smo splezali vanjo. Tu bomo morali hočeš nočeš prebiti noč. V grapi so ležale meter in več visoke mase zbitega trdega snega in ledu. Grapa se je gnala levo navzgor ca. 100 metrov in se zgubila pod stenami. Levo nad nami kipi Slovenski steber, desno nad grapo pa Nemški, po katerem teče nemška smer in njene variante.

Stemnilo se je. Nad nami jasno zvezdnato nebo. Okoli in okoli nas pa amfiteater črnih, grozečih skalnih sten, vse do zvezd. Slika mogočne in silne prirode, pretresljive in neizprosne. Sredi te ogromnosti pa tri majhna, neznana bitja, ki se tresejo od mraza in od te veličine.

Oblekli smo vse, kar smo imeli s seboj, noge smo zakopali v nahrbtnike. O spalnih vrečah takrat še sanjali nismo! Nekaj smo pojedli, seveda mrzlo. Prilegla bi se vroča juha ali vroč čaj. Pa nam hudobni škratje niho hoteli skuhati teh dobrot.

Spali smo bore malo, čeprav smo bili zelo utrujeni. Mraz nas je zdelaval. Nad nami in okoli nas mrzel zrak, ki ga je včasih premikal leden piš, pod nami zaledenele skale, s katerih smo lahko odstranili samo pršič, z ledeno prevleko smo se morali pa sprizniti. Pogosto smo telovadili z rokami, brcali z nogami, gibali stopala in premrle prste.

Noč je bila zelo dolga, končno je le dnevni svit pregnal temo v grape in kamine. Nespanski smo bili in kljub nočnemu počitku utrujeni. Po mrzlem zajtrku smo plezali po grapi čez skale, bolvane in snežišča do njenega konca pod stenami. Tu smo se navezali kakor pri vstopu v steno. Vse je prekrival 15—20 cm visok pršič. Vedel sem, da smo prenočili v Nemški grapi in da moramo — po principu najmanjšega odpora — plezati levo na Slovenski steber. Plezali smo deloma po odprti steni, skozi kamine čez strma snežišča, po policah. Končno smo le dosegli vršni stolp Slovenskega stebra in za njim izstopili iz stene na triglavski ledenik. Napornega plezanja je bilo konec, čakal nas je samo še sestop v Vrata. Bilo je okrog poldne.

Sestopili smo čez Prag v Vrata in nato hiteli po dolini Bistrice do Mojstrane. Neskončno se je vlekla sicer lepa pot ob Bistrici. Bili smo neprespani in skrajno izmučeni. Nismo bili v kondiciji za take napore in bivake. V Mojstrano smo prišli že v temi.

Večerni vlak nas je potegnil do Ljubljane.

V plezalnem odseku Skale sem pripovedoval tovarišem o tej turi. Bilo je veliko govorjenja, debate, navdušenja pa tudi kritike. Janez Kveder je trdil, da je bila to zimska tura. Vendar nisem bil njegovega mnenja. Pri kvalifikaciji zimskih tur moramo pač upoštevati termine letnih časov. Preplezali pa smo: Zimmer — Jahnovo varianto Nemške smeri v Triglavski steni v zimskih razmerah.

PLANINSKA IZOBRAZBA IN VZGOJA JE POTREBNA

In to vedno bolj! Čim več ljudi je v hribih, tem bolj raste potreba po tečajih, v katerih se mladina pripravi za planinske avanture. V Avstriji je leta 1977 500 ljudi zašlo v stisko na gorskih potih. 500 alarmov za GRS! Samo v bavarskih Alpah je bilo 300 takih primerov v istem letu. Vsak četrti je bil mladenič pod 19 leti. V Avstriji je vsako leto nad 100 smrtnih nesreč, vsak peti smrtno ponesrečeni je mladinec. Otroci in mladina nevarnost podcenjujejo ali je ne znajo prav oceniti. Vodja planinske šole v Innsbrucku Hannes Gasser pravi, da se polovica planinskih nesreč zgodi na markiranih potih in to največ pri nepravilnem sestopanju. Torej ne pri težkem plezanju! Tam, kjer navidez ni problemov, tam preži nevarnost na mladega človeka.

V Avstriji so se zaradi tolikih alarmov odločili, da bodo vse plezalne in smučarske šole v povezavi s turističnimi organizacijami poskrbele za krajše kurze, v katerih se bodo v štirih dneh izobrazili tako imenovani »vodniki za gorska potovanja«. V Nemčiji se pripravljajo na sezono s tečaji DAV po planinskih kočah. Tečaji trajajo ves teden in stanejo za udeležence 230 DM za polno oskrbo, oprema je zastoj na razpolago. Za 12 udeležencev skrbita dva gorska vodnika.

V Avstriji je prosvetno ministrstvo izdalo knjižice za šolsko mladino v 300 000 izv. — zastoj. Knjižice v stilu komičnega stripa uče šolsko mladino: »Gore niso igrišče za avanture.« Neizkušeni naj gre v goro z izkušenim spremljevalcem. Odgovorni ljudje v Avstriji in Nemčiji so se, tako kaže, zavedeli, da je planinska izobrazba in vzgoja prav tako potrebna kot prometna.

Delo, ki ga opravljajo planinski inštruktorji, je spričo takšnega razvoja planinstva izrednega družbenega pomena. Ali to pri nas že priznamo?

T. O.

ALEŠ KUNAVER NA DUNAJU

V avstrijskih planinskih glasilih so se leta 1978 zvrstile čestitke na naslov ÖHG (Österr. Himalayagesellschaft). ÖHG ima res veliko pokazati v zgodovini odkrivanja Himalaje. Pri tem ima lepe zasluge Otto W. Steiner, ki se je v tem letu iz zdravstvenih razlogov umaknil iz javnega življenja.

Proslave 25-letnice ÖHG na Dunaju se je udeležil tov. Aleš Kunaver, ki si je s svojim delom v Himalaji pridobil mednarodno ime. Na slovesnosti ob 25-letnici ÖHG je nastopil z dvema predavanjema in s svojimi filmskimi zapisi. Govoril je o zimskem vzponu čez triglavsko severno steno in o prvem vzponu čez južno steno Makaluja (8441 m). Obe predavanji je ponazarjal s filmom. Kunaverjevo predavanje je nedvomno lepa afirmacija našega himalaizma.

T. O.

ŽENSKA EKSPEDICIJA NA ANNAPURNI

Oktobra 1978 je bila na Annapurni šesta ekspedicija. Na glavni vrh sta prišli Komarkova in Miclesova, obe članici ameriške ženske ekspedicije, ki sta ji pomagala dva Šerpe. Uspeh je zasenčila smrt dveh drugih članic te ekspedicije. Vzel ju je plaz.

T. O.

VIA IDEALE

ANDREJ ŠTREMELJ

Ozračje je soparno, pot mi curlja s čela. Težak nahrbtnik in strma pot sta opravila svoje. Vzpenjamo se proti koči, ki stoji pod J steno Marmolade. Miško hiti pred menoj, ko se po dokaj uhojeni stezi, ki drži po pobočju, bližamo koči. Večerne megle skrivajo steno pred radovednimi žarki polne lune. V daljavi zagledamo majhne lučke, ki naznanjajo težko pričakovano posteljo.

Pred hudourniško strugo se ustavim. Belo izprani kamni se svetijo v luninem soju. Pogled se sprehodi po strugi navzgor. Megle so se razgrnile in ogromna stena se kot prežeča pošast prikaže ožarjena z mesečino. Čudovita igra senc jo napravi še bolj skrivnostno. Orjaški stolpi v zgornjem delu stene mečejo sence na izprane in gladke plati spodnjega dela. Podoba gore, ki mi bo za vedno ostala v spominu. Končno stojim pod steno, o kateri sem sanjal že nekaj let.

Marmolada, kraljica Dolomitov, v svoji J steni nima prostora za lahke smeri. Vsak vzpon v tem navpičnem in gladkem zidu zahteva popolno alpinistično znanje. Tam, kjer je stena najvišja, sta dva drzna plezalca preplezala direktno smer v vpadnici vrha Marmolada d'Ombretta. Via Ideale sta jo poimenovala. Je ena najtežjih smeri v Dolomitih, le redko ponovljena.

Z bratom sva se že doma odločila zanjo. Med vožnjo po Italiji sva v vodniku po naključju odkrila nekaj grdih karakteristik. Na izstopu iz stene stoji zgornja postaja žičnice, ki ima za strelovod napeljana jeklenica prav do dna stene. Poleg tega vodnik plezalca opozori tudi pred padajočimi odpadki, ki so v tej steni pravilo. Kljub tem in podobnim svarilom ne odnehava.

V koči nas sprejme prijazen oskrbnik, ko povemo, kam smo namenjeni, takoj prinese vpisno knjigo in pomenljivo pokaže na odstavek, v nemščini. Napisala sta ga dva Italijana, ki sta pred kratkim ponovila Via Ideale. Kar zgrozim se, ko s težavo dešifriram grdo pisavo: ... »70 m pod robom sva si pomagala z vrvmi od zgoraj, kajti originalni izstop je nemogoč zaradi ledenega slapu, Messnerjeva varianta pa je preveč spolzka, zaradi svinjarije, ki priteka iz zgornje postaje žičnice.« Obnemeli smo. Mar smo res prišli zastoj tako daleč?

Molk prvi pretrga Mišo z duhovito šalo na naš račun v zvezi z gnojnico v steni. Ne bi bili trmastí Slovenci, če se kljub vsemu ne bi odločili, da poizkusimo.

Ob dogovorjeni uri nas oskrbnik pokliče. V temi se nerodno spravljamo v oblačila in še dremavi odidem v polmrak.

V strmih ključih se vzpenjamo proti steni. Kjer pot zavije levo na sedlo, se poslovimo od Matjaža in Mišota. Ta čas se je zdanilo. Stena je ogromna in prav nič dolomitska. Same trebušaste plošče, zgoraj pa ogromni stolpi, podobni orgelskim piščalim, ki jih ločijo temačne debri.

Ogledujemo si tisti del stene, kjer naj bi potekala naša smer. Le vstop najdemo, potem pa vse do vrha ni več nobene značilne razčlemb, po kateri bi se lahko orientirali. Bo že kako! S to mislijo mešamo melišče pod steno.

Že na melišču so potrdila zle napovedi: Do vstopa v steno naletimo na številne odpadke. Tu bi našli material za svoje delo mizarji, kleparji, električarji, vodovodni inštalaterji, gostinci in še marsikdo. Ta podoba se ponavlja potem po steni, kjer se le ponudi dovolj razčlemb, na katerih se ta material ustavi in zadrži.

S strahom se navezujem na vrh. Toliko sem že prebral o tej smeri in steni, da imam pravo tremo. Prvi raztežaj me pripelje mimo majhne strehe na udobno stojišče pod previsnim kaminom. Mk sopiha mimo strehe, ko zaslišim padajoče kamenje. Petru je zaradi majhne neprevidnosti padel s police velik kamen. Nejc se oglasi, da je z njim vse v redu, le ena od obeh vrvi je šla na dvoje.

Peter in Nejc neprostoovoljno lenarita na soncu pod steno. Previsen kamin me neusmiljeno tišči navzven, kot da me ne mara. Ne počutim se najbolje. Težko se bom navadil, da bova plezala sama, kajti psihično sem se pripravil na to, da bomo štirje. S klini premagam kamin.

Po lažjem raztežaju prideva za stolp. Od tu je treba prečiti nekaj metrov v levo in nato naravnost navzgor. Prvič sem se lotil prečke previsoko. Poizkusim znova, tokrat nekoliko niže. Plošča je gladka in le tu in tam je kakšna vdolbinica. S težavo, počasi in preudarno kot vrhovodec se centimeter za centimetrom pomikam proti levi. Na koncu prečke nisem še nikjer. Slabo stojim, vsenaokrog pa same gladke plati. Po nekaj metrih končno dosežem drobno poličko. Še nekaj metrov težavnega plezannja me privede na udobno polico. Mk hitro pripleza za menoj. Po polici se »sprehodiva« do navpične

poči, ki naju privede pod 25 m visoko navpično steno. Tako se je prestrašim, da brez potrebe zabijem nekaj klinov. Na izredno neudobnem stojišču varujem Mka. Iz stojišča prideva čez previs v gladke plošče in čeznje do prve velike police. Navzdol viseča rampa naju privede do sistema zajed in poči, kateremu morava, piše v opisu slediti nekaj raztežajev. Običajno to pomeni tri, štiri raztežaje. Toda tokrat ni bilo tako. Raztežajev je bilo več kot deset.

Sprva res slediva nekakšnim zajedam in počem. Kmalu pa prideva v gladke plošče. O svedrovcih, ki jih napoveduje opis, ni ne duha ne sluha. Po lastni presoji iščeva prehode. Sem in tja v katerem od raztežajev najdeva klin za moralo. Sonce neusmiljeno pripeka. Tako sva zaposlena s plezanjem, da pozabiva na lakoto in na žejo, obenem pa tudi na čas. Opisa že dolgo ne bereva več. Plezava po svoje.

Daleč na levi se mi zazdi, da vidim klin. Precej truda vložim v metre do... Do klina? Saj ni klina. Zaplezal sem se. S težavo zlezem nazaj in poizkusim v drugo stran. Raztežaj končam v ploščah. Tokrat sem prepričan, da nad seboj vidim klin. Kot svedrovec se mi zdi. Morda pa so tu tisti svedrovci iz opisa? Vžge se iskrica upanja. Ko se ga dotaknem, sledi razočaranje; kratek »kasinček«, ki leze iz špranje. Nad njim pa navpične gladke plati.

Sonce oznanja bližnji konec dneva. Polasča se me malodušje. Votline, v kateri naj bi spala, ni nikjer. Širša polica, na katero prideva, naju reši vsaj skrbi, kje bova bivakirala. Po polici grem okoli roba in visoko nad seboj zagledam uho klina, ki se sveti v večernem soncu. Kako naj pridem do...? Ne vidim možnosti. Kje pa je votlina? To vprašanje mi predira možgane. Pokukam še okoli naslednjega roba in glej, čudo!

Velika, udobna votlina z ravnim, s peskom posutim dnom. Pa še povsem suha je. Kakšna sreča! Votlina je povsem prazna. Kot da še nikogar ni bilo v njej. Nobenega papirčka, sploh nobenih sledi predhodnikov. To nama nekaj časa ni dalo miru, potem pa je utrujenost premagala vse skrbi. Razkomotiva se in se lotiva večerje. Košček kruha, ena pašteta in malo čokolade. Saj tudi nisem ne vem kako lačen. Le žeja me vedno bolj. Tudi Mk toži nad suhimi usti. Tekočine pa le en liter in to v južni steni za dva, tri dni. Sonce je utonilo, prve zvezde so se začele prižigati na kristalno čistem nebu.

Izredno topla noč in udoben prostor v votlini sta naju zazibala v trden spanec. Zjutraj bi naju bilo kmalu zbudilo sonce. V hipu sva nared in nekam čudno zreva na klin visoko v ploščah. Spoprimum se z navpično steno. Saj kar gre. Že včeraj sem se po nekaj raztežajih otresel strahu. Plezam kot v domačih stenah. To me pomirja. Po treh raztežajih sem zopet v zadregi. Ne vem, kam naj se obrnem. Prečim skoraj cel raztežaj v desno proti vodnemu curku, ki polzi po plateg. Tu nekje bi morala — po sliki — prečkati vodo. Splezam še po strmi poči na veliko lusko. Glej ga zlomka! Splezal sem v mišnico. Vsenaokrog same strme plati brez kakršnee koli možnosti za naprej. Nazaj bo treba. S težavo zataknem zanko za lusko in se spustim na polico. Z rahlim nihajem spravim zanko z luske in se vrnem nazaj k Mku. Čas pa nezadržno teče.

Bratec si je med tem ogledal steno nad seboj in zazdelo se mu je, da vidi visoko zgoraj svedrovce. Morda imava že privede! Kljub vsemu se zakadim navzgor v oporno poč, ki me pripelje na vrh luske. Klin! Uh, kakšno veselje! Še pol raztežaja in vponka šklopne v prvega od petih svedrovcev. Do sem je bil torej tisti sistem poči in zajed. Neverjetno pomanjkljiv opis.

Iz svedrovcev je treba splezati prosto precej težko zajedo, ki se konča za rumenim stolpom. Vrh stolpa me čaka še eno presenečenje. Votlina, v kateri plezalci običajno bivakirajo!?

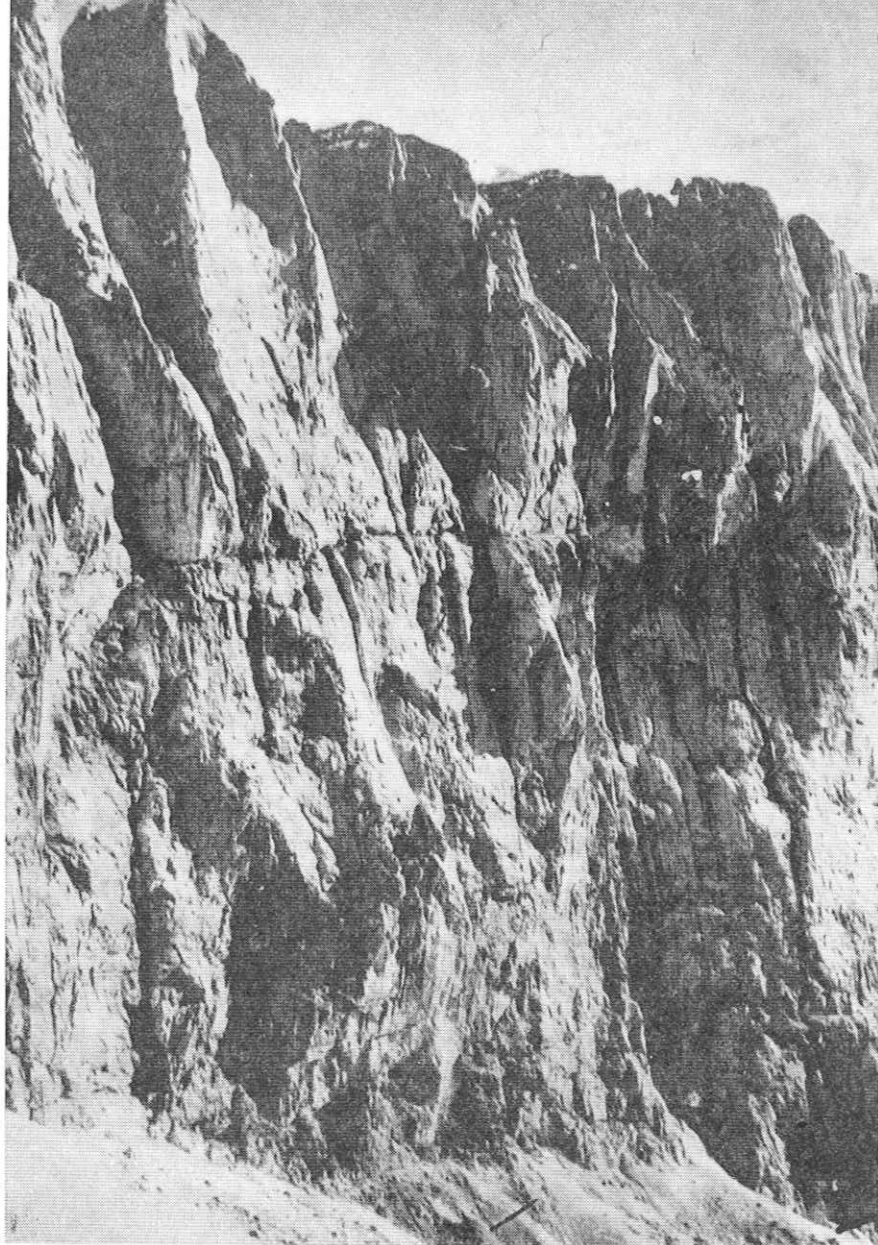
Hitiva, kolikor se le da. Tehnični raztežaj iz votline me pripelje prav do vodice, ki iz minute v minuto narašča. Prečiva jo in v velikem loku proti desni doseževa prečko, ki drži nazaj k vodi. Ta je tačas postala že pravi slap, ki se meče čez previsni prag.

Cel raztežaj izredno težke prečke, brez pravega varovanja, mi da kar precej vetra. Stojišče se uredim zraven slapa, ki me sprva le prijetno hladi. Mk s težkim nahrbtnikom počasi pleza za menoj. Napeto opazujem vsak njegov gib. Pri tem sploh ne opazim, da slap vedno bolj narašča. Da bi le samo naraščal! Pa vedno bolj neznosno zasmrja. Kanalizacija zgornje postaje na žičnici.!

Zdajci dobi slap v trenutku še večje mere po količini in po smradu. Z umazano smrdljivo vodo čofajo koščki toaletnega papirja in čmokajo zajetne količine blata. Packe, res samo enkrat na dan potegneta vodo? Mk ravno pripleza na stojšče, ko se vsa stvar umiri. Ko sem priplezal do slapu, me je priganjala žeja in že me je zamikalo, da bi se odžejal. Zdaj mi še na misel ni prišlo. Kje pa! Sploh nisem bil žejen.

Naslednji raztežaj je tehničen in poteka po previsni poči ob slapu. Ni hudega sluteč se ovešen s kovačijo zaženem v poklino. Klini drug za drugim lezejo v kamenino. V zgornjem delu najdem dva stara klina. Vrv se še ni iztekla, ko pridem naravnost pod slap. Smola pa taka. Zmanjkalo mi je kovačije in prisiljen sem si urediti stojšče

Marmolada
D'Ombretta
smer »Ideale«
O bivak
▲ zgornja postaja
žičnice
Foto A. Štremfelj

pod mrzlo prho, ki še vedno rahlo zaudarja po gnojnici. Mk si hitro obleče vetrovko iz nepremočljivega »goretaksa« in se podžgan z mojimi prošnjami lhtavo zažene v poč. Klini kot zanalašč ravno tu drže bolj, kot bi bilo treba. Le zadnjih nekaj se mu hitro vda. Saj je bil že skrajni čas. Premočen sem do kože. Tresem se kot šiba na vodi, čeprav sem dobesedno v vodi. Diham hitro, kot da bi bil tekel na življenje in smrt, srce pa mi buta, kot da mi hoče uiti izza reber. Kar čutim, kako mi voda odnaša tudi moči. Prvič v steni prosim Mka, naj prevzame vodstvo. Še prej si oblečem vetrovko. Mk z neverjetno spretnostjo spleza še nekaj metrov po slapu, nato pa preči desno in uide smrdljivi pošasti.

Ko spleza na »kopno«, si uredi stojišče. S histerično naglico izbijam kline, samo da bi čim prej prišel iz nadloge. Tudi naslednji raztežaj, ki zopet poteka po slapu, bratec mojstrsko prepleza. Novih štirideset metrov (vodnih), tretjih po vrsti, se zopet lotim sam. Nekajkrat sem že povsem na koncu z močmi. Roke tipajo za oprimki, ki jih zaliva voda. Hitim in v naglici nekajkrat pridem v kočljive situacije pa jih na srečo uspešno rešujem. Voda teče za rokave, izpira telo in se izliva v čevlje. 120 m mrzle

kopeli v četrti in peti težavnosti stopnji na višini 3000 m! Da je mera polna, se je še sonce, ki je vse do vode neusmiljeno žgalo, skrilo za oblake. Čez zadnji previs kar priplavam, samo da bi se čim prej rešil mrzle prhe.

Priplezam v žleb, ki se hitro razširi v veliko mračno dever. Skale so vlažne. Po plateh v dnu debri curlja voda po rumeni, sluzasti skali. V sredini, kjer se plošče polože, je vse polno odpadkov. Ozračje je napolnjeno z vlago in smradom. Kar mrz me strese ob pogledu na ta odurni del stene, ki z imenom smeri nima nič več skupnega. — Idealna smer! Vse prej kot to.

Tri cele raztežaje sva rila po tej vodi, kljub temu pa sva žejna, da se nama kar kadi iz ust. Še toliko sline nimam, da bi na vse to pljunil. Precej položne plošče, ki so dobro razčlenjene, pa omogočajo hitro napredovanje. V najinem stanju ne smeva bivakirati. Ta misel naju še bolj podžiga. Nad seboj že vidiva zgornjo postajo žičnice in debelo jeklenico, ki se nad najinima glavama spušča navzdol, vse do dna stene. Vrh se zdi tako blizu, pa vendar je tako daleč!

Majcena polička, na kateri bi si bil še en sam v napoto, bo najino nočišče. Zgrozim se ob misli, da bova tako premočena in prezebla preživela še eno noč v steni. Hrane skoraj nimava več, pijače je že zdavnaj zmanjkalo. Zvečer sva že zaplezala v originalni izstop, zato brez skrbi natočiva vodo, ki teče po dnu žleba.

Vse, kar imava v nahrbtniku, je mokro. S težavo prižgeva svečo, najin edini vir toplote. Napol stojiva v stremenih in dremljeva. Toda mrz vse bolj neusmiljeno grize. Sredi noči začne bova naglas premišljevati. Čez čas ugotoviva, da sva se morda zaplezala. Najbrž bova morala jutri dva do tri raztežaje navzdol.

Zopet dremljeva, pa le za kratek čas. Vedno bolj neudobno se počutiva na polički. Mk se nekaj preseda, pa se mu ne posreči, da bi mu bilo udobneje. Še na slabše je prišel. Zato vso noč, kar je je ostalo, neusmiljeno kolne. Prav na živce mi že gre. Pa nič ne pomaga. Morda pa ga robantenje greje? Vso noč sva šklepetala z zobmi. Sem in tja sva začela hitro sopsti. Telesna energija je občutno otekala. Premočena obleka je bila kot pivnik, ki je neusmiljeno srkal moči. Kako težko sva pričakala jutro!

Potem sva se hitro ob vrvi spustila dva raztežaja navzdol. Dva človeka, ki z roba stene sprašujeta, če potrebujeva vrvi, sta verjetno začudena. Midva pa razočarana, ko po ponovnem preudarku ugotoviva, da sva bila prej na pravi poti in splezava nazaj na svoj mokri bivak.

Šele pri plezanju opaziva posledice nočne kopeli. Prsti izluženi, kot da bi ves dan pomičala posodo, blazinice na konicah prstov krvave, vsak dotik s skalo boli. Skala pa je še naprej mokra, mrzla, neprijazna.

V kaminu, ki bi ga lahko lepo prosto preplezal, visi ogromna ledena sveča, ki mi ne dovoli naprej. Zato moram levo po previsni poči z nekaj klini izsiliti pot. Nad kaminom prideva v zaledenel žleb. Z letnim kladivom se mukoma prebijem po ledu navzgor. Kar vesel sem, ko na koncu raztežaja na stojišču primem star klin.

Medtem ko se Mk ukvarja s poledenelim žlebom, zaslišim od zgoraj znane glasove. Peter je prišel pogledat, kako nama gre. Ne razumemo se najbolje. Po žlebu nad menoj nekaj zašumi. Rumeno črna vrvi priletijo čez velik leden previs. Dober prijatelj je pa res veliko vreden! Kljub mamljivji vrvi, ki bi jo z lahkoto dosegla, se odločiva, da bova plezala sama, dokler bo pač šlo.

Previsna poč nad stojiščem požira klin za klinom. Da je stvar še bolj nerodna, gredo v skalo najprej samo normalni klini, ki mi jih po dvajsetih metrih zmanjka. Prisiljen sem si urediti stojišče v stremenih. Naslednjih dvajset metrov mi pobere še precej več časa. Kmalu nad stojiščem zabijem profil za sumljivo lusko. Previdno ga obremenim. Kaže, da bo kar dobro držal. Tudi naslednji klin mora za lusko. To je pač daleč naokoli edina špranja. Z grozo opazim, da spodnji klin, v katerem stojim, leze iz razpoke. Špranja se je razširila že za širino bonga, ki je kriv, da oba spodnja klina počasi lezeta iz pokline. Kar pot me obliva, čeprav me še vedno zebe.

Končno dober klin. Še dva, da dosežem svedrovca pod ogromnim previsom. S pomočjo zagozde pridem v položnejši del žleba. Na drobni polički nad žlebom, zalitim z ledom, si uredim stojišče. Več kot pol dneva sva porabila do sem. Ob petih odpelje v dolino zadnja žičnica. Še dobrih dvajset metrov naju loči od roba stene. Toda kamin z gladkimi stenami je poln ledu. Na koncu ga zapira še velikanski leden napušč. S Petrom se že dobro slišimo.

Vrv z žimarji, ki pridrsijo po njej, naju premamijo. Kmalu pa mi je žal. V teh dvajsetih metrih, kjer si pomagava z vrvo od zgoraj, je toliko klinov, da bi ne bilo problemov. Pa — kar je, je. Zajeten sendvič in čutara cedevite mi za nekaj časa preženeta morečho misel: Sem preplezal steno ali ne? Črviček, ki narahlo vrta, bo za vedno ostal v meni. Pa še en primer tovarištva: Petru so vrvi in žimarje posodili trije nemški alpinisti, ki smo jih prvič le bežno srečali v koči pod steno. Tudi velesendviča na robu stene sta bila njihovo darilo.

VRH GORE JE BEL KAŽIPOT OČEM...

VIKI GROŠELJ

...in jasen dan žari od vsepovsod,
in sreča je, da je pred mano pot,
in to, da vem, da slast je v tem, da grem

J. Menart

Polna luna se je prikazala izza grebena in s čudnim, kovinskim sijajem obsijala dolino. Drobne, pajčolanaste meglice so delno zakrivale ostenja nad gozdovi in jim dajale skrivnostni videz. Koča med visokimi smrekami je še mirovala. Redke zvezde so obljubliale lep dan. Ura je bila pol treh.

Mirno se pripravim za plezanje. Tokrat sem sam. Upam, da tovariša ne bom preveč pogrešal. V mislih še enkrat preletim današnjo pot. Začenjam v Tamarju, končal naj bi na Pokljuki. Vmes naj bi preplezal kar šest smeri v šestih različnih stenah. Izbrana pot je idealno prečenje celotnih Julijcev po plezalnih smereh. Nikjer se ni treba vračati. Pot drži samo naprej. Pred enim letom sva z Denom prvič poskusila. Prijatelj je bil bolan in morala sva odnehati na polovici.

Videti je bilo nemogoče, da bi človek v enem samem dnevu lahko premagal 19 kilometrov zračne razdalje, vmes opravil za 9100 višinskih metrov vzponov in spustov, od tega 2700 m vzponov po plezalnih smereh. Čimbolj nemogoča je bila videti naloga, s tem večjim navdušenjem sem se pripravljaj nanjo. Danes sem sam, trdno odločen, da pridem čim dlje.

Prvi metri smeri po grapi so me kar zasopli. Bil sem neogret. Plezal sem v siju mesečine in po nekem času je telo ujelo tisti enakomerni ritem, ki je tako značilen za gibanje v steni. Razlika je edino v tem, da po 40 metrih ni stojišča in s tem počitka. Po eni uri dosežem gruščnato polico, ki me vodi levo navzgor. Z roba stene se spustim kakih 150 m navzdol na markirano pot, ki drži prek Grla na Sleme.

Megle in mesec sta s svojimi mehкими žarkii napravila pokrajino pravljiično. Hitim po stezi in opazujem viharlike, ki nemo stoje v tem čarobnem svetu. Res so lepi s svojimi skrivenčnimi vejami, na katere se obešajo meglice.

Na Vratcih sem bil že nad meglenim morjem. Zaplezam v severovzhodni greben nad Šitom glave. Na vzhodu se že svetli. Dobro pol ure po tem, ko sem vstopil, sem že na vrhu tega lepega 200-metrskega visokega grebena. Svetlo je že, sonce se pripravlja za obzorjem. Rad bi ga počakal na vrhu gore, toda danes se mi zares mudi.

Na Vršiču sem že, ko rdeča svetloba zalije vrh Mojstrovke. Iz Krnice do vstopa v Dovški Gamsovec, ki je moj naslednji cilj, je tri ure hoda. Ker sem še kar spočii, zmorem to v uri in četrt. Severozahodna smer je še vsa v senci, Zadnji Prisojnik na nasprotni strani doline pa je ves v soncu. Nekje sredi stene si privoščii prvi počitek in mini-zajtrk. Sedim na ozkem pomolu, žvečii rozine in strmim nad lepotami Julijcev. Na misel mi pridejo Kugyjeve besede, da je počitek najlepša stvar v gorah. Še pol ure plezanja in na vrhu sem. Sestopam po zelenih travah do poti, ki drži čez Kriško steno. Devet je ura, ko se vzpenjam proti vstopu v Prevčevo smer v severni steni Stenarja. Kristalno jasno nebo, na katerem se odraža rob stene, je vse, kar vidim. Doseči tisti rob je moj cilj, vse je podrejeno tej želji. Hitro ga imam za seboj, malo pred deseto sem že na vrhu Stenarja. Lep kos poti je za menoj, čakata pa me še približno dve tretjini.

Med sestopom v dolino Vrat gledam dom na Kredarici, 1200 m navzdol in prav toliko navzgor. To bo zagotovo odločilni del poti. Vroče sonce me spremlja na sestopu čez Sovatno in po telesu se širi težki val utrujenosti. Mimo zgornje karavle sestopam pod triglavsko steno. Bližam se vstopu v Slovensko smer. Nad sabo, skoraj v vsaki smeri opazim po nekaj navez. Klici, žvenket klinov in vponk, jasni ostri zven kladiv. Vse to mi pove, da je stena izredno obljudena. Dvakrat počivam po nekaj minut, okrog enih pa zaplezam v Slovensko smer.

Začenja se dirka s časom in soncem. Njegovi žarkii že sijajo v steno in plezanje v soncu postaja muka. Znoj mi zaliva oči, rad bi se ustavil v kakšni senci, vendar pot je še dolga. V Belih plateg srečam trojno navezo. Prijazno se pozdravimo. Ni časa za klepet, hitro jim izginem izpred oči. Verjetno se jim zdim malo nor, da tako hitim. Kaj bi šele rekli, če bi jim povedal, odkod prihajam. Slovenska grapa ima še precej snega. Prevčev izstop je suh. Malo pred tretjo sem na robu stene. Vležem se v senco za neko skalo. Srce mi divje razbija, znoj me zaliva v curkih, sem pa presrečen. Sedaj vem, da mi bo uspelo.

Drugič danes spravim vase nekaj hrane. Letalo kroži nad vrhom Triglava. Ves greben pa je načipkan s črnimi pikicami, ki gomaze gor in dol. Ljudje trumoma obiskujejo

našega očaka. Kredarica je na pol prazna. Spijem dva čaja, z meteorologom Nejcem malo poklepeta. Spet moram naprej. Noge me le stežka ubogajo, ko počasi sestopam proti Krmí. Sonce izgine za vrhom Triglava. Bolj sveže postane in pot je za spoznanje manj naporna. V Zgornji Krmí spet zavijem navzgor. Vsak korak je muka. Ob petih pa le stojim pri vstopu v Zimsko smer v Trapezu.

Še zadnjič privežem smuške palice na nahrbtnik. Spodnji del smeri so lahke gredine, ki drže proti levi, zadnjih 100 m pa se stena močno postavi navpik. Za nameček se zaplezam v krušljive žmule. S tveganim prečenjem v levo se nekako izmažem iz nerodne situacije in po krušljivem kaminu dosežem gladko ploščo pod robom stene. Majhne razčlemba mi le omogočijo prehod in malo čez šesto uro zvečer stojim na vrhu šeste stene, ki sem jo preplezal danes.

Smešen je občutek, ko sam sebi sežem v roke in za nekaj trenutkov posedim v mehki travi. Lepše bi bilo, če bi bil z menoj še Den, vendar vem, da se bo ravno tako razveselil mojega uspeha, kot če bi bil tudi on z menoj na tej turi.

Koleno me močno boli, zato opotekaje s pomočjo smuških palic počasi sestopim na markirano stezo, ki drži na Pokljuko. Palice so mi zares izvrstne pomočnice.

Mračí se, ko požiram zadnje kilometre proti Rudnemu polju. Utrujen sem, zelo sem utrujen, pa tudi zelo srečen. Za menoj je 9100 metrov vzponov in spustov. Čistega plezanja je bilo 2700 metrov. Od Tamarja do kasarne na Rudnem polju, ki jo že vidim med drevjem, je 19 kilometrov zračne črte. Za vso pot sem potreboval 17 ur.

Kaj podobnega ni verjetno naredil še nihče pred mano. Vendar mi ni šlo za nikakršno rekordstvo. Vem, da je pri nas več plezalcev, ki bi to pot ravno tako zmogli. Vesel sem le tega, da sem se je prvi domislil. Upam tudi, da bo kmalu doživela kakšno ponovitev. Opravil sem jo iz čistega veselja do bivanja v gorah, plezanja in iskanja zanimivih ciljev. Eden od najbolj osrečujočih občutkov v življenju je, ko težko dostopen cilj dosežeš. Vsak tak uspeh pa je pobuda za nove podvige in doživetja.

Opomba: 20. avgusta 1978 sem preplezal naslednje smeri: Po grapi v severni steni Slemenove špice, severovzhodni greben nad Šitom glave, jugozahodno smer v severni steni Dovškega Gamsovca, Prevčevó smer v Stenarju, Slovensko smer v Triglavu in Zimsko smer v Trapezu. Vse smeri so opisane v plezalnem vodniku.

POZIMI V SEVERNI STENI PLANJAVE

STOJAN VERDNIK-OKA

Po prihodu iz Desne smeri v Ojstrici sva nekaj tednov počivala in si zdravila ozeble prste, vmes pa sva hodila v Logarsko dolino in si ogledovala severno steno Planjave. Pogled se nama je ustavljal na tisoč sto metrov dolgi Elčevi smeri. To je bil najin drugi letošnji cilj.

Po neuspeh dveh poizkusih sem ves nejevoljen prišel v dolino in že od daleč kričal, da prodajam opremo. Ker ni bilo nobenega »resnega« kupca, sem opremo obdržal in čez dva tedna sva ponovno naskakovala steno.

Budilka je zazvonila ob pol treh zjutraj in naju vrgla iz tople postelje. Nekaj minut čez tretjo sva že sopihala proti Planjavi. Sneg je bil odličen in po dobrih dveh urah sva že bila pod vstopom, nakar je sledilo ovešanje z opremo in pričel se nama je »siht«, kot je dejal Čulo.

Ko sva prišla na prvo gredino, je bilo že jutro. V dolini se oglase vriski prijateljev, ki gredo na Okrešelj. S pogledi in vriski jima slediva do Rinke. Vendar ni časa za ogledovanje lepote, kajti plezanje je vedno težavnejše.

Okoli poldneva, ko sva začela z najtežjim raztežajem v smeri (edini raztežaj brez derez) se v dolini oglasi Cic. Šel je na Okrešelj. Ker pa sam ve, kako je pozimi v steni, nama je za moralo zavriskal.

Za težaven kamin sva porabila dobri dve uri. Ko sva si nad kaminom navezovala dereze, sva opazila spremembo vremena. Izredna odjuga nama je prekrizala načrte, morala bova bivakirati in počakati, da ponoči zmrzne. Kajti proti vrhu naju čaka štiristo metrov dolgo snežišče.

Bila je že trda tema, ko sva preplezala delikatno prečnico in prišla do velike votline, ki je na najino srečo še kar suha.

Pred spanjem po oddajniku pokličeva v dolino, odkoder nama Ivan zagotavlja še en dan lepega vremena.

Zjutraj vstaneva še v mraku in nadaljujeva s plezanjem. Po štirih raztežajih prideva na snežišče. Tu se razveževa in nadaljujeva s plezanjem nenavezana. To si privoščiva kljub nevarnosti, ker si drug drugemu zaupava. Če bi plezala navezana, bi po vsej verjetnosti morala še enkrat bivakirati. Sem in tja gaziva do pasu. Čim višje prihajava, tem trdnější je sneg. Ob dveh, ko bi morala poklicati v dolino, ugotoviva, da je oddajnik pokvarjen. Še sreča, da naju sedaj že vidijo, saj drugače bi bili po nepotrebnem v skrbeh. Midva pa se kljub utrujenosti podvzava in ob pol petih izstopiva iz smeri. Tako sva zdelana, da ne opaziva sončnega zahoda, niti meglic, ki se preganjajo med stenami. Hitiva naprej proti Škarjam in Klemenčevi jami, kjer si privoščiva malo daljši počitek. Kljub utrujenosti sva bila srečna in vesela, da sva premagala steno. Elčeva spominska smer —IV (—V) v severni steni Planjave preplezala prvič pozimi Miloš Čulk, ŠAO in Stojan Verdnik, AO Celje. Plezala 11.—12. marca 1978. Čistega plezanja je bilo 24 ur in pol.

ŠE SONCE JE BILO ŽALOSTNO

(Napisano v spomin na težko nesrečo v Hudičevem žlebu 1978)

TAMARA LIKAR

Sneg je prekril skale, skril kline in vrvi, zabilisal odtise stopinj, gore je zajela bela tišina . . .
Nemir v meni je ostal, nemir in želje po vertikalah.
Komur je blizu ta svet, me bo razumel . . .

Črna planjava noči prekriva mojo negotovost. Želim si samote, želim si belih deviških planjav, kjer se bo vila samo moja sled. Hodim med samotnimi hišami, po gozdu . . . Z dreves se vsipajo drobne kaplje, ko veter završi med vejami. Dež je mimo! Poslušam glasove gozda, srkam omamni vonj neke rastline, spremlja me šumenje vode in duh preperelega listja. Zamaknjena, z mislijo na jutrišnji dan, pozabim, da nisem sama. Jutranji svit, medla brlivka, je vztrajno tkal jutro. Tiho, ne da bi motila sladki sen tovarišev na trdih pogradih, pobereva svoje stvari in po prstih zapustiva kočo. Precej visoko sva že, ko bližnji in daljni vrhovi zarumenijo v vzhajajočem soncu. Skozi špranjo v sedlu posije ozek pramen, nežno tipa po skalah v steni nad nama. Počasi, poč za počjo, previs za previsom odkriva njene skrivnosti. Boji se noči, boji se razgaliti vso lepoto stene naenkrat. Krinka noči se odkrije! Vse okrog naju zaživi, vse se veseli življenja. Stena nad nama gori v temno rdeči, nato vzplapola v svetlejših barvah. Koliko lepote je v tem kamnitem svetu! Gora še vedno meče dolgo raztegnjeno senco nad dremavo dolino. Temni smrekovi gozdovi in široke poljane so zavite v sivino. Želiva jim zašepetati, kako lepo je tu. Dan je premagal noč! Začarana strmiva v sonce. Potem v steber. Kaj če bi šla v steber?

Sinoči si se odločila žleb, pa naj pri tem ostane.
Zagrizeva v strmino. Sneg prijetno hrsti pod nogami.

Z zemeljskim površjem naju spaja samo nekaj jeklenih bodic — konice derez in oklo cepina . . . Na njih pleševa navkreber k soncu. Ples radosti nad lastno močjo. Zdaj nisva več sama. Še dva se podobno, enako vztrajno, korak za korakom, ženeta čim višje, čimprej ven. Povsod ne gre tako gladko. Tu pa tam je kak skok, skala je čista in mrzla, zdi se mi nezanesljiva. Dotik z njenim hrapavim površjem me navda s čudovitim občutkom varnosti. Tu se navežemo. Še raztežaj, pa bomo v soncu. Zadnja zapuščam ta mračni pekel. Trepetam. Tople vznemirljive vrvi mi kažejo v višino. Tam ga bom srečala . . . Še ta bela planjava, po kateri sem koprnela že dolgo, pa bom skupaj. Posedamo na vrhu in gledamo steno tam čez. Nič ne iščemo, kod tečejo smeri, temveč se ji prepustimo, da vpliva na nas z vso svojo veličino. Kako nepomembni smo v tem velikanskem prizorišču, kako si drznemo meriti svoje moči z njo? Kakšni filozofi!? Čaka nas še sto metrov opojne bele planjave, ki se vabeče blešči v soncu. Zadnje prečenje . . . Pok! Prestrašen pogled. Se že peljem. Vsi slapovi Niagare ne hrume tako kot tale vlak. Vse se divje vrti. Tak občutek imam, ko poslušam to bučanje, tope udarce. Oh, ne bo še konca? Trki so vse slabši, vedno šibkejši in končno je okrog mene samo neprodorna tema. Ostra bolečina me prešine v hrbtu, roka tipa v temo, čez obraz mi lije nekaj toplega. Razbitine čelade mi zakrivajo pogled. Pa ne da . . .? Seveda, visim

na vrvi. Peljala sem se — bila je dolga pot! Nekaj kaplja ob steni. Drobne goste kapljice. Dežuje! Pa saj sije vendar sonce! Stegnem roko, dlan je črna. Sedaj lahko gledam okrog. Vse mi je znano, pa se bolj malo spominjam. Potem prepoznam ozko grapo, ki se v skokih spušča pod menoj. Zaslišim klic, le kdo me išče? Vzdignem se na komolcih, noga me zaboli in spustiti se moram v sneg. Za trenutek sem pa le videla dvoje zvijačjih se teles daleč spodaj. Kje je tretji? Kje...? Kličem, se poizkušam obrniti. Po zraku završi nekaj težkega in pade v sneg nedaleč proč. Prešine me blazna misel: stran od tod, čimprej ven! Odvežem se, z derezo si pomagam par metrov više proti steni. Zajemam sapo, kot da se utapljam, vse v meni trepeta. Sedaj vidim njega, roka mu rahlo niha, obraz je zasut...

Nenavaden hlad prav hinavsko polzi skozi premočeno obleko. Klici, raztrgane besede. — Vse je tako tuje... Nad mano lok neba, čezenj veter počasi prede rahel meglen pajčolan... Karavane misli se pomikajo navzgor in navzdol. Nihajo z nervoznim utripom. Plešejo po dolini. Ure se ustavijo. Sprehajajo se po kazalcih in številkah. Ure tečejo, se ustavijo in tečejo. Tečejo in se ustavijo. Velik lok se vzpenja nad mračnim grabnom, barvne črte preletijo vznožja in vrhove. Sekunde se vlečejo. Pa vendar vse obstaja... Obstaja ta trenutek, obstaja ta listič utopljen v črnilu in nebu, sinjem kakor te oči, in razbrzdanem morju alg, obstaja ta sneg, to čakanje...

So že tu! Sami znani obrazi, a ne spominjam se nobenega imena. Temen lesk v očeh... Zakaj tako turobno gledajo? Zakaj so vsi tako resni? On je tu! Kako je izvedel? Zopet hrumenje slapov... Kako? Pa saj ni nobene vode daleč naokrog. Vmes pa brenčanje roja čebel. Pa kaj imajo čebele tu opraviti? Brenčanje narašča. To niso čebele. — Helikopter je! Hrup pojema. Še zadnji sunek zvoka in vse zamre. Sama sva. — Te zebe? Ne vem, če sem mu odgovorila. Odsotno ga gledam. V drugem svetu sem, ki je njemu tuj in nedostopen...

Droben slap škrablja po steni navzdol. Ne dopustim, da mi posipa obraz z mrzlimi drobnimi poljubi! Razočaran spolzi po anoraku navzdol, se oprijemlje kože in pada na škrlatni sneg. Strmim v dolino in prislunem. Nič! Odhaja? Tišina. Zaslišim nežno šepetanje slapiča. Poslušam. Ne razumem ga. Samo šepeta... šepeta. — Grajaš? Obsojaš mene, njega, nas vse? Zakaj? Seveda, razumem. Prav imaš! Ne obsojaš me zaman. Vzdignem se, da mi obraz poškopri s hladno, čisto ljubeznijo, ki me pomirja. Oddahnem si! Počutim se srečna. Vem, da on ne laže, vem, da se ne pretvarja.

Zopet se peljem. Tokrat v marinerju — pravo nasprotje opoldanskemu vlaku. Tu pa tam se za trenutek izgubim. Sonce je že nizko. Rdeča krogla poljublja ostre vršace. Ostaja žareče nebo, oblaki z resami, žarkov zadnji pozdrav. Prosojne sence se zgoščajo v gorskih vznožjih in po dolinah se že mračni. Brnenje! Vse tiše... vse tiše... in končno v mraku zamre.

Zrr, že spet helikopter! Hrumenje narašča. Odbija se. Prav vseeno mi je. Tonem v sinjini, ugašam z dnem... Edina želja mi je spati, spati...

Bilo je jutro, bil je večer, pravzaprav kakor vsak drugi. Vendar pa eden tistih redkih, ki jih človek spravi v spomin za vselej.

V spomin na prijatelje: Aleša, Gvida in Francija.

Obenem topla zahvala vsem, ki so me rešili iz objema smrti. Za las je šlo.

PLAZ V HUDIČEVEM ŽLEBU

ING. PAVLE ŠEGULA

V »Delu« smo 4. junija 1978 brali precej obsežno poročilo o nesreči, ki se je primerila v Hudičevem žlebu. Novinar M. Kunšič je zapisal:

»Snežni plaz je v soboto, nekaj po 12. uri ujel navezo štirih alpinistov v Hudičevem žlebu Velikega Prisojnika (2572 m). Potegnil jih je več kot 200 metrov po žlebu. V navezi so bili 27-letni Franc Bernik iz Škofje Loke, 17-letni Gvido Trampuš iz Škofje Loke, 17-letni Aleš Zorč iz Nove Gorice in 19-letna Tamara Likar iz Nove Gorice. Nesrečo je preživela le Tamara Likar.

Eden od planincev je bil takoj mrtev, dva sta kljub hitri zdravniški pomoči umrla med reševanjem. Hudo ranjeno Tamara Likar so alpinisti in reševalci iz Rateč in Kranjske gore prenesli po žlebu do vznožja, v akciji je vseskozi sodelovala posadka helikopterja RSNZ s pilotom Dragom Hanžljem.« Toliko o golih dejstvih dogodkov po nesreči. Nihče

pravzaprav ni natančno zabeležil, kako je prišlo do nesreče, zato sem prosil dr. Jožeta Andlovica, alpinista in reševalca, ki je pokojnega Aleša Zorča dobro poznal, da pri preživelih Tamari Likar dobi podatke, s katerimi bi bilo mogoče nekoliko bolj natančno dognati, kaj se je primerilo. Bil je prijazen in je napisal naslednje:

»Obe navezi sta priplezali na vrh žleba približno ob desetih dopoldne. Zaradi sončne pripeke je tisti dan po skokih v zgornjem delu žleba curljala snežnica.

Tamara je za nameček še zdrsnila v nekakšno 'banjo'. Tako so bili vsi precej mokri, predvsem Tamara.

Izkoristili so sončno energijo in se kakšni dve uri sušili vrh žleba.

Zdi se, da je bila ravno ta zamuda zanje usodna. Vzpon proti vrhu Prisojnika so nadaljevali v skupni navezi vseh štirih. Pri tem je bila razdalja med prvim in drugim (Škofjeločanom) skoraj za dolžino vrvi, Aleš Zorč je drugemu sledil v razdalji kakih deset metrov, Tamara pa trideset metrov kot zadnja.

Plaz se je utrgal (verjetno klozast) nad njimi, zajel in podrl srednja dva, vrv pa je za njima potegnila prvega in zadnjo, ki sta bila v začetku zunaj plazu. Širina plazu je bila manjša in ni podrlo vseh štirih. Neslo jih je nato nekako 250 metrov globoko. Tamara je zadržala vrv, ki je tekla od Aleša. Ta je (že pokojni) zasut ob steni žleba obstal kot sidrišče. Že med padanjem naj bi si bil zlomil tilnik.

Če povzamemo in skušamo strniti bistvo oziroma vzroke nesreče, mislim, da je zadeva taka-le: Usodno je bilo, da so se sušili. Če bi takoj nadaljevali pot, bi se plaz verjetno še ne bi bil utrgal. Morda je pripomogla k malce prehudu obremenitvi vesine kratka razdalja med drugim in tretjim članom naveze. Če bi bili nenavezani, bi odneslo le — srednja dva. Predvsem pa je bil usoden nenavadno vroč dan po mrazu, ki je vztrajal v višjih legah do junija.« Tako dr. Andlovic.

K temu nimam kaj dodati. Morda bi smel omeniti pomanjkljivo izkušnost vseh štirih plezalcev. Nehote so podcenjevali nevarnost, zamudili dragocene trenutke pri sušenju, namesto da bi pohiteli.

Bilo je nekaj vprašanj: Morda se je porušila opast v škrbini vrh žleba? O njej Tamara ne govori, tudi kranjski alpinist Matjaž Dolenc, ki je plezal žleb naslednji dan (4. junija 1978) s Tomažem Jamnikom, ni opazil kakih sledov, ki bi vrh žleba kazali, da se je utrgala opast. Sicer pa naj tu omenim definicijo nesreče v plazu: za tako nesrečo gre tedaj, ko snežna plazovina doseže, zajame in potegne, drugače oškoduje in poškoduje planinca, alpinista, smučarja. Pri tem ni važno, ali je plazovina utrgana snežna odeja ali pa po pobočju razsuta gmota snežne opasti.

Ob dogodku še to: Plazovi časovno skoro niso omejeni, važne so snežne razmere, vreme in drugi dejavniki, ki jih skupno ali posamič povzročajo. Tudi pri nas je lahko nevarno celo sredi poletja, če je zima v ozebnikih pustila nedotaknjene snežne gmote. Plazov se nam torej ni bati le v ledeniških Alpah. Seveda pa so pri nas to le zelo redki dogodki, zato pa se še ne smemo uspavati. Vedno je treba upoštevati okoliščine in izročila.

TRIGLAV 1778—1978

STONE WRABER

26. avgusta 1778 so priplezali na vrh Triglava štirje Bohinjci, domačini Luka Korošec, Matevž Kos in Štefan Rožič ter priseljenc Lovrenc Willomitzer, ranocelnik v Stari Fužini. Ko se letošnje leto in posebej še v dneh okrog dvestoletnice prvega vzpona spominjamo tega dogodka, nimamo v mislih le alpinističnega dejanja. Prav gotovo je 26. avgust pomemben dan za slovensko planinstvo, dan, na katerega so slovenske gore stopile iz teme nepoznanosti, dan, s katerim se tako rekoč začne slovensko planinstvo. Začelo se je na Triglavu, če pa bo šlo vse po sreči, bomo 201 leto pozneje stali na najvišjem vrhu planeta. Naj to simboliko ponazarja tudi naš Proteus z vsebino in slikama na ovitku.

Prvi vzpon na Triglav pa je tudi izrazito kulturno dejanje v najširšem pomenu te besede. V njem ne vidimo le fizičnega dogodka, zadnjega koraka na težavni poti k ponosnemu, neznanemu in zato tudi strah vzbujajočemu vrhu, temveč tudi uresničitev hotenja ljubljanskega razumnika barona Žige Zoisa. Le-ta je sicer imel v Bohinju fužine in se je zato

tudi iz materialne nuje vneto zanimal za nove vire železove rude, vendar pa je zbiral tudi vseh vrst minerale in ustvaril še danes občudovanja vredno mineraloško zbirko. Njegov brat Karel se je vneto ukvarjal z botaniko, odkrival nahajališča redkih rastlin, pa tudi botanikom dotle še čisto neznanе rastlinske vrste. Slavni Scopoli je sicer že zapustil deželo, njegovo delo pa je nadaljeval univerzalni naravoslovec Hacquet, ki ga po pravici imenujemo prvega raziskovalca naših Alp (J. Wester). Potovanja tedanjih kranjskih naravoslovnih razgledanih razumnikov in njihovih domačih vodnikov niso imela samo praktičnega pomena, temveč so predvsem služila odpravljanju belih lis na zemljevidu, ugotavljanju nadmorskih višin, spoznavanju domačih prirodnih, kamnin, rudnin, rastlin, živali in tudi človeka ter njegovega delovanja. Značilne so besede, ki jih je leta 1780 v 1. izdaji svojega Mineraloško-botaničnega potovanja zapisal Hacquet in z njimi označil del svoje dejavnosti v naravi, pa tudi oznanil, da je narava prva delavnica:

»Čeprav sem goro Triglav že več kot enkrat skoraj povsem obhodil, kot tudi njegovo okolico, si vendar še dolgo ne morem domišljati, da mi je prišla pred oči kaj več kot tretjina tamkajšnjih redkih rastlin. Zakaj moji posli mi niso dovoljevali zadrževati se tamkaj nikoli dalj kot le malo časa. O, kolikokrat sem si želel, da bi tam kot ovčar prebival leto dni in imel tako čas prehoditi tiste s cvetjem bogate predele v vseh časih, koliko bi še lahko odkril redkih rastlin, ki mi sicer nikoli ne bodo prišle pred oči. To visoko in mogočno gorovje ima zelo raznovrstno podnebje, zaradi česar se je tam naselilo toliko različnih rastlin. Na morskó stran obrnjeno gorovje je vedno obsijano z vročim soncem, na severno stran obrnjene doline pa nimajo skoraj nič sonca. V njih izvirajo večni ledeniki, ki so morda tako stari kot svet, ali pa vendar vsaj toliko stari kot visoke gore, ki niso nastale ob potopu, tako kot druga mešana gorovja.«

Besede o starosti naših snežnikov izdajajo Hacqueta za zagovornika tiste teorije o nastanku gorovij, ki je poleg sedimentalnega apnenca poznala tudi praapnec. Toda ravno v triglavskih gorah je ta teorija doživela svoj poraz, k temu pa sta prispevala Žiga Zois, z njim pa nihče drug kot Valentin Vodnik. Zois Vodniku ni bil samo literarni mentor, ni si z njim dopisoval samo o moških in ženskih rimah, temveč tudi o geologiji. Zois je poslal Vodnika, tedaj kaplana na Gorjušah, po sledih okamin v Triglavsko pogorje. Vodnik je našel na Vršacu okamnele ostanke amonitov, nakar mu je Zois 5. 9. 1795 z zadovoljstvom pisal, »da so naša poznejša opazovanja spodbila ... domnevo o masivnem prvobitnem apnencu na Vršacu in Triglavu«. Prav ima dr. Jože Rus, ki v Vodnikovih verzih večni mojster ukazuje: »Prid, zidar, se lês učit!« vidi predvsem Vodnikovo samozavest ob spoznanju, kako so opazovanja v naravi spodbila v kabinetu rojeno teorijo.

Triglav s svojo okolico je že na samem začetku svoje zgodovine prispeval v zakladnico znanosti, ta njegova vloga pa traja v današnje dni. Njegovi nad tisoč metrov debeli skladi, pa neplastnata zgradba vršnega čoka ali svojevrstni nariv starejših plasti na mlajše v Dolini Triglavskih jezer še vedno zbujejo zanimanje geologov. Glaciologi opazujejo Zeleni sneg, naš največji in tako rekoč edini ledenik, ki se že desetletja opazno krči. Geografi so prišli in izmerili jezerca, brez katerih Zajezerska dolina ne bi bila tisto, kar je. Jamarji prodirajo v podzemlje; če bi bilo po njihovih željah, bi na dan prišli pri izviri Vratske Bistrice. Potem, ko je v prvih letih po drugi vojni utihnili zamisel o meteorološki opazovalnici na samem vrhu Triglava, je ta dejavnost zaživela na bližnji Kredarici, kjer imamo zdaj že vrsto let najvišjo slovensko stalno meteorološko opazovalnico, ki zbira dragocene podatke. Na Triglav in njegovo soseščino prihajajo zoologi. Svojevrstni biotopi v ekološko skrajnostnih razmerah obljublajo zanimiv živalski svet. Res žive tukaj posebni metulji, pražuželke, pajki ... O nekaterih podrobnostih bodo spregovorili pisci člankov v naslednjih številkah, tokrat nekaj več le še o triglavski botaniki.

Scopoli je Triglav sicer poznal, skoraj gotovo pa na njegovih pobočjih ni prišel dalj kot do Velega polja ali kvečjemu do Ledin. To je bilo še leta 1761 in 1762. 15 let pozneje leta 1777, je Hacquet prišel skoraj na vrh Triglava. Ob tej priložnosti je odkril nekaj rastlin, za katere je mislil, da pred njim še niso bile opisane. Prvič jih omenja leta 1780 v Mineraloško-botaničnem potovanju, podrobno pa jih je opisal leta 1782 v delu *Plantae alpinae Carniolicae*. Imenoval jih je *Gentiana terglouensis*, *Leontodon terglouensis*, *Myosotis terglouensis* in *Potentilla terglouensis*. Ob pazljivem branju obeh navedenih del spoznamo, da jih je našel na južnih pobočjih Triglava, v bližini današnje Planike in na južnem ostenju vršnega masiva.

Pri prvih dveh se ni zmotil, saj je bil v resnici prvi, ki ju je našel in imenoval. Triglavski svišč, *Gentiana terglouensis*, nosi še danes ime, ki mu ga je dal Hacquet. Isto velja za *Leontodon terglouensis*, le da ga je botanik Kerner leta 1881 prenesel iz rodu jajčarjev (*Leontodon*) med dimke in se zdaj imenuje *Crepis terglouensis*. Drugi dve triglavki pa sta bili znani že pred Hacquetom in se pravilno imenujeta *Eritrichum nanum* (triglavska neboglasnica) in *Potentilla nitida* (triglavska roža).

V tesni zvezi s Triglavom je tudi znamenita *Scabiosa trenta*, ne le zato, ker nosi originalna Hacquetova etiketa še ime *Scabiosa terglouensis*, temveč tudi zato, ker Hacquet

navaja poleg drugih njenih nahajališč tudi Triglav. Povzetek botanične usode te skrivnostne rastline je ta, da gre nedvomno za vrsto *Cephalaria leucantha* (bleda obloglavka), ki je na večini navedenih nahajališč Hacquet ni mogel najti in da se je torej zmotil, medtem ko je na enem od njih, v Trenti, od Hacquetovih časov že izumrla. Vse skupaj bi bilo samo botanična epizoda, če ne bi iskanje te rastline pripeljalo v triglavske gore Julija Kugyja, ki trentarskega grintavca sicer ni našel, odkril pa je Julijske Alpe in postal njihov nedoseženi literarni glasnik.

Poznejše botanike, ki so delovali na Triglavu ali vsaj v njihovi okolici, bomo v glavnem samo našeli. Že omenjeni Karel Zois (1756—1799) si je olajšal delo v naravi tako, da je dal zgraditi tri kočje (eno na Velem polju in dve v Jezerski dolini), prve planinske postojanke v naših gorah. Franc Sieber (1785—1844) iz Prage spada še med zgodnje pristopnike na triglavski vrh (1812), njegovo poročilo o tem vzponu pa nam še ni dostopno. Franc Hladnik (1773—1844) je skupaj s svojim učencem Andrejem Fleischmannom (1805—1867) botaniziral po južnih pobočjih Triglava. Pomemben je muzejski kustos Henrik Freyer (1802—1866), ki se je na Triglav povzpел dvakrat (1837 in 1851), o svojih vzponih pa je tudi pisal. V opisu prvega vzpona je prvi in doslej pravzaprav edini seznam triglavske flore. Na primorski strani Triglava sta botanizirala Tržačan Muzio Tommasini (1794—1879) in Münchenčan Otto Sendtner (1813—1859). Vsaj do Kredarice je prišel Valentin Plemel (1820—1875). Mnogo rastlin sta na Triglavu in v njegovi okolici nabrala Alfonz Paulin (1853—1942) in Rajko Justin (1865—1938). Lahko rečemo, da so višje rastline (praprotnice in semenovke) s Triglava z okolico v glavnem znane. Zanimivo je, da se je triglavsko ime v botaničnem imenoslovju na novo pojavilo tudi v tem stoletju. Hrvaški botanik Ivo Pevalak (1893—1967) je neko enocelično zeleno algo imenoval *Cosmarium triglavense* (1929), še leta 1947 pa je češki lichenolog Miroslav Servit (1886—1959) opisal lišaj triglavski bradavičnik (*Verrucaria triglavensis*).

Botanika pa seveda ne obsega le posameznih rastlin. Triglav je zanimiv za geobotanike, saj na njem rastejo naše najvišje segajoče rastlinske združbe. Na pečevju vršnega masiva prevladuje združba triglavske rože in je tod optimalno razvita, kar v očeh botanika dokazuje, da v naših Alpah ni nivalnega, temveč le subnivalni pas. Druge združbe so na Triglavovi glavi razvite le nepopolno (T. Wraber, 1972).

Zanimivo močvirje na Malem polju pod Vonikovim domom je dalo dragocene podatke o vegetacijski zgodovini triglavske soseščine; podobno velja tudi za barje v Dolini Triglavskih jezer (A. Šercelj, 1961, 1965).

Končno ne smemo pozabiti, da so na Triglav vezana naša najbolj celovita, po svoje pa tudi najmanj uspešna naravovarstvena prizadevanja. Še pred prvo vojno, pred 70 leti, se je porodila zamisel o varstvu dela triglavske narave. Uresničena je bila leta 1924, ko je za dobo 20 let nastal Alpski varstveni park v Dolini Triglavskih jezer. Ta je bil kot Triglavski narodni park, a brez Triglava, v skoraj enakem obsegu kot predvojni park obnovljen leta 1961. V teku so prizadevanja za razglasitev mnogo večjega narodnega parka, v katerem bi bil Triglav vključen kot njegova najvišja točka. Stvari pa se žal zatikajo, vendar upajmo, da bo ravno triglavska dvestoletnica dovolj mogočna spodbuda za končni korak k zavarovanju Zlatorogovega kraljestva, v čemer Kmecl upravičeno vidi razumno odpoved in obenem zmago nad golim potrošništvom.

Sploh pa je Triglav mnogo več kot vsota rastlin, živali, okamnin, skladov apnenca, suhih znanstvenih podatkov. Med drugo vojno je postal simbol odpora proti tujemu osvajalcu in zatiralcu, odtlej je simbol slovenske državnosti. Kot se je slovensko planinstvo na Triglavu pred dvesto leti rodilo, tako se je pred dobrimi osmimi desetletji na Triglavu potrdilo. Zdaj že komaj verjetno je povsem res, da Triglavski dom na Kredarici ali pa Aljažev stolp vrh Triglava pomenita okope, v katerih se je bojeval boj za slovenstvo naših gora, pa tudi tisti napravi, s katerima je trmasti Aljaž potegnil v udobno sredogorsko dejavnost usmerjeno planinsko organizacijo v pravo smer. Kakor pomeni osvojitve triglavskega vrha naš prvi pomembni alpinistični dosežek, tako je zgodovina triglavske severne stene tudi zgovoren prikaz nadaljnega razvoja našega alpinizma. Zanimivo, spet je bil domačin, lovec iz Trente prvi, ki jo je preplezal. Sledil mu je dr. Tuma, prišli so drenovci, toda do tujcem enakovrednega nastopa domačih plezalcev je prišlo šele v prvih letih po prvi vojni, ko je nastopil dr. Jug, za njim pa skalaši. Do najvišjih dosežkov je prišlo po drugi vojni in od tedaj je tekma med domačini in tujci enakovredna, pa ne samo v Steni in drugih domačih gorah, temveč tudi v Hindukušu, v Andih, na osemtisočakah Himalaje. Seme, ki je vzkliklo pred 200 leti, se je razraslo v močno in cvetočo drevo. Triglav je postal modna gora, na leto ga obiše na tisoče tistih, ki bi se radi razgledali z najvišjega vrha domovine, ki bi radi spoznali goro s tako bogato zgodovino, s tako zanimivo naravo. Kar v stotnijah prihajajo in že davno je izginil tisti mir, ki si ga v gorah pravzaprav želimo. Ali naj nas to moti? Saj nas bi, a kaj, ko vidimo srečo, ki si je iz oči vsakogar, ki se je povzpел na Triglav, ne moremo drugače kot strpno priznati, da je Triglav sicer modni idol, a še vedno — Triglav.

JAMA SRNICA

ANDREJ KRANJC

Labirint pod Kaninom

Kaninsko pogorje je med Slovenci znano predvsem kot visokogorski smučarski center, jamarji pa ga poznajo po visokogorskih kraških podih s številnimi kraškimi brezni in jamami. Med svetovno jamarsko javnostjo je znana predvsem italijanska stran Kanina, kjer je poleg brezna »Michele Gortani«, globokega 920 m, še četrto brezen, globljih od 500 m. »Michele Gortani« je trenutno na 9. mestu na svetu, najgloblje je še vedno brezno »Pierre St. Martin« v Pirenejih na francosko-španski meji, z 1332 m globine (H i p m a n, Slovensky kras, XVI, 171).

Na naši strani Kanina so številke bolj skromne, najgloblje, Primoževo brezno, je globoko 192 m. Brezen, globljih od 100 m, pa je vsega skupaj osem. Vendar pa je danes na slovenski strani Kanina raziskanih že preko 200 brezen in jam. To je vsekakor velika številka, še posebej, če upoštevamo, da je bil speleološkega vidika ta svet do leta 1963, ko so se ga lotili ljubljanski jamarji, še popolnoma neraziskan.

V literaturi (K u n a v e r, Naše jame, 1969, 69, 74, 78) je večkrat omenjena tudi jama oziroma labirint Srnica pri Bovcu, iz katere ob večjem dežju bruha voda. Ker pa v literaturi niti v katastru ni bilo natančnejših podatkov, smo se je lotili člani Inštituta za raziskovanje krasi SAZU iz Postojne v okviru raziskav za Osnovno speleološko karto Slovenije, list Tolmin 1. Jamo je 5 dni raziskovala oziroma merila tričlanska ekipa v mesecu septembru 1978.

Če gremo po cesti iz Bovca proti bližnji vasi Plužna ali pa se peljemo z žičnico na Kanin, pritegne naše oko kristalna gladina majhnega zajezvitvenega jezera Virja tik pod močnim kraškim izvirom Glijuna. Če s pogledom sledimo običajno suhi strugi, v kateri so ogromni bolvani, in se vleče mimo izvira Glijuna pod navpične stene v vznožju Kanina, zagledamo sredi stene, ki zapira grapo, podolgovato črno odprtino — vhod v jama Srnico.

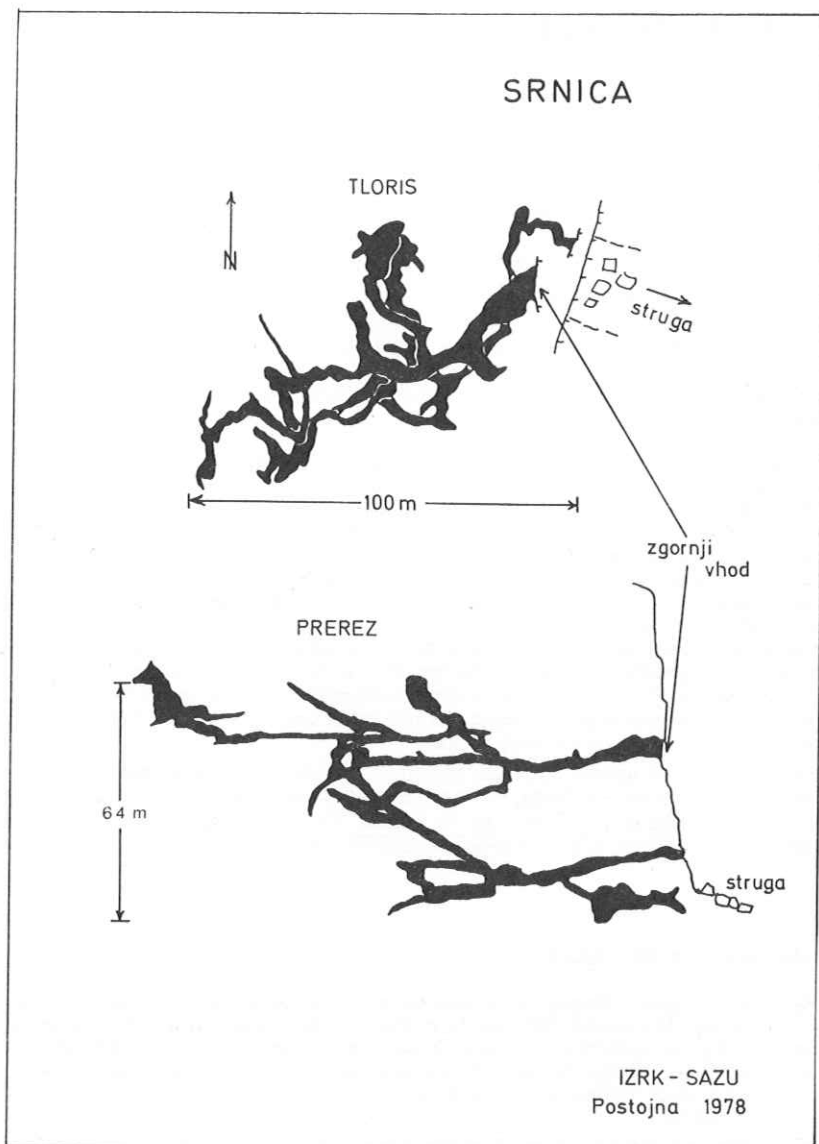
Jama ima v tej steni sicer dva vhoda: spodnji je 10 m, zgornji pa 45 m visoko v strmi, deloma navpični steni. Spodnji vhod je lahko dostopen, a tako majhen in skrit, da ga človek, ki zanj ne ve, ne opazi. Tudi mi ga nismo. Lotili smo se stene in po nekaj urah priplezali do zgornjega vhoda — za nas pravi plezalski podvig. Šele ko smo ob vhodu pritrtili lestvice, jih spustili do dna stene in ob njih napeli vrvi, smo se čutili bolj domači.

Za same meritve smo potrebovali skoraj štiri dni in čim globlje smo bili v notranjosti, manj smo vedeli, kje smo, tako se je načrt zapletal. Kljub razmeroma skromnim meram — vsega skupaj smo namerili 704 m rovov, višinska razlika med najnižjo in najvišjo doseženo točko v jami pa znaša 64 m — je jama res pravi labirint. Jamski rovi so razporejeni v štirih nivojih z večjimi vmesnimi povezavami, večina nivojev pa je spet iz večjih, često med seboj prepletenih rovov. To prepletenost najlepše pokaže podatek o »razvitosti« jame: vodoravna razdalja med skrajnima točkama jame (v tlorisu) je 116 m, a na tej razdalji je namerjenih prek 700 m rovov!

Srnica je »suha jama«, to pomeni, da je brez vodnega toka. Ob večjem dežju, kot je bilo npr. tudi konec septembra 1978, pa po jamskih rovih dere voda in pada kot slap skozi spodnji vhod v hudourniško strugo. Domačini vedo povedati, da ob še hujši moči (Kanin sodi med področja z največ padavinami v Jugoslaviji in celo v Evropi) voda teče tudi skozi zgornji vhod in dela 45 m visok slap. Vode, ki ponikajo v podzemlje na obsežnih Kaninskih podih nad Srnico, tečejo po podzemeljskih kanalih v izvire Glijuna. Ob večjem deževju pa so ti kanali premajhni, voda zastaja in izvira skozi špranje vedno više v po-bočju, tudi skozi rove Srnice. Srnica je torej tipični bruhalnik nad stalnim kraškim izvirom.

Glede na to, da ob suši ni ne stoječe in ne tekoče vode niti v najnižjih rovih Srnice, ob izrednih razmerah pa voda bruha celo skozi zgornji vhod, lahko rečemo, da vodna gladina v Srnici niha vsaj za 50 m. Da voda često dere po jamskih rovih in jih precej tudi v celoti zalije, kažejo tako posamezne večje luže, predvsem pa oblike jamskih rovov in odkladnine — sedimenti.

Stene rovov so ponekod čudovito zbrušene, okamnele školjke izstopajo v drugačni barvi, včasih so pa celo poglobljene ali v reliefu. Pogosti so erozijski lonci — drasle, ki jih dolbejo vodni vrtinci s kamenjem. Na nekaterih mestih so tudi tla rovov izbrušena v živi skali in se človek počuti kot v skalnati cevi (često je tudi velikost rova taka, da se mora človek tlačiti skozenj kakor skozi preozko cev), drugod pa pokrivate tla pesek in prod. zanesljiva znanilca vodnega toka. Posebna zanimivost so kamni, ki smo jim rekli »topovske krogle« — kamnite krogle, v obliki prave krogle, površina je videti, kot bi bila klesana, s premerom preko pol metra. Da jih je oblikovala voda, ni dvoma,

prav tako pa je gotovo, da jih voda ni mogla »prikotaliti« od daleč, ker so že nekaj metrov proč ožine, skozi katere take krogle ni mogoče spraviti. Kaže, da je take krogle izoblikoval izredno močan vodni tok iz odkrušenih skalnih blokov na ta način, da je voda premikala tak blok bolj ali manj na mestu, predvsem pa ga je »klesala« s peskom in prodom, ki ga nosi vodni tok s seboj.

Podobno, kot v številnih drugih jamah, ki so na ozemlju, ki je bilo v ledeni dobi poledenelo, npr. tudi Jama v Strašilu v Bohinju (PV 1977/3, 176—178), so tudi v Srnici nekateri rovi popolnoma zapolnjeni s sedimenti, največ s prodom, z drobnim apnenčevim peskom in prahom. To govori v prid domnevi, da je jama obstajala že takrat, ko je Bovško kotlino še prekrival led.

Čeprav zaradi same nadmorske višine — zgornji vhod v Srnico leži 573 m n. m. — ne moremo reči, da je to alpska jama, je vseeno tipični predstavnik našega alpskega podzemlja: Po svoji obliki in velikosti, po vsebini, funkciji in razvoju, predvsem pa, ker je, čeprav nizko, v samem drobovju Kaninskega pogorja.

LUČ V TEMINI

(»Lux in tenebris lucet.«)

VILKO MAZI

V narodni in univerzitetni knjižnici hranijo v posebni sobi v nezgornjivih jeklenih omarah izredno dragocene primerke, pretežno unikate starih tiskov in rokopisov. Tja me je pred mnogimi leti pospremil zdaj že pokojni svak prof. Pavel Kalan, o katerem je šel po pravici glas, da ima vse knjižne omare in police te kulturne ustanove »v mezincu«, in to navkljub izredno slabim očem.

Pri eni širokih miz, kjer je bilo že nekaj obiskovalcev zaposlenih s prebiranjem in beležkami iz predloženih jim knjig, mi je pripravil prostor. Na dom namreč ni dovoljeno ničesar jemati iz teh zbirk. Moraš se pač večkrat potruditi semkaj, če v enem obisku ne opraviš vsega, kar ti je treba. Meni, ki težko zapuščam svoje ljube Vikrče, je na srečo zadostovalo eno samo dopoldne, da sem mogel v Hacquetovi »Oriktografiji« (Oryctographia Carniolica oder Physikalische Erdbeschreibung des Herzogthums Krain, Istrien und zum Theil der benachbarten Länder. Leipzig, I/1778, II/1781, III/1784, IV/1789) poiskati vse, kar sem potreboval. V splošnem sem bil s tem za našo planinsko zgodovino še posebno pomembnim delom že prej seznanjen; najprvo v Kugyjevem izvirniku »Pet stoletij Triglava«, 1938 (odličen Lipovškov prevod pri založbi Obzorja, Maribor, 1973), zatem v Lovšinovem »Triglavu in njegovi soseščini«, Ljubljana, 1944, podrobno pa v jedrnatih monografijah »Baltazar Hacquet, prvi raziskovalec naših Alp«, ki je izšla v Planinski založbi, 1954, in jo je napisal njegov najboljši poznavalec in vnet častilec, prof. Josip Wester. Ta se je, kakor sem ga dolga leta v njegovi družbi lahko поблиže spoznaval, tudi sam ravnal po Hacquetovih »Navodilih, kako je treba pohode na gore privariti in uravnati«, ki jih je posebej objavil že v XXXI. letniku Planinskega Vestnika (1931), zdaj pa kot sklepno poglavje monografije. Seveda je med temi nauki marsikaj, kar današnjim potrebam in razmeram niti malo več ne ustreza. Časi se pač spreminjajo in mi z njimi, so rekli že stari Latinci.

Predvsem me je navdal spoštljiv občutek, da imam pred sabo izvirnik, ki je morda res edini v naši deželi. — Stirje, za mezinec debeli, preprosto vezani zvezki, natisnjeni vsi v daljnem Leipzigu... Zakaj pa ne doma, na Kranjskem, kjer je bil slavni učenjak zaposlen že od leta 1766, najprej kot rudniški zdravnik v Idriji, od leta 1773 do 1787 pa

SAM NA NANGA PARBAT

Reinhold Messner! Postal je nekakšen svetovni državljani, po vsem kulturnem svetu, ki ima planinski revialni tisk, pišejo o njem, njegova popularnost še vedno raste, čeprav ga že nekaj let spremlja tudi nevoščljivo godrnjanje in zbadanje. Omenili smo že, da je sam stopil na Nanga Parbat, da je poskrbel tudi za popularizacijo tega dejanja že vnaprej. V »Der Bergsteiger« 1978/10 ni o njem sam poročal, zapisal je nekaj o tem R. Stummhofer.

Tri mesece po vzponu na Mt. Everest s Habelerjem je 9. avg. 1978 sam prišel na Nanga Parbat, 8125 m. S tem je, kakor je sam nekje zapisal pred vzponom, izpolnil svoj »zadnji sen«. Njegov cilj: sam, v alpskem stilu na osemtisočaku. Da brez kisikove bombe, to je jasno. Če bi vlekel s seboj še bombo, bi tega vzpona ne zmogel. Ime osemtisočaka — ni bilo važno, vendar se je za Nanga Parbat odločil iz več razlogov: Najprej iz praktičnih. Gora je morala biti taka, da je ustrezala samohodcu tehnično. Ledeniške razpoke bi bile za samohodca nevarne, torej je prišla v poštev le gora, ki ima v nižjih legah preplezljiv skalnat ali ledni steber. To imata Nanga Parbat in Broad Peak (8047 m). Drugi razlog je bila Buhlova 25-letnica (3. julija 1953). Manj je mislil na pogrešanega brata, ki ga je izgubil pri sestopu z Nanga Parbata. »Tiste emocije sem vse predelal pri iskanju,« pravi danes o tisti nesreči Reinhold.

Dovoljenje za Nanga Parbat je prejel v bazi pod Everestom 1978. Malokomu se bo posrečilo dobiti tako dovoljenje, če bo samohodec. A tudi Messner je moral odšteti dodatnih 1000 dolarjev. Sprejeti je moral tudi spremnega oficirja in zdravstveno pomoč. 10. julija 1978 je odšel iz Ravalpindija z 8 nosači. Običajna pot čez Gilgit z letalom ni bila možna, ker je višinska pot po Karakorumu zaprta. Z džipom in peš je karavanica 20. julija postavila temeljni tabor v zgornji diamirski dolini. Tu so ostali vsi Messnerjevi spremljevalci. Po nekaj deževnih dneh je Messner zaradi aklimatizacije skočil na bližnji šesttisočak in si zraven dobro ogledal steno. Opustil je misel, da bi preplezal južno

v Ljubljani kot profesor anatomije, kirurgije in porodništva. Tu smo takrat imeli tiskarno »Dushelskiga stiskauza« J. F. Egerja, ki je imela sicer največ posla z molitveniki, pa bi mogla zlahka natisniti tudi tako nezahtevno posvetno branje, če — ne bi bilo vmes toliko bridkih avtorjevih obtožb zoper »preklemano duhovščino« ...

Že na svojem službovanju v Idriji pravi, da je imel stalne nasprotnike v duhovnikih in v neukem, vraževernem ljudstvu. »Vse tri stranke — črnosuknježi, menihi in nevedno ljudstvo — so zanetili upore proti meni.« Menihi so v cerkvah javno besneli zoper njegovo vedenje, duhovščina je s svojimi natoľcevanji pri knezoškofu tako daleč uspela, da so ga očitno šteli za pohujšljivega krivoverca.

Ko je leta 1773 prepotoval Notranjsko in Istro in nameraval izdati tiskano poročilo o uspehih tega potovanja, rezko pripominja, da mu je »le jezuitska zavidnost« to preprečila ...

Naj omenimo le še bridko ugotovitev ob njegovem odhodu na Poljsko: »V dvajsetih letih sem doživel na Kranjskem mnogo zoprnosti med pobožnjaškim in neomikanim ljudstvom. Od škofov dol do zadnjega meniha so pridigali evangelijski proti moji krivovernosti. Toda kot prirodoslovec sem jim za blaginjo države držal protiutež, kakor se more to posneti iz mojih del.«

Koliko je imel Hacquet težav in pokore s tiskanjem svojih spisov v daljnih nemških krajih, sam potoži (v II. poglavju naše monografije): »Stavcem in korektorjem se je zlasti v stavku slovanskih besed in zemljepisnih imen vrinila marsikatera tiskovna pomota.« Tako je v IV. delu Oriktografije dodal kar 10 strani obsegajoč seznam tiskovnih napak. Hacquet se je tega zla dobro zavedal, ko pravi: »Čeravno sem storil vse, kar je bilo možno, da bi se izognil tiskovnim napakam, so se kljub temu zaradi razdalje sto in še več milj od tiskarne, kar ne dopušča, da bi korekturo sam opravil, prikradle razne pomote, zaradi katerih me, kakor upam, pravična javnost ne bo obojala.«

Koliko naklade in po kakšni poti je prišlo v tedanjo majhno Ljubljano, ni znano. Knjigarn za posvetni tisk takrat še nismo imeli, prav tako tudi časopisne reklame in inseratov še nismo poznali. Da bi se avtor sam ukvarjal z razpečavanjem posameznih izvodov, je docela izključeno, saj za tak kramarski posel ni imel ne daru ne časa. Kvečjemu, da je morda tega ali onega znanca opozoril na izid. Če nihče drug, je vsaj Zois za svojo veliko knjižnico nabavil po en izvod vsakega zvezka. Morda sem zdaj imel v rokah prav ta delček iz njegove nekdanje kulturne zakladnice — kaj se ve ...

Zanimal me je tokrat le I. in III. zvezek izvirnika s poglavjem o Triglavu. Želel sem primerjati nekaj posebno važnih stavkov z našimi prevodi, ki se ponekod med sabo ne ujemajo. Tako npr. Hacquetova izjava o Luki Korošču na Velem polju v noči na 24. julij 1782 (ob drugem Hacquetovem vzponu na Triglav). Besede izvirnika: »Lucas Koroschez, der erste war, der ihn, vielleicht so lange die Welt steht, bestieg«, je

stran Nanga Parbata, ko je zvedel, da se tam mudi nemška ekspedicija. Iz gornjega Diamira je dobro videl zahodno stran Nanga Parbata in njo tudi izbral za svoj samotni pohod na slavno goro.

Najbolj direktna in elegantna pot po zahodni strani je Mummeryjevo rebro (I. 1895). Messnerju se je zdela ta smer preveč ogrožena od západnega kamenja, zato je izbral smer desno od rebra naravnost na vrh.

6. avgusta je s 15 kg na hrbtu odšel iz baze in bivakiral pod steno (4800 m). Naslednji dan je po ledenem boku dosegel višino 6400 m. Ponoči ob dveh je potegnil desno od njegja ledeni plaz in zgrmel daleč pod njegov včerajšnji bivak. Plaz je onemogočil umik po tej smeri.

8. avgusta je bil Messner na višini 7400 m. Postavil si je šotor pod »Schellovo potjo«. Do sem se je ubadal s težavami, ki mu jih je pripravil led. Nato je zavil levo navzgor po skalnem trapezu (mestoma IV) direktno na vrh 8125 m visokega Nanga Parbata. Bil je na vrhu eno uro, fotografiral in pustil tam zavarovan »dokazni material« (kovinsko cev z opisom). S tem je postal Nanga Parbat prvi osemtisočak — z vpisno knjigo. Sestopil je v zgornjem delu skoraj po Schellovi poti, nato po vpadnici z vrha levo od Mummeryjevega rebra. Vremenski preobrat ga je prisilil na enodnevno čakanje (10. avgusta) v boku Diamir. Ker je računal tudi z daljšim čakanjem, je racioniral prehrano, pijačo in gorivo. 11. avgusta mu je vreme dovolilo sestopati in popoldne je bil že v bazi. Močno mu je ozebel palec, vzrok je videl v tem, ker je v slabem vremenu pre-malo toplega pil. Opremo, ki mu je bila odveč, je pustil v zadnjem bivaku. Ponoči od 16. na 17. avgust je s svojimi spremljevalci prišel v Ravalpindi.

Po vrnitvi v domovino je dejal, da smisel tega vzpona ni bil iskati neznano goro, temveč bolj v tem, da se odkrije v ekstremni situaciji »neznani« človek, ki je Messnerja zanimal. Na vrhu se je tudi fotografiral z objektivom »ribje oko«. Levo od njega se na sliki razločno vidi Rakhiot Peak.

možno pravilno ponašati edino takole: »Luka Korošec je bil prvi, ki je stopil (ali lepše: se je povzpел) nanj, nemara (menda, morda) odkar svet stoji.« Napačno: »menda prvi«, kar močno kazi smisel izvirnika!

Nikdar nobenega svojih spremljevalcev ni Hacquet imenoma navedel, niti toliko važnega Willomitzerja, ki ga predstavlja le kot »svojega bivšega učenca«. Da je to izjemo napravil zdaj pri preprostem hribovskem človeku, ga je moglo privedi do tega le izredno zadovoljstvo spričo presnetljive novice, čemur je dal še en poudarek s priveskom: nemara odkar svet stoji!

Kaj neki mu je Luka v podrobnosti povedal? — Hacquet tega ni zapisal. Velika škoda! — Morda ga je utrujenega in v pozni nočni uri spanec premagal, da roka ni več ubogala... Morda pa je tudi računal, da se ob kaki drugi priložnosti znova pogovorita o tem in še kaj več? — Toda v naslednjih petih letih, kolikor jih je slavni učenjak še preživel v naši deželi, se nista nikoli več srečala... Korošca pa odslej tudi nihče več ni najemal za vodnika, dasi so mu tekla še najlepša moška leta. Ostal je za zunanji svet kakor luč v temini...

Zanima nas po pravici, kdo bi utegnil po objavi omenjenega dogodka na Velem polju v III. delu Orikto grafije (1784) posredovati Luki to imenitno novico? — Četudi sam ne bi znal prebrati, saj je bil, kakor večina kmečkih ljudi v tistem času, nepismen, pa sem prepričan, da bi vseeno želel kupiti tako knjigo svojim potomcem v dragocen spomin na junaškega deda. — Zagotovo pa bi tisti, ki bi mu jo prinesel v dar, našel koj pripravljenega, da tudi njemu, kakor takrat Hacquetu, razodene, kdaj in kako je splezal na Triglavski vrh — prvi, menda odkar svet stoji...

Trije so, ki se jim je ponujala taka neprecenljiva priložnost.

Prvenstvo je imel baron Žiga Zojs, ki je, kakor smo že omenili, hranil v svoji dragoceni knjižnici poleg drugih Hacquetovih spisov prav gotovo tudi vse štiri dele »Orikto grafije«. Vsaj do leta 1793, ko je obiskal Vodnika na Koprivniku, jih je tudi že pazljivo prebral.

Slovenski biografski leksikon še ni prišel do Zoisa, da bi mogel tam zajeti potrebne podatke o tem znamenitem možu. V prvem zvezku z letnico 1925 je poleg »Cojz«, kakor to ime izgovarjamo, le skopa pripomba: glej Zojs.

Ker z devetimi križi na plečih pa še s »pace-makerjem« med rebri težko hodim po kakih stopniščih, moram svojo radovednost za silo zadovoljiti s tem, kar najdem v skromni domači knjižnici. Tam hranim tudi 7 letnikov »Kronike slovenskih mest«. Niti enega samega stavka ni v njih o slavnem ljubljanskem meščanu Zoisu! K sreči mi je še iz študentovskih let ostala obsežna »Zgodovina slovenskega slovstva«, 1894 dr. K. Glaserja. V II. zvezku pripoveduje o Cojzu (tako je tam zapisan) marsikaj zanimivega. Tako npr. da je njegov oče Mihael Angelo, trgovec iz Bergama, po preselitvi v Trst krepko

VZPON NA VEZUV LETA 1739

Osemnajsto stoletje ima v zgodovini Evrope poseben pomen, ne nazadnje za male narode, kakršen je slovenski. Šlo je za »dokončno« razsvetlitev Evrope, ki se je v glavnem rešila temin in spon srednjega veka, za zmago človeškega razuma nad mističnimi utvarami in predsodki, za svobodo mišljenja, za socialno izenačenje med ljudmi. Veliki cilji so oblikovali velike ljudi, ki so se prav zaradi splošnega nagiba, da se prežene srednjeveška tema, lotili nalog, kakršnih se je dotedanji človek iz več razlogov bal ali pa zanje v svoji »zatemnenosti« sploh ni vedel. Prišla so zato in tako na vrsto odkritja v gorah, dotlej prestolih bogov, hudih duhov, čarovnic, skratka vsega tistega, kar naj bi človeka strašilo in ga odvracalo od spoznanja, znanja, resnice in pravice. 200-letnica Triglava je med mnogimi drugimi dejstvi, o katerih govori naša zgodovina, dokaz, da je pri nas nastopila ista misel, kako razsvetliti življenje našega naroda in mu ga izboljšati. V tem stoletju gorskih odkritij v 18. stoletju je prišlo l. 1739 tudi do prvega vzpona na Vezuv. Vsekakor drzno dejanje! Tazieff je pred nekaj leti svojemu znamenitemu filmu o raziskovanju vulkanov dal naslov — »Sestanki s hudičem«. Dobro je zadel. Na tak »sestaneke« se je l. 1739 odpravil Charles de Brosses, zgodovinar in polihistor, pozneje predsednik burgundskega parlamenta, kljub temu manj znana osebnost francoskega 18. stoletja, ki je toliko pomenilo za razsvetljenje Evrope. Rodil se je v Dijonu l. 1709, umrl pa v Parizu 1777, lani so torej Francozi praznovali dvestoletnico njegove smrti. Akademija znanosti v Dijonu je od 6. do 18. maja 1977 organizirala Kolokvij predsednika Charlesa de Brossesa.

Marc Sandoz piše o tem znanstveniku v »La Montagne« 1978/2. De Brosses so bili v prejšnjih stoletjih večinoma častniki, kasneje pa pravniki. Charles je bil izredno razborit mladenič. 21 let star je bil že svetovalec v burgundski skupščini v Dijonu. razgledan v zgodovini, geografiji, matematiki, prirodoslovju pa tudi v humanističnih vedah. Vse to enciklopedično izobrazbo razodeva Charles de Brosses tudi v svojem

zabogatel ter po sedemletni vojni (1756/1763) poklonil zadolženi državi štirideset tisoč goldinarjev, za kar mu je cesarica Marija Terezija podelila dedno plemstvo. Takrat je kot vdovec poročil Kranjico plem. Kapusovo. Od nje se je mali Žiga naučil lepe slovenske govornice, ki ji je, kakor vemo iz slovstvene zgodovine, postal zaslužni pospeševalec. Oče mu je izročil obsežno železarsko podjetje in mu preskrbel pred tem temeljito izobrazbo v naravoslovju in matematiki.

V letih 1775—1777 je mnogo potoval po Nemčiji in zahodni Evropi, da bi si pazljivo ogledal tuje železarne in po teh opazovanjih in izkušnjah mogel pomagati domači proizvodnji. Posvetoval se je z učenimi rudoslovci in kemiki. Zlasti Hacqueta je visoko cenil, saj je vedel, da se je ta mnogo bavil tudi z montanistiko in si pridobil bogatih praktičnih izkušenj iz te stroke v štajerskem Eisenerzu pa tudi v madžarskih rudnikih. V Bohinju, kjer je imel Zojs fužine, je največ iz strokovnega zanimanja pretaknil vse hribe in doline. Rad pa je vstopil tudi v siromašno delavsko kočjo, poprašal za to in ono ter pomagal, kjer je videl potrebo. Živo pa mu je bil pri srcu tudi kulturni napredek zanemarjenega ljudstva.

Ob svojem obisku pri Valentinu Vodniku l. 1793 na Koprivniku je imel Zojs lepo priložnost, stopiti še do Luke Korošca, čigar domačija je stala komaj streljaj vstran od cerkve in župnišča, na razglednem bregu onkraj zelene ravnice. Ali pa bi ga bil dal poklicati v farož, kar bi bilo še bolje, da bi tako tudi Vodnik lahko bil priča zanimivemu pogovoru. Žal da Zoisu ni prišlo na misel ne eno ne drugo, saj se še z Vodnikom samim nista utegnila do kraja pogovoriti o vsem, kar je šlo Zoisu takrat po glavi. Mimo tega tudi ni bil več trdnega zdravja. Mučil ga je čedalje hujši protin in je tokrat tudi poslednjič pregledal svoje bohinske fužine. Kmalu zatem so mu noge popolnoma ohromele. Vse do smrti (1819) se je na posebnem vozičku s tremi kolesi, spredaj z mizico za knjige in pisanje, prevažal po svojem obsežnem stanovanju v palači na Bregu v Ljubljani, zmerom vedrega duha in v stalnem osebnem stiku z vsemi najboljšimi slovenskimi izobraženci tiste dobe.

*

Drugi in najpomembnejši zamudnik je bil mladi koprivniški župnik Valentin **Vodnik** (1758—1819), sam velik ljubitelj Triglava in gorskega sveta sploh. Če prej ne, vsaj po osebnem seznanjenju z Zoisom, ki ga je prišel na Koprivnik povabit k nabiranju redkih rudnih primerkov za svojo zbirko, je zvedel za Hacquetovo »Oriktografijo« in jo z zanimanjem prebral, zlasti poglavje o Triglavu v I. in III. delu. Zanesljivo v slednjem ni prezrl opisa Hacquetovega drugega vzpona l. 1782 in lakonične izjave o njegovem

opisu vzpona na Vezuv z naslovom »Zaupna pisma prijateljem, pisana v Italiji 1739 in 1740«. Že v teh pismih je razodel izredno razgledanost, pronicljivost, smisel za ironijo in slo za spoznanjem.

Svoje potovanje po Italiji je skrbno opisal — po vsebini in obliki je njegovo pisanje polihistorско — in v njem razodeval svojo nemirno raziskovalno duševnost. De Brosses je v nekem smislu podoben H. de Saussuru, ki se je povzpел na Mt. Blanc zato, da bi kot fizik doživel njegovo nadmorsko višino in izkustveno potrdil nekatere hipoteze in znanstvene ugotovitve. Tudi de Brosses je hotel priti na Vezuv, da bi verificiral nekatere hipoteze s tem vulkanom. To sam piše svojemu sošolcu G. L. Leclercu, grofu Buffonu (1707—1788), najslavnejšemu prirodoslovcu svoje dobe. Na potovanje je šel de Brosses dobro pripravljen, prebral je vrsto knjig o Italiji in posebej o vulkanih.

Vzpon je začel z neapelske strani, s kočijo do Porticija, mesteca skoraj na razvalinah Herculaneuma. V Porticiju je imel tedaj napolitanski podkralj svoj »vikend«.

Sicer pa — poglejmo nekatere stvari, o katerih piše v »Pismih« (XXXI in XXXIV). Ko je kočija obstala, je družba na konjih potovala skozi vinograde, kjer raste trta lacrimae Christi, no, to ni edino slavno vino v tej deželi.

De Brosses občuduje prebivalstvo, ki vztraja v podnožju te gore, vendar ga razume: tako plodno, bogato, lepo deželo je težko zapustiti, čeprav mu grozi Vezuv. Potem de Brosses opisuje pokrajino v strminah Vezuva vse do tam, kjer se iz gore že »kadi« iz bolj ali manj širokih razpok, vendar ne širših od onih, ki poleti nastajajo na osušeni močvirni zemlji. Takih razpok je proti vrhu vedno več. Potem izčrpno opiše razgled z Vezuva, razgled, ki da je najlepši v Evropi. Če si ga hoče privoščiti, se moraš sprijazniti s težavami, kajti proti vrhu ne zdrži nobena gozdna žival. Tla so pokrita z materialom, ki ga nabruha Vezuv in ostaja tam, medtem ko ga mnogo steče nizdol v ognjenih potokih. Kaj vse je na kupu: razklane skale in kamenje, železo, žveplo, galun, drobir, bitumen, soliter, terakota, baker, vse skupaj v nekakšni peneči se žlindri. Deževje vse to spira in lahko je videti, kaj je tu mlajše, kaj starejše. Vse skupaj je nekam grozljivo,

spremljevalcu. Opazil je lahko, da tu proti svoji navadi omenja enega od obeh spremljevalcev s **polnim** imenom in sicer Luko Korošca, o katerem kratko pa duhovito zapiše, da je »stopil na Triglavski vrh prvi, nemara odkar svet stoji«. Samo to in nobenih podrobnosti, ki bi jih radi zvedeli, ki pa bi tudi onemogočile vsako potvarjanje resnice, kar se je pozneje vendarle zgodilo, o čemer bomo še podrobneje spregovorili.

Luka Korošec o vsem tem ni nič vedel. Živel je docela odmaknjen in pozabljen od sveta. Nič se ni grizel zato, saj mu je čas mineval v delu in v složnem sožitju z vnuki.

Vodnik se je v času svojega kratkega službovanja na Koprivniku (1793—1795) kar dvakrat v zadnjem letu povzpel na Mali Triglav, obakrat z vodnikom Matevžem Kosom in njegovim sinom Antonom iz Jereke. Pri drugem vzponu je spremljal grofa Hohennvarta in dr. Pinhaka, šentjakobskega župnika iz Ljubljane. Za to ga je bil naprosil Zois, ki mu v pismu z dne 4. avgusta 1795 pripominja med drugim: »Ne dvomim, da ste še vedno pripravljeni udeležiti se tega planinskega potovanja in staremu, častitljivemu Triglavu poljubiti brado.«

Čudno, da Vodnik ni vzel za vodnika rajši Luke Korošca, ki mu je bil vendar pred nosom in njegov faran, zlasti če je vedel, kako ga je bil počastil — nihče manjši od slavnega Hacqueta... Luka bi ga bil kar zagotovo pripeljal tudi na Veliki Triglav, če bi mu bil le kaj namignil. Zamudil je tudi to lepo priložnost. Toda še mnogo večja škoda je, da se nikoli nista pogovorila o podrobnostih prvenstvenega Lukovega vzpona, ki se jih je bil le-ta gotovo do smrti živo spominjal. Morda pa jih je zaupal kdaj svojim vnukom in so z njimi utonile v pozabo...

Tretji, ki je še imel priložnost seči v raskavo dlan takrat že osivelemu pa še zmerom pomnijevemu triglavskemu prvaku Luki, p. d. Ta vel'kmu Jurjevcu, je bil ljubljanski profesor zgodovine, jezuitsko vzgojeni duhovnik Fr. Ks. Richter. Ta je poleti 1820 prišel v Bohinjo in si s pretkano zgovornostjo znal pri oskrbniku bohinjskih fužin pridobiti dragocene zapise o Bohinju in Triglavu v pretekli jeseni umrlega lastnika fužin barona Žige Zoisa.

O teh je Zois že Vodnika obvestil, ko mu je 4. okt. 1795 pisal na Koprivnik poleg drugega: »Vaša opazovanja v slojevitosti Triglava in Kredarice vstavim z velikim veseljem v svoj **bohinjski rokopiš**'. Prilagam tudi risbe Triglava, da jih imam pri roki, če je potrebno pokazati, kateri vzponi so bili doslej izvršeni. Nabral sem jih od l. 1776 dalje že lepo vrsto in postajam vedno bolj radoveden...«

težko se giblješ po tem kupu železnih »gob«, ki so trde, ostre, utrudljive. Ni trdne stopinje, vse drsi in se spodmika, dvakrat zdrseš, da stopiš korak naprej. »Imeli smo s seboj nekaj kmetov Kalabrezov. Po štirje so se motali okoli vsakega od nas z vrvmi, jermeni, pasovi in vrvicami, za vse štiri so nas vlekli, vsak po svoje, kakor da bi nas hoteli razčetrveriti. Tako so si pač predstavljali svoj vodniški poklic. Nekateri teh čudnih vodnikov so nas potiskali še od zadaj, z nosom pri tleh. Prepričan sem, da so nam ti falotje naredili pot še težjo. Za trikrat bi bila lažja, če bi jih ne bili najeli. Vrh tega je bilo še precej mraz. Mrzel sever pa huda strmina sta nam zapirala sapo. Tako je minilo tri četrt ure in več. Ves čas sem si želel, da bi imel pod nogami normalno pot. Ah, nespametni ljudje, ki ne vedo, kaj bi radi! Jaz dobro vem, zakaj je ta vrh tako prazen, saj je tako strm, da se na njem nič ne drži, vse zdrči navzdol. Toliko da ni navpičen, nesrečnež, le malo manjka, pa bi bil. Pridenite še to, da je ves pokrit (ne s pepelom, tega na Vezuvu ne najdeš) z drobnim, težkim, rdečkastim peskom, nekakšno železnato rudo, v katero se vdereš do kolen in ko vlečeš iz nje eno nogo, se z drugo že vdiraš prav tako globoko. Saj ne prideš nikamor naprej! Eh, ti 'kuzla od gore', hudičev dom, Luciferjeva kletna lina, lahko se delaš norca iz mene, saj si me ujela. Tisočkrat raje bi bil zdaj v Neaplju! Da bi se bil požvižgal nate! Ne, ne bom več silil sem gor, da ti pogledam v tvoj smrdljivi gołtanec, raje sem pajac, cepec, bedak, bavbav, naj mi gospod Satan zavije vrat! Oh, naj mi pomaga še bog! Smo pa le prav na robu žrela (1277 m), zaliti z znojem in sever nas prebija in udriha po nas. Nazadnje naj staknem še kakšno vražjo pljučnico! Zmerom je v slabem tudi nekaj dobrega. Če je vreme mrzlo ali vlažno, se dim v breznu zgosti tako, da ni kaj videti. Treba je priti sem gor, kadar besni veter, pomete to žrelo, da ga pregledaš kot skozi kristal. Prav, vem, da vam ga moram opisati. Takoj bom začel, samo prosim vas, pustite mi, da pridem do sape:

Vezuv ima dva vrhova, eden je južni, ta trenutek pravi vulkan, na katerem stojim; drugi je na severu, pravijo mu Monte di Somma (1132 m), ki je nekoč tudi bruhal. Je strm,

Richter med svojim bivanjem v Bohinju ne šteje za potrebno, da bi obiskal Luko Korošca, **edinega še živega** udeleženca prve zmagovite odprave na Triglavski vrh l. 1778. — Kako zanimivo bi bilo slišati naravnost iz ust tega moža nekaj živih spominov na tisti veliki dogodek! Ampak Richterju ni do tega, kajti on ima že svoj koncept, ki bi mu ga Koroščeve izjave utegnile postaviti na glavo... Richter dobro pozna tudi Hacquetovo »Oriktografijo«, ki mu še posebno ne gre v račun. Iz mnogih razlogov ne, pa jih ne pove, ker se dobro zaveda, da jih noben poštenjak ne bi potrdil...

Tam so tudi tiste, za vse čase neizbrisne besede: »Eden od njiju z imenom Luka Korošec je bil prvi, ki je stopil nanj, menda odkar svet stoji.« Nihče jih staremu možu dotlej še ni prebral in ga z njimi razveselil ob davnem spominu. — Richter je bil zadnji, ki bi to še mogel, kot pošten duhovnik in zgodovinar celo moral! Toda že iz prezira do toliko osovražene Hacqueta ne! — Kam se je skrtil tu Richter-duhovnik, brez sramu? — Za tisto razvpito jezuitsko geslo, da namen posvečuje sredstva...

Tako se je nemara zgodilo tudi s Zoisovimi zapisi: Izginili so, odkar jih je Richter dobil v roke... Da jih je prej še vestno(?) prepisal... Čemu jih je sploh bilo treba prepisovati, če ni bilo že vnaprej sklenjeno, da morajo izginiti?

Naposled pa **tak prepis tudi nima nobene dokumentarne vrednosti, če ni od verodostojnih prič ali uradno overovljen!** Take misli sta bila že Kugy in Wester, dva nad vsak dvom vzvišena poštenjaka, ki sta tudi odločno zavrnila Richterjevo zlobno izmišljotino, po kateri Hacquet nikoli ni stal na Triglavskem vrhu, temveč samo ob njem — kar je očitno nasprotje Hacquetovim povsem jasnim podatkom! Očitno nasprotje njegovi resnicoljubnosti, ki je na čelo »Oriktografije« postavil vodilno geslo v domači bohoričici:

Bres uže shele eniga dobizhka inu bres nerefnize, ampak is sgol nagnenja to povedati, kar se je vidilu inu škuššilu...

V občutno hladnem jutru 8. marca 1827 starega Luke nenavadno dolgo ni bilo iz njegove kamre...

Ko je naposled gospodar France stopil pogledat, kaj je z očetom, ga je našel negibnega v postelji in brez diha...

»Umrli so,« je komaj slišno sporočil družini, zbrani okrog mize v sajasti kuhinji. Za trenutek, dva so se nemo spogledali. Brez ihtenja, kakor je bilo v hribih ob smrti starega, izčrpanega preužitkarja že od nekdanj. Tiho in vdano nespremenljivi usodi... Eden je stopil v farovž na dogovor glede pogreba. Župnik je segel po mrliško knjigo in zapisal v novo rubriko novo ime. Vzrok smrti: starostna oslabeledost, je stalo na koncu.

v žrelu navpičen, podoben ožganemu, poškodovanemu zidu. Somma, to je nekdanji Vezuv, ki je imel eno samo žrelo z velikanskim premerom. Današnji Vezuv je nova gora, nastala iz materiala, ki se je nabral v sedmih stoletjih.

To sklepanje bi se komu utegnilo zdeti drzno, ljudem, ki ne poznajo velikopoteznosti v naravi. Vi in naš ljubi Buffon pa veste, kako je zgrajena zemeljska obla in kakšnim spremembam je podvržena. Moglo se je to na Vezuvu zgoditi, ko je prišlo do pošastnega bruhanja, ki je rušilo stene in robove žrela. Tedaj (l. 70) je umrl Caius, Plinius Secundus, velik politik in vojskovodja, admiral rimske mornarice, s katero je hitel na pomoč prebivalstvu pod Vezuvom; zadušili so ga žvepleni hlapci, umrl je za asfiksijo, bi rekla današnja medicina. Plinij je bil tudi velik znanstvenik, napisal je znamenito Naturalis Historia. Pred tem izbruhom je bil vrh Vezuva zaobljen in skoraj raven (za časa Augusta).

Danes ima Vezuv obliko obrnjenega stožca, vidno dno je rdečkasto, ravno, s premerom 100 m, rahlo vdrtu na več mestih. Tla tega dna so iz žvepla in železa, stene žrela so iz žive skale, ožgane, belkaste, rumenkaste, pokrite tudi z žveplom in solitrom, drugod nekako posteklene ali razbrazdane, vidijo pa se tudi velikanske razpoke, iz katerih se kar naprej suklja smrdljiv dim. Sicer pa imam nekaj odkruškov in vam jih bom pokazal. Žrelo vulkana meri, tako so mi rekli, 350 sežnjev v premeru od vzhoda na zahod, njegova višina pa — navpičnica — naj bi merila le 84 sežnjev, kar je seveda le približna meritev, merili so po zakonu prostega pada s kamni, ki so jih metali v žrelo in ki so se večkrat odbili od sten. Gotovo je, da iz takega žrela ni mogla priti plast zemlje in drugega drobirja, ki je pokril Herculaneum, kaj šele velikanske množine nasutine, ki je zvišala morsko obalo in planoto, na kateri je današnje naselje Portici. In gora je imela samo eno žrelo, tako govore stara izročila. Dal sem se spustiti v žrelo, kolikor je le šlo. Ni bilo niti težko niti nevarno, čeprav sem to pričakoval. Navezali so me okoli pasu, dva vodnika sta me spuščala tako, da bi se ne zasukal ali obrnil — v primeru padca. Tako navezan sem »potoval« v žrelo kakih 80 korakov.

Dva dni kasneje je bil pogreb, čisto navaden pogreb na pokopališču ob koprivniški farni cerkvi. Tam so bili pokopani že številni Lukovi otroci in obe njegovi ženi, vsak na drugem kraju...

Nekaj let so vsaj za silo oskrbovali tudi njegov grob. Sčasoma, ko so pomrli še vnuki, se nihče več ni zmenil zanj. Prerasel ga je plevel, dokler ga naposled niso prekopali za drugega mrliča... Danes bi zaman moledovali v koprivniškem farovžu, naj vam pokažejo poslednje počivališče telesnih ostankov prvega zmagovalca Triglavskega vrha... Zagnrila ga je večna temina kakor milijone drugih pozabljenih zemljanov po svetu... Zagnrila za vse, ki še ne vedo, kakor tudi on sam ni vedel, da mu je velik mojster znanosti in oboževalec prirodnih lepot naše dežele, slavni Baltazar Hacquet prižgal drobno lučko, ki ne bo zlepa ugasnila, ko je zapisal: »Luka Korošec je bil na Triglavskem vrhu prvi, menda odkar svet stoji.«

V HERCEGOVSKIH GORAH

SLOBODAN ŽALICA

Zima je v Hercegovini drugačna. Če se tudi skriva v poležano borovje na osončnih straneh Prenja in Čvrnsnice, je tu vendar blagi in opojni duh kadulje, ki te spominja na drugačna občutja in na ugodja nekega drugega podnebja. Logi kadulje! V sončnem februarškem jutru, ko se sneg blešči na vrheh hercegovskih gora, se njena opojnost preliva po presojnem zraku in se staplja z duhom igličevja in apnenčastega kamenja na rjavi zemlji. Prav vse spominja na jesen, ki se je v severnejših krajih — in še više v gorah — že zdavnaj ognila zimi, tu pa še gospoduje kot zmagovita kraljica življenja, da bi skoraj že odstopila prostor princu pomladi in žarečemu kralju poletja. Vode Hercegovine so pozimi tihe in bistre prav kot nebo, ki se blešči nad njimi. Mirno tečejo rečice k svojemu zlitju v zeleno Neretvo in ji prinašajo dih globokih dolin med strminami Visočice, Prenja ali Čabulje... V peneči, biserni in smaragdni vodi okopani beli prod je razsut po dnu šumeče Doljanke, prepojen je s skrivnostmi Čvrnsnice, ki se strmo dviga nad rečico. Ta pa odnaša v svet tudi dih skrivnostnih gorskih dolin Dive

Ko sem videl, da niže doli ni nič drugega, kar sem na tem spustu že videl, sem spuščanje ustavil: čevlji so se mi že smodili, pomislil sem tudi na napor pri vzponu nazaj na rob žrela. Velel sem, naj potegnejo, in storili so to, kakor da bi iz vodnjaka vlekli vedro. Morebiti mi boste rekli, to bi se bil ustrašil, če bi se bil tedaj, ko si bil v žrelu, Vezuv prebudil in užgal. Kaj ustrašil! Bogme, izgubil bi bil glavo. Ampak, niti pomislili nismo, da bi se kaj takega moglo zgoditi.

Sestopili smo z vrha zadovoljni. Navzdol je šlo lažje. Nekaj pa je prišlo vmes, da sem se razjezil: Na dnu vrtače sem ugledal svojega bratranca (utaboril se je tam, ker je bil prelen za vzpon): tam se je mastil z dvema puranoma in poplakoval pojedino z vinom, bile so štiri buteljke! Zagnal sem se nizzdol po grušču in žlindri in z dolgimi skoki prigrmel do njega. Zadnji hip! Iztrgal sem mu iz rok zadnje bedrce, ki ga je že hotel zmašiti, rešil tudi buteljko vina in steklenico žganja, ki sem ga bil res potreben, saj sem se v žrelu preznojil in predrgetal. Tako je bilo slovo od Vezuva. Slovesno sem se zaklel, da ga ne bom več obiskal.

Še isti dan smo se vrnili v Neapelj, zelo pozno in zelo utrujeni. Bi se danes ne odločil več za tak napor? Vprašate! Zakaj le ne?»

Charles de Brosses je leta 1739 poročal o svojem vzponu velikemu prirodoslovcu Buffonu. Poročilo kaže, da je bil de Brosses resen raziskovalec poln znanstvene vneme (gl. str. 265).

T. O.

EVEREST IN PERSPEKTIVA

John Hunt, šef angleške ekspedicije, ki je leta 1953 prva stopila na Everest, je napisal »Sago o Everestu«. V »La Montagne et les Alpes« 1978/3 jo je prevedel M. Schulman. Naj navedemo nekatere Huntove poglede na dosedanjo zgodbo o najvišji gori na našem planetu.

Grabovice, Radave, Drinjače, njihovih, s pritlikavim borovjem obraslih sten pa presunljivi krik gamsa, ki opozarja čredo pred bližajočim se sovražnikom, človekom — lovцем. Više gori se med Čvrnsnico in Oklanico stiska vas Doljani, do nedavna kamrila spričo dogodkov minulega časa; njene nizke hiše so grajene po turških običajih. Vas je bila domovanje kmeta Joza Klepice, ki je vodil številne planince in alpiniste po Čvrnsnici; živa legenda te gore je, privrženec njenih višin in lepote, sicer pa utemeljitelj edinega vaškega planinskega društva v vsej Bosni in Hercegovini. Ta kmet je v mnogočem veljal za naprednjaka. Omenjajo ga kot človeka, ki je v te kraje prvi zanesel smučič, edino zanesljivo pripravo za gibanje v gorah pozimi, ko jih zasipavajo snežni meteži. Zima je na Čvrnsnici lahko sredozemsko mila ali pa visokoalpsko trda. Tega januarskega jutra je bilo dosti megle in teme, ko smo se po kameniti poti približevali vasi Diva Grabovica. Sklonjene hišice, zamrle brajde in golo sadno drevje — žaloben pejsaž vsenaokoli. Spodaj pa se na dnu beli suho korito Dive Grabovice. Sliši se le žvenket kamenja, ki se kotali pod našimi nogami. To so nekako trenutki pred svitanjem, ko tema najmočneje stiska spečo naravo in jo duši z ledenim dihom. Potlej pa visoko gori zaslutimo svetlobo, a bila je zgolj prevara utrujenega telesa, upognjenega pod nahrbtnikovo težo. Želela je svetlobe in toplote v tem otožnem pejsažu, polnem črnega gabrovega vejevja in sivega kamenja. In v tem hipu žarek še slabotnega sonca že pade na vlažno zemljo. Nebesna modrina vztrepeta in megla začne počasi izhlapevati. Medtem ko izgineva, strmimo v prizor, ki se je zarisoval visoko zgoraj: bleščeča snežna belina raste iz razredčene megle, ki se je jela motati vsenaokrog v ostrem kontrastu temnozelenega gozda in rdečerumenih sten.

Poldne nas je dohitelo na Žlijebu, z gozdom in z velikanskimi stenami obkroženem logu. S hribočka, med nizkim igličevjem sploščenih krošenj, je pogled boječe tipal po belem koritu Suhe Rijeke, se zgubljal po žlebeh, stisnjenih med ogromno kamenite stene, in se ustavljal na tisočmetrskem ostenju Veliškega Kuka. Ja, ljudje, alpinisti so se povzpeli tudi tja. Utrli so svoje poti, ljudem navadnega koraka nedostopne, sami in neopaženo, borili so se z mrazom in s sončno pripeko in — s strahom v sebi.

Naslednji dan smo prebili v planinski koči na Vilincu. Močan južni veter je napovedoval skorajšnjo spremembo vremena. In res, zjutraj je bilo vse obvitno z vlažno meglo, veter pa jo je raznašal po grebenih. Po sledih naših včerajšnjih smučin nam je le uspelo dokopati se do Strmenice in dospeti do spodnje meje megle. V vrtoglavi vožnji s smučmi po mestoma zaledenem snegu smo hitro pridrseli do poti, po kateri smo se spustili na Tiso.

»Vam polovico naše slave« — je Hunt brzojavil Švicarski ustanovi (fondaciji) za raziskovanje gora, ko se je leta 1953 z vrha Everesta vrnil v Kathmandu. Hotel je s tem reči, da so Švicarji — Raymond Lambert in Wyss-Dunant sta jih vodila, bistveno pripomogli k angleškemu uspehu. Ne samo Švicarji. Tudi Eric Shipton je z angleško ekspedicijo dve leti poprej pokazal pot, ko je premagal mesto, kjer je omahnil pred 30 leti Mallory. Francoska ekspedicija 1950 je pometla psihološko oviro, ko je stopila na Anapurno, prvi osemtisočak, ki je dovolil človeku stopiti na tako višino. Francozi so s tem dobili svoje mesto pri osvajanju najvišjih vrhov na planetu.

Če pa hočemo imeti sliko psihološke klime pred vzponom na Everest 1953, je treba imeti pred očmi poleg omenjenih dveh še druge vzpone na Everest.

Angleži so med obema vojnama organizirali osem ekspedicij, prispevali so torej maksimum. Tudi švicarski delež je bil tako velik, da si po pravici laste del slave. Do njihove ekspedicije je bil Everest angleška domena — kakor je bil Nanga Parbat nemška, K₂ pa ameriška.

Za Everest, pravi Hunt, smo Angleži dali svoje žrtve, zanj smo imeli odprto srce. Naša kolonialna dominacija nad Indijo in odlični odnosi z dalaj-lamo so podprli naše načrte s Tibetom. Nepalske meje so bile zaprte, samo Tibet je odpiral pot na Everest. Situacija se je za alpiniste spremenila z avtoritativno dveh važnih političnih sprememb: Revolucija je pometla avtokratično vladno družino Rana. Leta 1949 je vlada odprla meje, ki so bile zaprte stoletja. V istem trenutku je Kitajska vdrla v Tibet, odstavila dalaj-lamo in zaprla tibetske meje. Angleški vpliv je bil onemogočen.

In tako je angleški himalajski komite sprejel izziv in pripravil ekspedicijo, ki naj bi šla po sledih Erica Shiptona. Člani ekspedicije naj bi se preskusili leta 1952 na Čo-Oju: naj se tam izkaže moštvo in oprema. Niti pomislili nismo, da je še kdo drug kandidat za Everest. Pa smo se zmotili, kajti Švicarji so dobili dovoljenje od Nepala za Everest — eno v času pred monsumom, eno pa po njem. Zelo nas je peklo — kaj če Švicarjem

Temačni zadnji dnevi koledarske zime so v Bosni na prehodu prek Ivan sedla obarvani s slapovi nežne sončne svetlobe, belkastega in rožnatega sadnega cvetja in z zelenkastim dihom hladne Neretve. Spet smo se namerili v Hercegovino, tudi tokrat na gore, tja, kjer se ta dežela šele prav zaznava.

Mala vasica Jablanica je stisnjena med melišča čvrstniške Plase, z druge strani pa med strme gmote Prenja, Cetine in Izgorjele Grude. Zaradi te lege jo nekateri imenujejo kar hercegovski Chamonix. Vendar tu ni človeškega mravljišča, ki bi ga pritegovali okoliški hribi, v teh gorah še naprej gospoduje pobožna tihota, še veliko prostora ostaja brez človeških sledov, brez pločevinastih konzerv in plastičnih vrečk.

Pot na Plaso drži iz Jablanice skoz vas Jelačići po makadamu, nato pa se spretno speljane serpentine jamejo strmo vzpenjati skoz gabrovo, leskovo in bukovo grmovje. Kolikor bolj se vzpenjamo, bolj se spreminja vegetacija. Goščavo zamenja gozd ravnih, visokih, svetlih bukev, tu više so jelke in omorike, še više pa borovje in brinje. Snežna meja je bila visoko, a pojavila se je scela. Naenkrat smo se znašli v docela drugačnem okolju. Tod je še gospodovala zima. Po snegu sledovi divjadi: zajec, srna ... Ugibamo. To so pa ... medvedi! Prav ob mraku dospemo do planšarije, ko smo gazili po vse debelejšem snegu. Stanovi so sedaj opusteli, poleti pa spet dobe stanovalce — pastirje iz doline.

Prostranstva so ponoči večja. Okoli in okoli se v modrikastem kovinskem siju v meščevi svetljavi prelivajo grebeni hribov. Sence poplesavajo po kamenitih zidovih in po slamnati strehi. Kakor da se je v nas vselil nekakšen občutek spokojnosti. Trenutki življenja, ki ga občutimo, da je tu in zdaj, postajajo kot tok mirne, mogočne reke, nepretrgani tok drhtljajev moči univerzuma. Te moči naše bistvo ne more zaznavati in občutiti, ko se duši spodaj v dolini med grdobijami, ki si jih zadajamo.

Vzpenjali smo se po grebenih, gazili ponekod zelo visok sneg ter opoldne prek Oštovače in Trinjače prišli prav blizu Hajduških vrat. Veliko okno, ki ga je bil v steni izdobil veter, je dobilo ime po odpadniku Mijatu Tomiću, ko je tod hajdukoval s Turki. Z njegovim imenom povezujejo tudi pečino Kuvijo v podnožju Hranisave na Bjelašnici. Močan južni veter je nenehno vlekel in je prinesel poslabšanje. Hitro nas je ovila megla in sončni sij se je izgubljal v metežu meglenih pramenastih plasti, ki so vrele iz doline. — Po dveurnem tavanju v megli nam je postalo jasno, da smo zašli. Izkušnja nam je govorila, naj se pripravimo na noč in najdemo zatočišče, ker se je jelo temniti. A kako in kje, ko pa je vsenaokrog nepredirni, mlečnobeli plašč? Videlo se je le na deset metrov. V neki od vetra obrnjeni kotlini smo iz snega napravili iglu in varno prebili to noč.

Začelo se je svitati. Napočil je dan. Ko sem pomolil glavo skoz vhod našega bivaka, sem ostrmel in onemel pred prizorom: prvi žarki vzhajajočega sonca so obsijavali belo

uspe! Ko smo decembra 1952 zvedeli, da so imeli smolo, moram reči, da mi je odleglo, čeprav sem jih občudoval.

Švicar Chevalley je moral odnehati na col Sud (na Južem sedlu) zaradi mraza in strupenega zimskega vetra. Mislili smo, da smo šibkejši od Švicarjev, saj nimamo Alp, da smo pravzaprav nekakšni amaterji. Ko sem prišel v Zürich, nekaj tednov potem, ko so se Švicarji vrnili z Everesta, mi je Lambert nedvoumno namignil: »Polkovnik, imeli boste velike probleme.« Stvar se je zakuhala: Everest je postal predmet mednarodne tekme velikega kalibra (če je imel Lambert prav, ko je posumil, da se na Everest pripravlja v letu 1954 tudi FFM — francoska planinska organizacija).

Angleški uspehi so naredili konec vsem ugibanjem. Francoski in švicarski alpinisti so slavili angleške. Njihovo razočaranje je bilo prav tolikšno kot moje, ko sem zvedel za polovični uspeh Švicarjev leta 1952. Bil sem prizadet, ko sem slišal, kako sta Lucien Devies in Maurice Herzog čestitala Švicarjem, oba člana GHM (Groupe de Haute Montagne) kakor jaz. Lucien Devies je situacijo strnil v pomenljivo ugotovitev: »Britanci so obglavili alpinizem.« V smislu slavnih Malloryjevih besed (»because it is there«) se je zdelo, da Devies prišepetava: »Alpinizem nima več svojega smisla« (raison d'être). To misel soočimo s Shiptonovo, ki je podžigala številne tedanje angleške alpiniste. Čestital nam je takole: »Hvala bogu, zdaj lahko zaplezamo.« Če je v tem nekaj cinizma, mu ga rad odpuščam, saj sem prevzel vodstvo ekspedicije v zelo težkih razmerah.

Zdaj ko je preteklo četrto stoletje, mislim, da sta se oba, Shipton in Devies motila v svojih napovedih. Kaj se je v teh letih zgodilo?

Po eni strani je naš uspeh navduševal k raziskovanju Himalaje, And in drugih velegorstev. V dveh letih po našem uspehu je človek stopil na vrh K₂ in Kangčendzöng, drugi in tretji najvišji vrh na svetu. Zmagovalci so bili Italijani in Angleži, Herman Buhl, Avstrijec, pa je prišel sam na Nanga Parbat.

Leta 1964 so Kitajci končali osvajanje osemtisočakov z vzponom na Gosainthan. Čeprav je Himalaja velikansko gorovje, so nekatere države prožile konflikte: na Čo-Oju

prostranstvo okoli nas. Pregradna stena Pesti-brda se je jela zlatiti. Ta stena nam je bila varen kašipot h koči na Vilincu. Nebo na obzorju se je prelivalo iz sivomodre v pomarančno barvo, sončna svetloba pa je nato ožarilo vso vzhodno nebesno stran in oznanila nov dan. Bleščava se je razsula po zmrznjenem snegu, ki smo po njem hodili kot po betonu. Tisoči snežnih draguljev so trepetali okoli nas. Narava je bila tiha kakor naše duše, brez diha vetra, docela se je prepustila omamnemu sončnemu soju. Takšni snežni dnevi, polni sončne svetlobe, se dolgo pomnijo. Najbrž, navdahnjen s takšnim dnem, je Arnold Lun zapisal verz: »Ne prosim te, o duša višin, za dolgo življenjsko pot, Ne prosim te za mirne, srečne dni. Prosim te le za brezmejne snežne strmine.« Mar ni tu rečeno prav vse? Vsa hrepenenja človekovega bistva so tu zajeta. V soju sonca in belini snega si duša prizadeva, da zazre in spozna večnost, navzočo prav tu, tule in zdajle, v tej minljivi, navidez mrtvi materiji.

— — —
Vroč poletje se je zavleklo v opustele sarajevske ulice. Kako le je zdaj gori? — sem se vprašal in v mislih prešel višavje Prenja, se spustil v doline, stiskajoče se med ostrimi grebeni ter začutil ostrino zgodnjega jutra na snežiščih, kljubujočih v mrzlih sencah severnih sten. Kako lepo je zapisal Drago Šefer, veteran bosensko-hercegovskega alpinizma in prvi alpinist v Bosni in Hercegovini, že leta 1936 v listu »Snaga«, ko je opisoval svoj prvenstveni vzpon na Lupoglav (2102 m) skozi okno: »Poletje se je šele začelo, nad hercegovskimi gorami pa je nebo vedro in sinje. Sklenil sem, da nekaj prijetnih dni spet prebijem potikajoč se po vrhovih in zaostalih snežiščih v Prenju. Nikoli se ne morem odreči želji, ki me vedno znova prevzema, da se spet podam na to goro, da jo še enkrat vidim in s pogledom zajamem njene značilnosti in prizore, ko me moč narave na njej vse bolj dviguje.«

Avgust se je že iztekal in vlak, ki me pelje proti Konjicu, je bil poln radostnih turistov v neizogibnih pisanih majicah, drli pa so na morje. Jaz sem hrepenel po samotnih višavah in po miru, ki sem ga slutil zgoraj v gozdovih in strminah Prenja. Vlak se je po večše speljanih serpentinah vzpenjal proti Konjicu. Jutranja meglica je drgetala okoli grebena Konjičke Bjelašnice in Borašnice in vse je kazalo na vroč poletni dan. Pot je držala skozi Boračko Drago, ledeniški lijak, po katerem so nekoč ledeniki drseli s Sivadije, do danes pa je za njimi ostalo Boračko jezero, eno med gorskimi očesi Hercegovine. Vrvež kopalcev in hrum avtomobilov sta se naglo izgubljala, ko sem potonil v goste in polmračne gozdove Drage. Po več kot dveurni hoji sem se vzpel na rob visoke ravni Crno Polje v vzhodni stenaste pregrade Sivadija, ki z gledišča na Vlasnem dolu spominja na dolomitske Tre Cime.

1954, na Tour de Mustagh 1956. Na Mustaghu so se Angleži in Francozi prijateljsko pobotali. Ko so Francozi našli angleške sledove, so takoj »naredili lep obraz«. Za Čo-Oju je tekla pravda med Avstrijci in Švicarji. Take stvari so nagnile indijsko, pakistansko in nepalsko vlado, da so določili kvoto ekspedicij z datumi in pogoji.

»Alpinizem ni bil obglavljen«, narobe, silno hitro se je razvijal. Shipton ni imel prav, ko je trdil, da se za te stvari ne bodo zanimala sredstva za informacije, komercialni sektor in publika. Kar se je godilo v Alpah, se je v Himalaji ponovilo: Najprej so »padli« vrhovi, nato so prišle na vrsto stene, nova pota, vedno težja in težja: Po Mustaghu in Ama Dablamu zahodne stene Makaluja, južna stena Jannuja, Annapurne, Pik Komunizma, jugozahodne stene Everesta in vzhodna v Kangčendžongi. To, kar so počeli Angleži v Cangabangu 1976 in v Ogru 1977, je preseгло nivo vseh alpskih vzponov, pravzaprav so odpravili pojem besede »nemogoče«. (O tem smo izčrpno poročali po Spieglu. Op. ur.) Kako pa je bilo z Everestom?

Po prvem vzponu je nastopila pavza — kakor pri Matterhornu. Potem pa se je izpolnila beseda Luciena Deviesa. Po treh letih so se Everesta lotili Švicarji. Leta 1963 so uspeli Amerikanci. Po indijskem uspehu 1965 sem nehal »šteti«: Vsako leto je uspel ta ali oni narod, potem so prišla leta, ko sta dosegli vrh po dve ekspediciji. Za našo, angleško, je bilo na Everestu 20 ekspedicij, najmanj 60 »everestovcev«, med njimi štiri ženske. Kljub nekaterim nesrečam je postal Everest prava kravja planina, našo pot so krstili za »yakroute« (steza za jake).

Nepal je Everest razprodal do leta 1985. Dotlej bo novih 100 himalajcev stopilo na najvišjo zemeljsko grbino.

Kako bo leta 2053, po sto letih prvega vzpona? Bo grmel nad to potjo helikopter? Morda bo ropotala kaka vzpenjača, na njem pa se bodo razgledovali petični gostje iz modernih hotelov na Thyangboču?

Leta 1894 je Leslie Stephen zapisal: Zahodne Alpe so torišče evropskih alpinistov. Himalaja pa je že zdaj postala alpinistični »playground« vsega sveta. Poleg »težkih«

Sonce je žgalo sivi apnenec. Vse naokrog kras in skale, tu in tam osamljen bor. Pogled upiram v ozko stezico in v mislih se pripravljam, da bi prišel do redkega gozda na drugi strani ravni in da tam najdem hlad. Spodaj, na dnu polja, so pastirski stanovi. Ne sliši se znano vzkljanje pastiric, žvenkljanje ovna vodnika in lajež ovčarskih psov. Spričo te nevzdržne pripeke je vse zamrlo in človeka, kot da prikuje na zemljo.

Pozno popoldne je. Planina oživlja. Začuje se cvrkutanje ptic in z neke vzpetine se sliši konjski rezget. Črede vse poletje prosto pohajajo po planini. Zgodi se, da lastnik iz podprenske vasi kdaj konja jeseni ne najde. Drugo pomlad, ko jamejo snegovi kopneti, naključni popotnik pogosto naleti na bela izprana okostja . . .

Zasedim se v Vlasnem dolu na neki vzpetini v omahovanju, kam naj krenem. Ne da se mi v kočo na Jezercu, želim si prostega potikanja po planini in zvezdnatih noči v kaki steni. Sonce se je nagnilo k zatonu. Na jugozahodu se je ogromno sedemsto-metrsko pobočje Osobca žarilo v povodnji odtenkov oranžne in svetlo rdeče barve modrikastih prelivov. Odločil sem se. Povzpnem se na greben, z borovjem obrasel, ki ločuje Vlasni dol in Velike Bare, od tam pa se lahko zaziram na pregrado Vjetrenih brd, redko obiskano področje Prenja. Po zelo hudi travnati strmini se spustim v Bare in hitim najti primeren prostor za prenočevanje. Vsa dolina je polna izvirov, kar že ime pove. Vendar so pogosto zelo šibki, voda ponekod le kaplja ali pa vre na dan v ozki počki med stenami. Izkušnja me je že poučila, zato sem imel s sabo gumijasto cev in si načrpal vode iz tesnega precepa. Tema je polagoma ovijala goro. Na nekem bolj travnatem ravnem parobku sem se odločil za bivak. Na planinskem kuhalniku sem si pripravil nekaj toplega zalogaaja ter sedel na ploščati kamen, ko sem se bil zamotal v toplo puhovko, veston. Tihoto zgodnje teme je trgal žvenket zvonca konjske črede. Ta družba me je vzradostila. Po nebu kot da je razsuto prgišče svetlečih se in trepetajočih diamantov. Mesec pa se je še skrival nekje za Sivadijo. Topla spalna vreča me je hitro potopila v sen.

Prebudil me je hlad zgodnjega jutra. Stena nad mano je žarela v močni oranžni barvi prve jutranje svetlobe. Preselim se više, da me doseže sonce. Temne sence so še gospodovale v dolinah in po osojah. Rosa je pod toplimi žarki vladarja neba jela hlapeti. Smer vzpona izberem iz podnožja stene in se začnem vzpenjati po nagnjenih policah med brinjem ter pridem do sedelca pod drugim vrhom v grebenu. Pogled se odpre na vse strani. Na levo se izgublja v vrtoglavih strminah proti Poljicah, na desni pa se vzpenjajo prenjski velikani — vrhovi Otiša in Zelene Glave (2123 m). Piramida Lupoglava se ostro začrtuje na jugozahodnem obzorju. Obnemim spričo prizora, občutim strah in pobožnost, radost in tiho tesnobo. Snamem nahrbtnik in plezalno vrv in sedem na kamen. Na sosednjem vrhu opazim nekakšno senco, ko pa bolje pogledam . . . Gams je vendar, prav na vrhu. Njegov temni obris in vse štiri noge se jasno zaznavajo

ekspedicij (Desio, Dyhrenfurt, Monzino idr.) že pišemo o lahkih ekspedicijah, ki opuščajo stil težkih, imajo svojo tehniko, ki ni daleč od one v alpskih severnih stenah. Že vidimo »izsiljene vzpone«, vzpone brez nosačev, brez kisika. Bo to prav? Mene vznemirja, saj spreminja naš šport v časopisno senzacijo. Komerciala in razvedrilo publike sta skrita za takim razvojem. Bojim se, da bodo tako nekdanje velike avanture postale »cirkus«, senzacija, plezalci pa nekakšni filmski idoli, ki jih bodo občudovali gledalci TV — in v copatah.

Veliki dosežki so vedno navduševali posamezne narode in celo vse človeštvo. Ne čutim nikakršne potrebe, da bi se zdaj znesel nad tem, ker se je naš vzpon na Everest tako neizogibno povezal s kronanjem kraljice Elizabete 2. junija 1953, niti nad tem, kako je ta uspeh razvedril narod, ki ga je pet let trla vojna. Vzpon na Everest 1953 in Gagarinov polet 1960 imata oba združevalno veljavo, ki ne pozna meja med narodi.

Priti na Everest samo zato, ker je, ker je tu, ali kakor pravi Terray, ker je nekoristen, je konec koncev cilj, ki je sam sebi namen.

Lahko pa ob takem vzponu razmišljamo o civilizaciji, o človeški naravi, vročem upanju in soglasni radosti tistih, ki jih je podžigala ta ekspedicija. Naj že bo ta spomin in razmišljanje o njem še tako zmedeno, vendarle nosi v sebi upanje in vero v prihodnost človeštva.«

T. O

DRUGA STRAN HIMALAJE

Himalajci iz vsega sveta, ki se leto za letom pripravljajo, da bi zapisali svoja imena v zgodovino »tretjega pola« matere zemlje, se v svojih spisih le redko dotikajo razmer in ljudi, značilnih za Nepal. Ni časa, ni priložnosti, morda včasih tudi ni interesa, glavni cilj je gora, ne pa dežela, ki jo vlada Birandra Bir Bikram Šah Dev. Tako je ime

Vjetrena brda v Prenju nad dolino Velikih bar

Foto Drago Bozja

na sinjem nebu. Vztrepeče in v skokih se s police na polico spušča proti sedlu pod mano. Previdno pripravim fotografski aparat, da ga ne bi pregnal, in napravim nekaj posnetkov. Čakam, da se vsak hip obrne in se, oborožen z naglico, naglo zgubi med

nepalskemu suverenu, več kot eksotično in že samo na sebi kaže, kako daleč vsaksebi sta Evropa in Nepal. Pred šestimi leti je ta mladi mož — 28 let star — postal nepalski kralj, vladar nad 12—13 milijoni ljudi. Za seboj ima akademski študij v Etonu, Harwardu in Tokiu. Mladi kralj ima načrte, kako razviti Nepal.

Precejšen del prebivalstva te dežele pravzaprav še vedno strada. Chr. Schammann je v »Der Bergsteiger« 1978/10 napisal reportažo o Monakovčanu Poppu, 60-letniku, ki je pred 16 leti prišel v Nepal, da bi tam delal kot ornitolog in entomolog, to se pravi, da bi zbiral ptice in žuželke v znanstvene namene. Bil je že s podobnimi nalogami na Spitsbergih, v Iranu in v Afriki. Reportaža pripoveduje, kako je Popp doživel Nepal. V Nepal so »trekkerji« prišli zadnji. Najprej je prišla znanost s kartografi. Tu so bili na vrsti Nemci — ing. Werner Schneider, avtor prve karte o Everestu 1 : 25 000 (leta 1958), dalje W. Hellmich, ki je ustanovil »Nemško raziskovalno skupnost v Nepal«, financirala pa jo je Thyssenova ustanova. Rezultat je bila knjiga »Khumbu Himal« v 13 zvezkih. Ponavadi mislimo, da se taka dežela rada obrača tako, kakor tuji svetovalci predlagajo. Pa ni tako. Oblikovati Nepal v moderno državo po nekem svetovnem modelu — vzorcu, to je utopija.

Dežela ima zdaj že tudi svoje študirane in častihlepne tehnokrate, ki si ne pustijo soliti pameti. V 25 letih raziskovanja, razvojne pomoči in turizma se je vsaj dolina Katmanduja precej spremenila: Ima dve moderni cesti, letalski promet, tovarne žičnice za cement, kasarne. Tudi trekking pušča svoje sledi. Nemški znanstveni center ima pri vsem tem veliko vlogo. Nemčija kot država nima z Nepalom nobene pogodbe, vendar ima nemško znanstveno delo v deželi velik pomen tudi za nepalsko zunanjo politiko. Leta 1967 je bila sicer sklenjena pogodba med Nepalom in ZRN, vendar se po petih letih ni obnovila. Leta 1967 je bila sklenjena pogodba med neko nemško družbo in nepalsko univerzo. Gre za raziskovanje in razno opremo. Vsi izsledki morajo biti prevedeni v nepalski in angleški jezik.

stenjem v varni razdalji pred človekom. Zdaj pa se jame vzpenjati k meni. Zadržujem dih, spremljam ga skozi objektiv, čakam, da se še bolj približa. Ko pa pride na vsega deset metrov od mene, se ustavi in me brezbržno gleda. Gleda to čudno bitje, ki v svojem dosedanem življenju najbrž ni gamsa niti videlo. Potem zasuče glavo in počasi odskaklja med stenami. Uspelo mi je v zadnjem hipu, zberem se presenečen in pomaknem filmski trak. Oziram se okoli. Sonce se je že povzpelo in začelo žgati. Nebo je dobivalo svetlosinjo barvo, znamenje velike vročine. Tišina. Zdramim se. Ozrem se dol, če bi gamsa spet uzrl, a nič se ni premikalo, ničesar ni bilo čuti. Oprtam si nahrbtnik in zavijem po grebenu. Sprva je povseem položen, le tu in tam so plezalni prehodi, v drugem delu pa naletim na resne težave. Po treh urah plezanja dospem do konca tega dva kilometra dolgega grebena, ki se pravzaprav razteza vse tja do vrhov Kamenca, Plavca in do Zelene Glave. Za alpinista je za plezalno turo najbolj zanimiv od kote 1888 m do kote 2074 m, torej del, ki sem ga pravkar preplezal. Greben se od kote 2074 m nadaljuje v pretrganih sklopih na koto 2055 m in na Zeleno Glavo, od koder skladno plovezjuje niz vrhov in se nazadnje končuje na Eraču (2021 m) in Lupoglavu. Greben od Zelene Glave do Lupoglava imenujejo tudi Vjetrena brda, medtem ko je za greben od kote 1888 m do kote 2074 m znano tudi ime Otiši.

Po opisu prvih plezalcev bi bilo treba sedaj po melišču in hudourni kamniti drči priti v podnožje stene. Niže doli najdem klin v steni, ki je nekomu že rabil za spust po vrvi. Po velikem snežišču in prek hudega skalastega plazu sem spotikajoč se ob ostro skalovje dosegel dno razgrete kotanje pod najvišjim vrhom Prenja. Korakoma in sklonjene glave se vzpenjam in si prizadevam, da bi se dokopal do grebena ter da bi se spustil po drugi strani do Jezerca in do izvira, ki je s temperaturo 5 do 6°C sredi poletja zares prava osvežitev. Tam je tudi planinska kočica enakega imena. Zgradili so jo še pred drugo vojno prizadevni člani naprednega delavskega planinskega društva »Priatelj prirode«. Kasneje je kočica pogorela, a so jo obnovili in v njej so premnogi alpinisti in planinci našli varno zatočišče ob nevihtnem hrotenju Prenja. Ta kočica pomni marsikaj — upe, želje, intimne izpovedi alpinistov, ki so bili in ki so tudi zdaj njeni najpogostejši gosti. Tu in tam se zaustavim, srajca, od znojia povsem premočena, se na pregretem kamenju posuši prej kot v minuti! Peklenska vročina je. Ob snežišču se cedi rumenkasta voda. Kakšno nasprotje! Zgoraj bije toplota, spodaj pa mrzli hlad snega. V globokem hladu kočice Jezerce hitro pozabim na pravkaršnje težave. Dan se nagiba h koncu. Z vrha Kopilica, Motike in iz smeri Vlasnega dola zaslišim vzklike pastiric in zvenket zvonca. Drobница in govoda se vračajo s pašce. Okoli stanov naglo zaživijo. Modrikasti somrak se jame spuščati na planino. Vitki vrh Zubac, prenjški Matterhorn — ki se tako kaže le pri pogledu od Jezerca — reže v nežno modro nebo. Nekje visoko

O hitrem kulturnem napredku ni govora. Čeprav »roma« v deželo skoraj ves svet, je Nepal ostal reven, skrajno reven. Tudi pismenost je prav malo napredovala in dosegla komaj 14% prebivalstva. Premalo je obdelovalne zemlje, prebivalstvo pa nezadržno narašča, živeža v deželi akutno primanjkuje, 40 procentov prebivalstva pa je mladih ljudi, pravzaprav otrok — pod 15 leti. Turistov je bilo leta 1966 vsega 12 600, leta 1974 pa že 72 000. Zahodna Nemčija je poslala vsega skupaj 123,20 milijona DM razvojne pomoči, ki so jo porabili za študijo o razvoju turizma (451 000 DM), za svetovalca za turizem (305 000 DM), za umetna gnojila v petih letih (34 739 279 DM), za 22 razvojnih tehnikov (1 260 000 DM) — vse to po stanju 1. 9. 1976. Mladi kralj Birandra res ni zavidanja vreden. Srednji vek in moderni čas sta se v deželi spoprijela in sta v »clinchu«. Poskus s parlamentarizmom je po letu 1960 že po 19 mesecih propadel. Vlada sumljive in neljube osebe zapira za nedoločen čas. Čeprav jamči za svobodo vere, spreobračanje kaznuje z zaporom. Domače prebivalstvo (90% prebivalstva) o kaki ustavnosti ne ve ničesar. Rudolf Höger, vodja švicarske razvojne pomoči (sirsstvo v gorah, centralna mlekarina v Kathmanduju, švicarski sirarji) pravi, da se v deželi, kjer oblast nima moči (nikogaršnja dežela), hrana ropca. Zlo je tudi v tem, da mora tudi mali kmet — najemnik oddati lastniku polovico pridelka, čeprav ta tega za svoje vzdrževanje ne potrebuje. Demografska eksplozija pa ne ponehava, nasprotno, otrok je vedno več. Tuji znanstveniki vse to vidijo, pa ne morejo pomagati. Nekdo je v Nepal prinesel koso, da bi kmetu pomagal. Najbrž ni kriv kolonializem ali »nova oblika« kolonializma, kakor je pisal neki kritik japonskega filma o K₂ (1200 nosačev), ki so ga kazali tudi v Trentu. Ta nova oblika kolonializma naj bi bili alpinisti, trekkerji in tuji znanstveniki. Daleč od resnice! Seveda ostane odprto veliko vprašanje: Kdo bo v tem svetu nosilec družbene preobrazbe, kdo jo bo vodil, in seveda, komu in katerim taka misel ni škodljiva in odveč.

zgoraj se vrtoglavo izgublja ostri severozahodni rob Osobca. S pogledom preletim znane stene in v spominu obujam trenutke, prebite na plezanjih po njihovih skritih kotih. — Ko se nebo posuje z zvezdami, se odpravim k počitku. Tu je treba ubogati veliki ritem narave — noč je za sen, dan za budno dejavnost.

Napočil je nov dan. Spet je redka meglica drgetala okoli vrhov, omotavala grebene in izhlapevala na soncu, ki je raslo na nebu. Danes se vračam v dolino. Spod Taraša dosežem razpotje za Otiš in Tisovico. Tam spodaj se je raztegnila dolina Tisovice, ki je glacialna in očiten primer, kako je tu bilo, ko so ti kraji bili še pod ledom. Ime ima od tisovine, redkega in plemenitega iglavca. Po njej ima ime tudi Tisa na Čvrsnici. Za hrbtom mi ostajata Otiš in Zelena Glava, steza pa me vodi dalje s svojimi rdeče-belimi krogi. Srečujem vaščane, pozdravljamo se, ustavljamo in povprašamo drug drugega: kam? To je nepisano pravilo gora, ta dobrohotnost, ki si jo ljudje izražajo. Čudijo se, kako da sem sam, saj »so medvedi«. A kako naj jim pojasnim vzroke, ki nas mestne ljudi naganjajo v gore, na čisti zrak samotnih vrhov, v opojno belino snežnih prostranstev? Bi zadoščale besede Walterja Bonattija: »Vzpenjam se na gore, ker obstajajo.«? Ali bi jim pojasnile čudovite besede Veljka Vlahoviča: »Če bi me vprašali, zakaj sem ljubil gore, bi našel neštivilno vzrokov. Mogoče ... mogoče ... zaradi njihove čistosti. Gora je neskončno čista. Njene čistosti ni treba iskati. Čist je izvir. Čisto je jezero. Čist planinski sneg ... Čist je celo trhli štor. Čista so trupla dreves, ki trohnijo in razpadajo. Tudi človekova smrt je v gorah mnogo čistejša od smrti ljudi v dolini ...«? (V. Vlahovič, »Planina«.)

Ustavim se na razpotju in omahujem, kam naj se napotim. Desni pot pelje prek Konjičke Bjelašnice, Rapti in Ljubine v Konjic, levi pa raz Bukov Laz v Idbar in do Čelebića. Odločim se tja. Po več kot dveurni hoji po serpentinah in skoz gost bukov gozd dospem do prvih vaških hiš v dolini Ibra. Ob reki so kopalci in kmetiči, zvedavo me ogledujejo, ko spešim po kamniti stezi z gojzericami na nogah in z velikim nahrbtnikom. Moram pohiteti, da ujamem lokalni vlak za Konjic. Minem jez, ki je bil zgrajen zaradi umetnega zbiranja vode, potem zagledam cesto in kolone avtomobilov, ko hite k morju. Vse to se staplja v neverjetno podobo avtomobilskega vrveža, strahovite vročine, drge-

Otiš (2097 m) in Zelena Glava (2123 m) v Prenju (maj 1978)

Foto M. SIŠIČ

tajče površine vode Jablaniškega jezera in sončnega sijaja na belkastem nebu. A zgoraj se boči Prenj kot ogromna trdnjava, na videz odbijajoča in namrščenega obraza zaradi vsiljivcev in tistih, ki niso kos njenim strminam in vrhovom. Jaz pa sem vedel, da je ves ta nepopisni mir, vsa ta harmonija in vsa ta lepota ostala gori in spet čaka nekoga, ki bo mogočno in prvinsko začutil klic gora in njihovega duha, čigar del smo tudi mi sami.

Prev. J. R.

ZA POGLOBLJENO ZNANJE O SNEŽNIH PLAZOVIH

ING. PAVLE ŠEGULA

Človek, ki počne karkoli, mora dobro vedeti, kakšna je njegova naloga, vedeti mora, s kom ima opravka, kakšen je njegov sodelavec, kaj ima od njega pričakovati v dobrem in slabem. To so stare stvari, ne bom jih ponavljal.

V prenesem pomenu besede je isto miselno zvezo mogoče uporabiti tudi v stiku z »namišljenim delovnim partnerjem«, v našem primeru s snežnimi plazovi.

V boju in prizadevanjih za varnost pred snežnimi plazovi je gorska reševalna služba najprej razvila osnovne prijeme reševalne tehnike, čim pa se je lotila izpopolnjevanja, že je zadela na številne neznanke, ko je raziskovala te, so se ji druga za drugo odpirale dotlej skrite lastnosti snega, snežne odeje, statike in dinamike snežnih plazov, metod za odkrivanje zasutih v plazū in še marsikaj, kar je v vzročni zvezi in soodvisnosti s plazovi.

Vse to je že zgodaj vodilo k odločitvi, da je v boju s plazovi predvsem pomembno vnaprejšnje preprečevanje stanj, ki bi utegnila dovesti v nesrečo. To je hkrati terjalo poglobljeno znanje.

Naša pot v tem smislu ni bila kar nič drugačna od poti, ki so jo ubirali naši prijatelji v GRS sosednjih dežel, povezanih v IKAR. Črpali smo iz njihovih izkušenj, ki smo jim tudi sami dodali nekaj svojega, seveda pa nikoli nismo imeli namena, da v Sloveniji ali Jugoslaviji začnemo s temeljnimi raziskavami, saj za to niti nimamo ustreznih fizičnih pogojev. Zraven tega je šolanje, izpopolnjevanje dandanes že tako gibljivo, da ni nobena posebnost, če si primerna oseba z občasnim delom in študijem v ustrezni tuji specializirani instituciji pridobi tisto znanje, ki ga potrebujemo za lastne potrebe. Ni dvoma, da tak študijski obisk omogoča tudi lastna odkritja in plemenitenje znanosti z deli naših avtorjev. Pred očmi imamo institute za študij snega in plazov, ki delujejo v Švici, Franciji, pa v ZDA in SZ, na Japonskem in v manjšem obsegu še drugje po svetu. Upam, da ni več tako daleč dan, ko bodo stalni gostje, sodelavci in cenjeni strokovnjaki teh hiš znanosti tudi naši ljudje.

Že površen pogled na pravkar povedano, bo temu ali onemu zbudil vprašanje: »Kaj ima s tem opraviti GRS?«

Ta ali oni bo odgovoril: »Pač, GRS je lahko uporabnik nekaterih izsledkov znanosti, ni pa nujno, da ima sama te strokovnjake, znanstvenike in raziskovalce...«

To je vsekakor resnica. Pomembno je, da člani GRS znajo uporabiti znanje, ki je na voljo, opremo in delovne načine za iskanje in oskrbo prizadetih. Novejša gledanja priporočajo tudi preprečevalne ukrepe: zavarovanje ljudi in objektov pred nevarnostjo, opozarjanje pred snežnimi plazovi. To pa je že obsežnejši splet dejavnosti, ki zahteva več znanja, širino in določeno delitev dela, torej predvsem več študija in spoznavanja tvarine, s katero imamo opravka. In stvarno, podkomisija GRS za plazove že dokaj let nazaj posega tudi po teh sestavinah varstva, jih priporoča in prispeva del svojih naporov, da so oživele tam, kjer naj bi bile stalno navzoče — v Meteorološkem zavodu, v Zvezi vodnih skupnosti. Gre predvsem za spodbujanje, za moralno oporo imenovanim dejavnikom, tudi osebno delovanje članov GRS, ne pa za znanstveno in strokovno vsebino kot tako, za kar imajo te ustanove svoje ljudi in strokovnjake. V teh prizadevanjih, ki segajo že več kot deset let nazaj, se je že od vsega začetka pokazalo, da mora tisti, ki se posveča varstvu pred snežnimi plazovi, dobro poznati marsikaj, od vsega začetka pa snežne kristale, snežno odejo, njeno preobrazbo, gibanje in pogoje za nastanek plazov.

Konec koncev gre za to, da naj imamo udeleženci varstva najmanj skupen osnovni strokovni jezik, če smem tako reči. Kako naj se menimo, kako naj vzgajamo druge,

če ne ločimo vrst snega oziroma, če isto vrsto snega ta imenuje tako in drugi drugače? Nauk o gibanju snežnih plazov je bil in je še danes za večino knjiga s sedmimi pečati, četudi so v svetu o tem na voljo številne študije. Gre za zapletene stvari, toda pomembno so tudi za varstvo. Svarila bodo bolj zalegla, če vemo, da se npr. čelo pršnega plaz (snežni vihar) giblje s hitrostjo 50 do 70 m/s, da sta drseči in tekoči plaz počasnejša in dosežeta hitrosti pod dvajset oziroma med 30 in 40 m/s. Podatek z vso težo kaže, kakšne so možnosti, da uideemo plaz; če se znajdemo na njegovi drsini.

Kaže, da znanost hrani marsikak podatek, ki bi nam bil sila dobrodošel, ko bi zanj vedeli; če pa želimo biti na tekočem, se moramo lotiti študija, spoznavanja stvari in to znanje med seboj deliti, se medsebojno seznanjati in oplajati.

Te misli so nas vodile, da smo se odločili za ustanovitev študijskega odseka pri podkomisiji GRS za plazove.

Vodstvo odseka, ki trenutno šteje 7 članov, je prevzel Andrej Brvar, mladinski aktivist PZS, sicer pa diplomirani matematik, ki ima torej kar prave »klešče«, s katerimi se bo lotil študija dinamike snežnih plazov. S slednjo se je že kar dobro seznanil, ko je pripravljal svojo diplomu.

Odsek in izvršni odbor podkomisije sta se zedinila, da bo odsek gojil študij in druge dejavnosti, s katerimi se bo poglobljal v fizikalne lastnosti snega in snežne odeje, se ukvarjal s študijem pogojev za nastanek plazov in zakonitosti gibanja plazov, s študijem načinov iskanja zasutih v plaz, načini namernega proženja plazov in načini ustavljanja snežne odeje.

Program ni omejen, marveč ga bo mogoče po potrebi in nagnjenosti članov razširiti na poljubno temo.

V zasnovi svojega programa so si člani odseka naložili tudi praktične naloge: spoznavanje literature, spoznavanje domačih in tujih dosežkov ter prenos izsledkov v našo prakso, spoznavanje fizikalnih lastnosti snega in snežne odeje v naših gorah.

Poslednja odločitev ima večji pomen, kot bi kdo sodil na prvi pogled; gre namreč za opredelitev tistih fizikalnih dejavnikov, ki so pomembni za nastanek plazov in za določitev načinov, kako jih meriti. Znanost je dala nekaj obrazcev, s katerimi izračunamo v danih okoliščinah hitrost plazov in pritisk plazovine na oviro, vendar moramo v ta namen poznati določene lastnosti snega: trenje, gostoto in podobno, kar je izrazita posebnost kraja, ki nas zanima. Če projektanti, pa tudi varstveniki, nimajo teh podatkov, računajo na slepo in posledica je, da zavoljo varnosti pretiravajo, jemljejo najslabše možne količnike in podatke, ki morda v določenem kraju nikoli ne pridejo v poštev. Napaka se odraža v napačnih, pretiranih ocenah nevarnosti, tonah porabljenega železa in betona, ki bi si jih lahko prihranili, ne nazadnje pa tudi v napačni podobi dogajanja in stopnje ogroženosti.

Odsek je prevzel nalogo, da bo znanje širil in utrjeval z osebnim študijem članov, z njihovimi prizadevanji v okviru študija na univerzi, raziskovalnih nalog pri republiški raziskovalni skupnosti in še s predavanji v krožku, študijskimi sestanki in študijskimi izleti na zanimiva področja.

Osnutek, ki ga je pripravil Andrej Brvar, lepo pravi:

»Namen študijskega odseka je predvsem ta, da se znanje, pridobitve in izkušnje s področja varstva pred snežnimi plazovi združujejo, izmenjavajo in prenašajo v prakso GRS. Odsek naj bo predvsem mesto, kjer se srečujejo kadri, ki so kakorkoli povezani s snežnimi plazovi na znanstvenem področju. V odseku lahko sodeluje vsak, ki ima za to veselje in smisel in ki lahko s svojim znanjem in delom pripomore k izmenjavi znanja, pridobitve ali izkušnje.

Članstvo je prostovoljno, merilo zanj je prispevek k združitvi in izmenjavi znanja.«

Tako Andrej.

Jaz bi dodal še par misli.

Prvič: dokler je pobornikov neke misli, dejavnosti, gibanja malo, je zvezda vsak, ki vsaj malo pomiga. Ni izbora! Šele, ko je aktivistov, poznavalcev več, lahko izbiramo, ocenjujemo njihovo težo ter jih tako usmerjamo v specializacijo.

Drugič: dokler smo osamljeni, tudi sami le malo ali nič ne napredujemo. Če hočemo napredovati, potrebujemo partnerje, s katerimi se pogovarjamo, ugotavljamo, do kam smo prišli, prihajamo do novih spoznanj, se ostresamo zmot...

Ne pričakujemo, da bi s študijskim odsekom obrnili na glavo svet, gotovo pa bomo preobrazili svoje znanje, ga dvignili na višjo raven in predvsem pripomogli, da se bo več ljudi pri nas ukvarjalo s snegom, snežno odejo in plazovi.

Pričakujemo, da bo to znanje že kmalu postalo del splošnega znanja vsakega hribovca, še zlasti vodilnih dejavnikov v vrstah GRS, alpinizma, v mladinski dejavnosti, med smučarji ter v planinski vzgoji nasploh. Doseči moramo, da bodo sneg in snežna odejo sčasoma poznali in razločevali že pionirji in mladinci.

Sneg je v naši ožji domovini reden pojav, zato je prav, da o njem vemo nekaj več vsi, še posebno pa tisti, ki smo zavoljo snega občasno v nevarnosti, in tisti, ki bi radi obvarovali pred nevarnostjo druge ljudi.

NEVARNOST SNEŽNIH PLAZOV ZA AVTOMOBILISTE

ING. PAVLE ŠEGULA

Med uporabniki avtomobila so kajpak tudi planinci in smučarji, ki se z jeklenim konjičkom vse pogosteje odpravljajo na svoja pota v naravo. Njihove vožnje se kaj pogosto končujejo v oddaljenih gorskih dolinah, kar pomeni, da pogosto vozijo v predelih, koder tudi cesta ni več varna pred plazovi. Pri nas bi za tak zgled lahko navedel popotovanje od Predela do Bovca, pa od Učeeje do Bovca, da ne govorimo o vožnji po dolini Soče od njenega izvira do Bovca. Ne bom našteval še drugih cest, vsi vemo, da v času povečane nevarnosti še marsikje ni preveč varno sestiti za volan.

Kdaj preti nevarnost?

Pravila so povsem ista kot za drugo rabo:

— Po močnih sneženjih, čim pade več kot 50 cm snega, je že treba zapirati ceste. Če je snega prek 80 cm, bi ceste na nevarnih predelih morale varovati straže, organizirati je treba obvoze.

— Po močnih snežnih vejavicah. Izkušnje povedo, kdaj in po kolikšnem času utegne postati nevarno.

— Ob močnih odjugah ali po obdobjih, ko vemo, da v snežni odeji zori globinski srež (hud mraz).

Očitno je obdobje nevarnosti predvsem zahtevno za voznike cestnih strojev in — v prenesenem pomenu — za voznike teptalnih ter drugih strojev za pripravo smučišč na organiziranih zimsko-športnih terenih.

In sedaj k avtomobilistom! Kako naj se obnašajo?

— Predvsem naj spoštujejo zaporo cest, stanje semaforov, navodila straže in cestnih delavcev. Pred odhodom naj prislusnejo opozorilom službe snežnih plazov pri Meteo-

Ostanki avtomobila
v plazu pod Ortlerjem,
Sulden, april 1975
Foto P. Šegula

Na dnevu varstva se učimo, kako pomagati tovarišu v nesreči. Vezli in vozli za vlako. Bovec 23. 3. 1976 (na sliki tovariš Bine Vengust)
Foto P. Šegula

rološkem zavodu SRS in drugih, krajevnih službah (Lawinenwarndienst, Servizio Valanghe).

Če so opozorila neugodna, je najbolje z vožnjo prenehati, se vrniti ali izbrati obvozno pot, če je varna.

— Če je cesta odprta, priporočena pa previdnost, se razumen voznik javi vstopni in izstopni kontroli, če te ni, pa najbližji postaji ali oddelku milice, kmetu, cestarju. Zelo pomembno je, da se javimo, ko zapuščamo nevarni predel! Drugače se utegne zgoditi, da cesto zasuje plaz, nas bodo pa iskali, meneč, da smo v nevarnosti, medtem ko bomo že daleč od kritičnega kraja.

— Med vožnjo upoštevamo varnostno razdaljo. Od predhodnika se oddaljimo — pač glede na oblikovitost zemljišča, kjer vozimo — vsaj nekaj sto metrov. Zlasti na strmih cestah upoštevajmo, da lahko sproži plaz voznik pred nami in da se nam plaz približa kar po cesti. Bodimo kritični do vseh nenavadnih pojavov! Opazujmo vozilo pred seboj, v stiski mu lahko pomagamo, saj bomo — če ga zasuje plaz — edine priče dogodka!

— Vozimo enakomerno, ne dvizajmo se brez potrebe!

— Če naletimo na cesto, ki jo je zasul plaz, se vrnemo, a ne pozabimo o tem obvestiti cestarjev in milice.

— Če smo na službeni vožnji s strojem za čiščenje cest ali smučišča, postavimo stražo, ki pazi na dogajanje v okolici in nas opozarja na nevarnost. Ne pozabimo na radijsko zvezo ali drugo zanesljivo signalizacijo. Upoštevajmo, da v hrupnem stroju slabo slišimo!

— Na pot nikdar ne gremo brez lopate, če imamo priložnost, si nabavimo elektronsko napravo za iskanje zasutih (pieps, žolno). Upoštevajmo, da mora tako pripravo imeti

tudi prijatelj v drugem vozilu. Obvestimo o tej opremi svojce in kontrole oziroma miličnike. Le tako nas bodo mogli iskati na primeren in učinkovit način. Navedimo tip naprave!

In končno: Kaj početi, če nas zaloti plaz?

— Na odprtem terenu ne bežimo iz vozila, če vidimo, da se nam bliža plaz. To bi se izplačalo le tedaj, če je tik ob vozilu varno zavetje.

Podatki kažejo, da je praviloma vsaj trikrat manj nevarno, če nas plaz zasuje v vozilu, kot če smo na prostem. Znano je, da rešijo $\frac{2}{3}$ zasutih v vozilih. Zasutemu je na voljo več prostora, več zraka, manjša je neposredna izpostavljenost udarcem! Seveda pa nihče ne more jamčiti, da bo to veljalo prav v našem primeru!

— Če nas je zasulo v vozilu, se ne prepuščajmo strahu in paniki. Zaupajmo v rešitev. Umirimo se in ukrepajmo s pametjo!

— Oblecimo vso razpoložljivo obleko. Koristen je tudi časopis, saj je dober izolator toplote. Če je v vozilu več oseb, naj se tesno stisnejo druga k drugi in preprečujejo ohlajanje.

— Če imaš s seboj hrano in pijačo, porabo skrbno porazdeli. Ne pospravi takoj vsega. Ne nacejaj se z alkoholom!

— Ne prepusti se usodi. Če si nepoškodovan in pri močeh, pa tudi sicer, si oglej položaj! Poskusi, če ni mogoče, da se sam prebiješ na prosto. Ni nujno, da v ta namen nemudoma začneš razbijati šipe!

— Pazi, kaj se dogaja nad teboj. Če slišiš glasove, ne kriči, bolj bo zaleglo, če s trdim predmetom tolčeš po pločevini.

— Ne pozabi kontrolirati svoje elektronske naprave, nastavi jo na oddajo.

— Z ognjem in cigaretami ne šari. Kajenje bo prispevalo, da se prej izčrpa življenjsko pomembni kisik. Utegne pa celo priti do požara, če se je med prevračanjem in drsenjem vozila razlilo gorivo!

— Vse svoje obnašanje priredi tako, da bo treba na rešitev čakati daljši čas, nikoli pa ne izgubi upanja na rešitev. Če si pred nesrečo storil ukrepe, ki jih priporočamo v tem navodilu, bo pomoč prišla kmalu!

In še odnos do sopotnikov

Upoštevati moramo vsa pravila človeškega obnašanja do tovarišev v nesreči.

— Pomagajmo šibkejšim in slabšim od nas, predvsem pa vsem, ki so poškodovani.

— Preprečimo krvavitve, zaprimo rane. Pri zlomih poskusimo imobilizirati zlomljene kosti in ude.

— Omedlelim pomagajmo z umetnim dihanjem. Poglejmo, če imajo prosta dihalna pota. To je prvi ukrep, saj sicer sopotniki ob še tako skrbni negi preminejo.

— Vplivajmo pomirjujoče!

Ne jemljimo teh vrstic, kot da so nepotrebne. Tudi pri nas je že zasulo avtomobil, o čemer smo poročali v Planinskem Vestniku v pregledu nesreč v plazovih v letu 1978. Sicer pa se naši ljudje pogosto odpravijo tudi na tuje, v Avstrijo, Italijo in še kam, kjer ti primeri niso redki.

UTRINKI IZ ZAHODNIH JULIJCEV

ŽARKO ROVŠČEK

Preden se odpravimo na pot

Rad zahajam v Zahodne Julijce, zadnje čase vse bolj. Pravzaprav niti sam natanko ne vem, kaj me je očaralo v tej gorski skupini takrat, ko sem pred dvanajstimi leti prvič »zašel«¹ čez državno mejo na Špik nad Policami. Še danes me priklepa nase s tako močjo, da se ne morem ubraniti. Morda izredno lepa tura v jesenskem vremenu z izbrano planinsko družčino; morda nepozabni del vzpona po »nebeški«² Pipanovi lestvi, ki se pne nad hrbet mogočne gore; vznemirljivi pogledi z grebena proti severozahodnemu ostenju Viša, ki so ga v bleščečem prvem snegu oklepale Police bogov; ali pa morebiti nepozabni prizor stolpastih tvorb v Špiku nad Policami, ki jih je ob povratku na planino Pecol obsijalo zahodno sonce. Od tistega dne me ob pogovoru o Zahodnih

Viš, Škrbina Zadnje Špranje, Koštrunove špice, Škrbina Prednje Špranje z Montaža; v ozadju Vzhodni Julijci
Foto Z. Rovšček

Julijcih spreleti nekaj toplega. Vsa zadnja leta sem si dajal duška tako, da sem pogosto in sistematično zahajal v te gore z različnih strani in po vseh možnih normalnih poteh. Užival sem mamilo, ki ga občutiš ob iskanju novih poti, prehodov skozi številne škrbine, ki so tod doma. Vmes sem si gasil žejo z iskanjem spisov in obrazložitev za razna imena, ki so vzkli na tem, v zgodovini previharjenem ozemlju. Odkrival sem presenetljivo mešanje vplivov furlanskega, slovenskega in nemškega jezika. Hvaležno področje bi bilo raziskovanje teh, včasih zapletenih imen, saj jih je večina ohranjenih v vseh omenjenih jezikih. Najbolj izvirna so — kdor je pošten — bo to priznal, prav slovenska in furlanska. Lepi so ti kraji, preveč lepi, da bi jih slovenski planinci zapostavljali. Žal pa se to kaj rado dogaja. Meja, ki je iz dneva v dan bolj odprta, ne bi smela biti razlog za to; meja, ki nam je nepravilno odmaknila te gore, »obdarjene skoraj z vsemi presežniki, ki jih sicer najdemo v drugih skupinah Julijskih Alp le posamič.«¹ Iskal sem in še iščem te »presežnike«.

Ni mi bilo žal niti ene ure, ki sem jo porabil za to prostovoljno in »vzvišeno« nalogo v svoji najbolj priljubljeni gorski skupini. In ko sem se usedel za mizo, da bi napisal nekaj svojih vtisov iz Zahodnih Julijcev, so me spreletavali podobni občutki, kot da bi se odpravljaj na dolgo, prijetno turo.

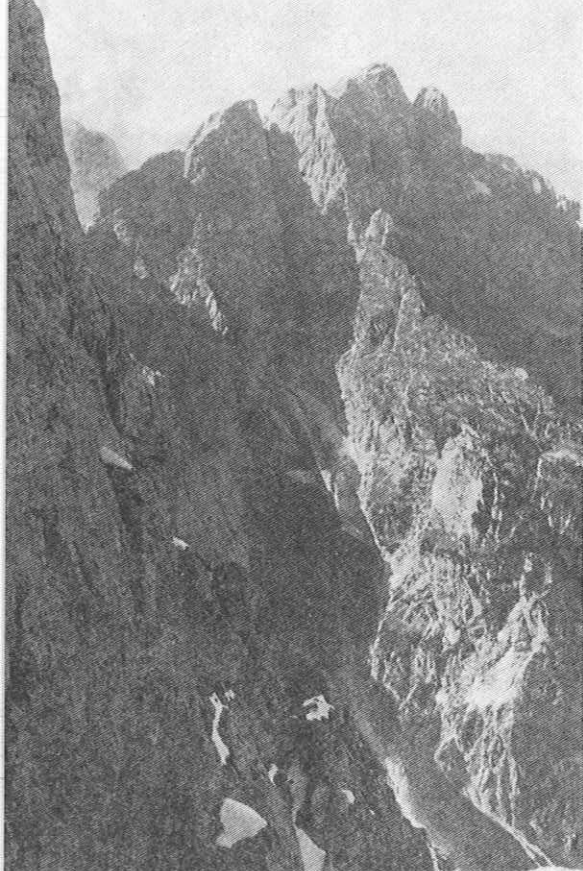
Koštrunove špice

»S Koštrunovih špic se kaže Viš v neprekosljivo lepi in skladni podobi piramide, ki ji ne najdeš para. Tako zares imenitno zadene beseda, da imajo Zahodni Julijci z Višem svojo monumentalno piramido...«²

Med prebiranjem Kugyjevega dela »Julijske Alpe v podobi« sem zagledal čudovito skalno obliko Viševe piramide s Koštrunovih špic. Vzvišene besede »starega gospoda« so me vznemirjale in v meni budile domišljijo. Ker Viša s te strani nisem še poznal, sem se kar hitro namenil na Koštrunove špice. Vendar je bil čuden splet okoliščin vzrok, da so od namena do uresničitve potekla štiri leta. Prvikrat me je po vzponu od Mazzenijevega bivaka skozi Škrbino Zadnje Špranje zavrnilo poletno slabo vreme, potem ko sem se že spogledoval z Mojzesom. Ko sem drugič prišel iz Zajzere do Škrbine Prednje Špranje, me je pomladanski naliv prisilil k umiku. Sirna prodišča pred

¹ Mihelič-Petkovšek-Strojin: Julijske Alpe — Ljubljana 1974

² Dr. J. Kugy: Julijske Alpe v podobi — Urb. 1971

Špranjo sem dosegel premočen, a želja je ostala. Naslednje leto sem računal na stanovito poznojesensko vreme. Takrat sem hodil že po pobočjih Koštrunovih špic, pa me je ponovno zavrnil svež sneg; sam nisem hotel tvegati. Razum me je sicer napotil nazaj v dolino, z mislimi pa sem se še vpenjal proti vrhu. Ta gora je začarana, sem si mislil.

Za eno leto sem se moral posloviti od gora in svojih načrtov. Pred menoj pa se je v bujni domišljiji vrisala podoba Viševe piramide in me kot stara znanka spremljala na dolgih marših v vojaški suknji. Nosil sem jo kot neugnano željo, kot resen načrt za svojo prvo turo v civilni obleki.

Lani se mi je ta želja izpolnila. Oče me je navdušil za gore, saj me je komaj štiri-letnega skupaj z mamo peljal na Črno Prst. Zaupal sem mu svoje načrte. Za to sem izkoristil dan mrtvih, ko se družina po materini smrti navadno zbere doma. Povsem kratek dogovor je bil dovolj, da naju je jutro naslednjega dne našlo ob Rabeljskem jezeru, v Jeperski dolini, ki jo je prekrivala gosta megla. Pri odcepu sva se korajžno zapodila navzgor proti Viški planini. Z mladostno zagnanostjo sem poln napetega pričakovanja hotel izsiliti vsako bližnjico. Oče je za menoj s smučarskimi palicami krepko poganjal navzgor svojih trideset let, ki jih v gorah še bolj uspešno skriva kot sicer. Kadar se odpraviva na skupno turo, se mi zdi, kot da bi planinski zrak dajal njegovi življenjski jeseni pomladni žar. Umirjeno, globoko dihanje za hrptom je kazalo, da me lahko dohaja. Še vedno sva hodila po megli. Če je ne bo kmalu konec, se bom pritožil, sem razmišljal. Le komu? Mojzesu v Škrbini Zadnje Špranje? Na Viški planini zavijeva na desno po »via dei Tedeschi«.

V tem blaženem miru, zavitem v meglo, sem za ovinkom zaslišal žuborenje potoka. Ko sva prestopila kristalno čisto vodico, šumečo po belem kamenju, sem se spomnil, koliko podobnih potočkov sem v gorah že srečal. Če sem bil kdaj daleč od doma, sem vselej sanjal o njih. Kakšen življenjski utrip ima taka vodica v gorah, kakšna muzika je v njenem zvenkljanju, šumljanju in vrvanju. Kakšen čar ima v sebi, kako me pomirja! V bližnjem rušju je nekaj puhnilo in vzletelo. Divja kokoš? Prehitro je izginila. Počasi sva se le izmotala iz objema megle. Megleno morje pod nama je segalo po dolini od Rabeljskega jezera vse do Neveje. Nad svetlečimi belimi valovi je onstran Jezerske doline vztrajala pregrada Kaninskega pogorja. Kakšen pogled! Iz nahrbtnikov sva potegnili fotografsko šaro. Dobro, da sva bila sama. Če imava s seboj ženske, slabo prenašajo to najino obiranje. Obstrmela sva nad drzno lepoto Male špice (Innominata)

in Divje Koze. Ostre sence jutranje svetlobe so poglobljale sleherno razčlemba v Viševem kraljestvu, katerega vrhovi so sekali sinje nebo. Počutila sva se kot izbranca, daleč naokoli ni bilo žive duše. Nekam hitro sva mimo Corsijeve kočje prišla v Škrbino Zadnje Špranje, tja k skalnemu Mojzesu, nad katerim se pričinja resnejši del ture. Naznanila ga je že kar dramatična atmosfera ob pogledu navzdol skozi Škrbino Zadnje Špranje proti stenam Poliškega špika. Že sva zagazila v sneg, ki je na bolj izpostavljenih pobočjih Koštrunovih špic postajal vse bolj trd. Spogledala sva se. Ne vem, kaj je tisti trenutek mislil oče, kajti sam sem po tolikih poskusih vroče želel priti na vrh.

Ukanila sva z zbitim snegom prekrito strmo grapo, tako da sva se umaknila v bližnje pečevje, kjer sva kmalu prišla v položen, a zaledenel svet. Navezala sva si dereze in nadaljevala vzpon po zasnženem vzhodnem pobočju. Ostanki vojaškega železja in jarki, ponekod pa kar celi predori skozi greben — ti »razpadajoči dokumenti predzadnje človeške blaznosti«³ — dajejo gori zgodovinski pečat. Zadnji del poti sva se

³ F. Avčin: Kjer tišina šepeta.

držala grebena, malo pred vrhom pa sva zavila na udobno kopno stezico, ki prečka Koštrunove špice in drži v Škrbino Prednje Špranje. Kmalu sva jo zapustila in se ponovno spoprijela s skalo. Končno sva stopila na vrh Koštrunovih špic, na enega od obeh skalnatih rogljičev, ki sem ju večkrat opazoval z Rombona.

Brez besed sem razmišljal o vseh štirih letih neizpolnjene želje in neuspešnih poskusih, da bi v naravi občudoval podobo iz Kugyjeve knjige. Sedaj sem jo gledal pred seboj, nad njo žar sonca in sinjino neba. Pogled mi je taval od vznožja do vrha; od masivnega podstavka, ki se začinja v temačni globači pod jugozahodno steno Viša in se poganja navzgor v široko rame Turna nad Zadnjo Špranjo, od tam, kjer mogočno skalovje vzkipi v edinstveno obliko vršne piramide. Na orjaških plečih piramide so se svetile zaplate snega. Takrat, ko sem v mrzlem vetru nemo občudoval ta veličastni prizor in si skušal vtisniti v spomin vsako nadrobno, so iz spomina priromale besede nekronanega kralja Julijcev: »Kadar se na policah in gredah Viševe piramide, ki se na to stran lesketa v okrsko rumeni barvi, novi sneg blešči v jarkem sončem žaru, bi skoraj verjel, da je košato zala gora izobesila praznične zastave in s plapolajočimi belimi prapori in srebrnimi bandercami na zlatem ozadju pozdravlja južne kraje vse do sinjega morja.« Bil sem srečen. Saj je polno drugih višjih ciljev in težjih tur. Ne vem, zakaj so me Koštrunove špice s pogledom na Viš tako očarale. Morda je temu botrovalo že kar skrivnostno naključje, ker so se mi vztrajno izmikale?

Glede povratka si nisva delala skrbi. Držala sva se razgledne stezice proti Škrbini Prednje Špranje. Pri hoji navzdol sva se ozirala proti vrhovom, ki jih je zahajajoče sonce obdarilo s toplimi odtenki barv, medtem ko sva bila sama že v senci. Mrzel veter, ki je vlek skozi Škrbino Prednje Špranje, naju je kmalu pregel, ko sva gledala proti Zajzeri. Nogam je prijala hoja po mehkem snegu navzdol po široki dolini. Ko sva prispela na Viško planino, sva na ovinku, preden zavije pot v gozd, obstala in se ozrla na Viš in njegove vogale, ki so srkali večerne sončne žarke tega nepozabnega dne. Potem sva se potopila v gozd, iz katerega se številne oključke vojaške ceste slednjič izvijajo na glavno cesto.

Škrbina Zadnje Špranje

Temu ali onemu znancu sem včasih med pogovorom omenil, da sem bil na turi v Zahodnih Julijcih. »Aha, poznam. Viš in Montaž.« Res je, to sta najbolj znana vrhova te gorske skupine. Večina se povzpne nanju z južne strani in misli, da je s tem odkrila zadnjo skrivnost planinskega sveta onstran naše zahodne meje. Vendar je treba doživeti Zahodne Julijce tudi s severne strani, se včasih odpraviti na slikovito pot skozi neštete strme, ostro zarezane škrbine; okusiti temo globokih sotesk, prisluhniti šepetanju voda, ki pritekajo iz osrčja mogočnih sten in pripovedujejo zgodbo o prastarih časih, ko je razburkano zemeljsko morje nenadoma okamnelo in tako ohranilo nekaj lepega tudi za nas, ki živimo milijone let za temi odločilnimi dogodki zemeljske zgodovine.

Ko sem nekoč opazoval Viševo severozahodno ostenje, je moj pogled obstal na strmem snežnem jeziku, ki sega navzgor do Škrbine Zadnje Špranje, kjer ima svoj dom skalni Mojzes. Vzpon po tem strmem snežišču v slikovito škrbino, to bi bilo nekaj zame!

Nekega junijskega dne sem ubežal Ljubljani in mrzličnemu ozračju pred izpiti na fakulteti. Dva dni sprostitive bo dobro delo prenapetim živcem. V popoldanski sopari sem se vzpenjal proti Mazzenijevemu bivaku. Hladil sem se s številnimi vodiciami, ki napajajo glavni vir, ki se skozi ozko Špranjo prerine na širna prodišča Zajzere. Živahno je zvenela voda, ki se je v obilici natajala iz prisojnih snežišč v strminah. Ko sem prišel iz gozda nad Špranjo, se mi je nasmehnilo rumeno cvetje planinskega nagnolja. Že zdavnaj sem bil pozabil na Ljubljano in vsakdanje skrbi. Iz daljave sem zaslišal kukavico, nato jo je preglasilo bobnenje v osrčju gora nad Cijanerico in treskanje kamenja. Od nekod je zavel lahen veter in razgibal soparno ozračje. Listje na drevesih pod menoj mu je odgovarjalo s komaj vidnim trepetanjem. Zdelo se mi je, da čutim utrip gorskega sveta. Pogosto sem se ustavljal in prisluškoval. Takle nenadni skok iz mesta človeku še bolj ostri čute za opojnost narave. Opazoval sem, kako se sneg na severnih pobočjih počasi umika pomladi. Pravzaprav so bili prehodi izredno ostri, strmi snežni jeziki pod škrbinami so segali do prvega zelenja, globoko doli v Zajzeri pa je bilo že pravo poletje. Čakal me je še zadnji skalni prag do bivaka. Na svoji desni sem v grapi zagledal velikanski curek vode, ki je škropil čez skale in izginjal pod snegom, ki je še vztrajal v senci. Sveže zeleni macesni, ki se košatijo pred bivakom, so mi razodeli, da sem za danes na cilju. S pogledom sem prehodil snežni jezik pod »Mojzesovo škrbino«, ko je že ugašal. Pripravil sem se na jasno, spokojno noč v bivaku. V tem blaženem miru sem se počutil bogat in svoboden.

Zgodnje in hladno jutro. Nerodno sem se opotekal navzdol, ko je prva svetloba ožarila vrhove. Prečil sem prvo snežišče in prišel ponovno v kopen svet na peščene, kamnite, z zelenjem obdane grede pod Turnom nad Špranjo. Nisem se še dobro ogrel, ko me je že sprejelo strmo snežišče, ki ga v svojih nedrjih skrivata na eni strani Viš s Turnom nad Šprajo, na drugi pa Koštrunove špice. Čeprav je grapa v začetku položna, sem si nataknil dereze, saj sem to tu opravil sede na mehki, zeleni podlagi ob robu. S cepinom in štiriindvajsetimi zobmi na derezah sem hrestnil v trdi sneg. Čez snežišče je pihal hladen veter od zgoraj. Tu pa tam v enakomerno šumenje voda v globini useka kamen, ki sta ga v višjih legah erozija in sila težnosti odtrgala od podlage. Dober sneg omogoča prijetno hojo in hiter vzpon. Pozabljam, da hodim. Kakor da sanjam. Imam občutek, kot da so skalni bogovi mogočnega gorovja nad mano položili belo preprogo, po kateri hitim v njihovo carstvo. Močno sem se že približal »Mojzesovi škrbini«. Ozebnik se je kmalu tako zožil, da že slutim njegov konec. Še krajna zev in oster prehod snega v skalo. Ob enakomernem vzponu sem pozabil, da imam na nogah dereze. Šele, ko so zaškripale na skali, se spomnim, da jih moram sneti.

Stopil sem v dno Škrbine Zadnje Špranje. Na njeni južni strani je bilo že pravo poletje. Sedel sem na grušč in gledal stene Poliškega Špika, ki so jih začeli ovijati temni oblaki. Napotil sem se navzdol in obšel Corsijevo kočo. Turo sem povezal tako, da sem obkrožil Koštrunove špice pod Kapno steno, se vzpel po sončnih zelenicah proti Škrbini Prednje Špranje in se nato pridrčal po snegu in melišču skoraj do bivaka Mazzeni, kjer sem se zjutraj odpravil na pot. Prijetno je bilo tedaj pogledati strmi snežni grapi pod Mojzesovo škrbino. Poslej to zame ne bo več uganka.

Forca Vallone (Krnjska škrbina) od Corsijeve koč

Foto Ž. Rovšček

Škrbina vrh strmali (Forca dei Disteis) in Zabuš

»Kam bi šli danes?« me je vprašal oče, ko se je naša planinska četvorka navsezgodaj sestala v Bovcu. Nisem odgovoril naravnost, čeprav sem se že odločil. »Ste vsi za to, da gremo čez mejo,« sem tipaje vprašal in čakal, da se bo kdo oglasil: »Lej ga, že spet bi rad tja.« Nihče ni imel nič proti. »Torej gremo na Zabuš!« sem dodal, ne da bi dal predlog na glasovanje. To jesen sva z očetom kar štirikrat prekoračila mejo s planinskimi cilji, pa sem bil zato pri »usklajevanju« previden, da me ne bi »baza« napadla, češ da gledam preveč ozko na »hribovsko politiko«. Skratka, šli smo.

Plaho se je porajalo jutro v dolini, ko smo se vozili proti Predelu. Loška stena je ostala za nami, v daljavi pa se je že svetila Visoka Bela špica. Preden sem na mejnem prehodu izpolnil dolg seznam prijavljenega fotografskega pribora in je zaspani carinik bolj prijazno pogledal v sveže jutro, je minilo že nekaj časa. Ženski del posadke naju je z očetom verjetno pomilovalno gledal, češ, glej ju žrtvi fotografije. Carinikov italijanski kolega je samo naveličano zamahnil z roko, niti »carta verde« ga ni zanimala. Na Pecolu se je sonce že poiğravalo na gugastem planinskem svetu. Pridno smo se zagrizli v strmino. Plečato, svetlo apnenčasto ostenje Špika nad Policami se je bohotalo visoko gori kot neprehodna trdnjava, nad širokim amfiteatrom orumenelega gorskega pašnika. Na tisti strani, kjer sem zaslutil prehod gladke zahodne stene v nepregledno sotesko Clapadorie in se na Poliški Špik z zahoda naslanja vodoraven travnat greben, ki strmo pada na južno stran proti Pecolu, sem zagledal svoje priljubljeno počivalo, Škrbino vrh Strmali (Forca dei Disteis). Pospešil sem korak mimo gmote zlepljenih kamenčkov. Zob časa jih je oblikoval po svoje. Štrle iznad trave kot okamele človeške postave. Pašnik se v enem samem zamahu prelomi v navpično steno, ki se konča v brezdanji soteski Clapadorie. Le še nekaj korakov navzdol po grebenu in že smo v Škrbini vrh Strmali, od koder se odkrije pogled v eno najbolj temačnih in globokih sotesk v Julijcih, nad katero kipé stene Špika nad Policami. Dramatičen prizor! Iz temačne soteske se žvižgaje poganja proti ostremu grebenu mrzel veter. Nad grebenom se poiğrava jata črnih kavk: hrešče, vpijejo, lové veter v svoja krila in zlovešče oznanjajo, da so vrata v pekel. Kdo se ne bi ob vsem tem raje previdno ulegel na tla, s tesnobo v srcu pomolil glavo čez rob in pogledal v prizorišče nekakšnega Dantejevega pekla. Pot nas je nato vodila po slikovitem, razoranem grebenskem rezilu Curtisonov (»klavni noži«), proti škrbini Forca Bassa, nad katero je štrlel naš cilj, Zabuš. Forca Bassa (2063 m) je najnižja točka grebena pred vzponom na vrh. Vseskozi smo se ozirali na severno stran, v dolino Dunje, kjer so v strmini posejani revni zaselki, žal že kar značilna podoba slovenskega sveta ob meji. Neizmerna zahodna stena Montaža, nad katero se je skoraj

pod vrhom svetlikala streha bivaka, je ostajala za nami. Kaj kmalu smo bili na vrhu. Pobrskali smo po nahrbtnikih. Vmes smo seveda uživali v razgledu.

Številke razpotegnjene travnate police Zabuša je grela toplo sonce, mi pa smo pohiteli navzdol proti planini Pecol. Lepo bi bilo še lenariti v mehki travi, a smo imeli v načrtu še obisk doline Dunje.

Nič posebnega — bi kdo rekel — ni ta vrh Zabuš. Zaradi vratolomnih pogledov z njegovega grebena na severno stran in nepozabnega spogledovanja z zahodnim obličjem Montaža pa ga enakovredno uvrščam med dragocene bisere v ogrlici svojih spominov na Zahodne Julijce.

Strma peč (Monte Cimone)

Dolgotrajno jesensko sušno obdobje mi je bilo pogodu, saj mi običajno zmanjka vremena, da bi v hribih opravil vse, kar imam v načrtu. Opravil? Ali bi sploh lahko kdaj dokončal, nehal, ko pa se na vsaki turi rodijo novi načrti. Ne vem, kam so pognale moje korenine v rosnih mladosti, da me tako vleče navzgor. Zato je prav, da je vreme počakalo ravno še toliko, da je naša trojka opravila turo na Strmo peč, na enega od zahodnih sosedov Špika nad Policami. In vreme smo res ujeli prav za rep.

Čisto običajno — v tem letu res že ne vem katerikrat — smo švigali z avtom po številnih ovinkih, ki ločijo Soško od Jezerske doline; nato pa še po strmih zavojih do planine Pecol, zadnji preizkus pokorščine jeklenega konjička. Močan, mrzel zahodnik med stajami je dišal po bližajoči se fronti slabega, po domače »ta uscanega«, vremena. Neugodna vremenska napoved po radiu, »od zahoda poslabšanje s padavinami«, je bila za nas samo nepotrebna zvočna navlaka. S hitrim korakom smo se izgubili v gozdu, ki loči sočne pašnike v skrilju Špika nad Policami od temne, ozke doline Paklenice. Vodovarna stezica, ki preči pobočje Zabuša, nas je pripeljala pod južni vdrastek glavnega grebena Pizzo Viene. Tam smo zapustili stezo in se spopadli s strmim, z gruščem prepređenim travnatim brezpotjem pod Forco di Vandul, ki loči Pizzo Viene od Zabuša. Razmišljal sem, kako mora biti poleti tu vroče. Po eni uri hoje navkreber smo že stali v eni izmed številnih škrbin v Zahodnih Julijcih, ki pa je zaradi navpičnih sten na severni strani proti Sfonderatu (»Brezdanji«), izredno ozke in globoke vreznine v gre-

FRANCOSKI HIMALAJSKI KOMITE

V »La Montagne et Alpinisme« 1978/4 poroča Robert Paragot, pred 20 leti zelo viden francoski alpinist, o himalajskem komitetu, ki deluje v okviru FFM (Fédération Française de la Montagne). »Često ga kritizirajo,« pravi R. Paragot, »ker ga ne poznajo.« Komite je ena od komisij v FFM. Ni samostojna, pač pa predlaga svoje načrte predsedstvu. Himalajski komite je po sestavi naslednji: Predsednik R. Paragot. Člani: B. Amy, M. Barrard, C. Deck, L. Devies, M. Gicquel, M. Herzog, G. Magnone, B. Mellet, J. Meynieu, V. Renard, H. de Ségogne, Y. Seigneur. Sedanja sestava razodeva prizadevanje, da je v komiteju ravnovesje med aktivnimi alpinisti, ki še delajo na ekspedicijah, med alpinisti, ki niso ekspedicioniisti, in osebnostmi, ki so na svojem torišču pomembne. Komite na različne načine podpira ekspedicionizem: lastne ekspedicije, ki imajo »državni« značaj (K₂ 1979, Makalu 1971) in jih finansira komite, pa tudi take, ki jih finansirajo privatniki. Podpira pa tudi delovanje ekspedicij, ki »zrastejo« v pokrajinskih planinskih društvih. Ta podpora uporabljaja različne oblike. Ni samo finančna, temveč tudi materialna, politična in moralna. V letu 1976 je francoski HK podprl 6 ekspedicij. Kriterij za podporo so: kvaliteta udeležencev, cilj, raziskovalni vidik.

Dokumentacijskega centra HK še nima. Prizadeva si, da bi ga vzpostavil na ENSA, povezuje pa se glede tega tudi z UIAA.

Pravilo je, da se ekspedicija prijavi pri HK vsaj 6 mesecev pred odhodom. Plenarne seje ima HK trikrat na leto.

HK ugotavlja, da so nekatere ekspedicije zelo nedisciplinirane: ne vračajo opreme, ne poročajo o svojem delu ipd. HK grozi s sankcijami in neizogibnimi birokratskimi postopki. Ekspedicioniisti, pravi R. Paragot, naj se odločijo za »samodisciplino«, sicer jim preti čer, na katero bodo nasedli.

benu, skoraj enkratna. Forca Vandul, ta orjaška gorska vrata, ki jim pravi Kugy »peklenko žrelo«, so mi še vedno živo pred očmi., Vzpon iz škrbine na Pizzo Viene je strm, vendar smo kljub temu kmalu dosegli sedlo, ki povezuje ta predvrh z našim ciljem, s Strmo pečjo. Divji pogled v globine Sfonderata, vabljivo oziranje proti Špiku nad Policami in Suličastemu grebenu ali pa premerjanje dolgega kaminskega grebena z njegovim zahodnim stražarjem, Žrdjo, vse to se na tem mestu ponuja na izbiro. Kar težko bi se odločil, čemu bi posvetil več pozornosti, zato običajno pogled bega sem in tja. Kako bi se v toplen poletnem soncu na teh livadah z užitek izročil opazovanju slehernega kotička v bližnji in daljni okolici. Krenili smo po lepo pregledni smeri, po južnih travnatih pobočjih proti vrhu. Ponekod smo se ognili zaplatam prvega snega. Na vrhu nas je čakalo presenečenje — bivak. Ko sem si malo bliže ogledal napis na vzhodni strani nad vrati, sem ugotovil, da je to bivak, ki sem ga ob vzponu na Žrd zaman iskal na sedlu Perovo. Niti napisa lokacije in nadmorske višine niso zamenjali. Sicer pa nam je ta lesena, s pločvino prekrita kocka dala prijetno zavetje pred vetrom, ki je od zahoda vedno hitreje pomikal temno zaveso oblakov. Mraz je bil tolikšen, da je fotoaparata nagajal, pa tudi prsti so bili okorni. Čutili smo poslabšanje vremena, o katerem to jesen nismo bili vajeni dosti razmišljati, saj ni povzročalo preglavic.

Izmed globoke soteske Ria Saline se je bočila kot ribja plavut ostra rez Suličastega grebena, ki ga je pri vrhu obsevalo sonce. V ozadju je pokroviteljsko kraljevala podoba zahodne stene Špika nad Policami. Na vsakem kvadratnem metru je kazala drugačno sliko. Spodaj, takoj nad Clapadorijami se začinja kot gladka stena, ki više prestopi v splet polic. Te pa proti vrhu preidejo v nepregledno simfonijo stolpičev in stolpov. Zmajev greben na severozahodu pa je tako zgodba zase. Čez dolino Rekanice sem pogledal na Žrd, od koder sem načrtoval vzpon na Strmo peč pred dvema mesecema. Vabil pa me je še Ciuc di Vallisetta (Čuk nad Dolinico), zadnji večji vrh v grebenu zahodno od Montaža. »Tega bom obiskal prihodnje leto,« sem računala, ko sem pod seboj opazil vasico Patok, izhodišče za ta vrh.

Kanin se je vse bolj zavijal v oblake. Naslednji dan je prvi sneg poskrbel za skokovit prehod iz jeseni v zimo. Jesenska sezona se je tako končala zale s polnim nahrbtnikom planinskih spominov. Morda si bo kdo v poplavi turistov v triglavskem pogorju zaželel samote in hoje po brezpotju. Takrat ga vabim na pot v divji, bogati svet Zahodnih Julijcev, na pot že kar klasičnega gorskega miru.

ANDI 1978 — RIO SANTA

DR. JOŽE ČETINA

Dremanju ali bolje prezebanju ni hotelo biti konca. Stiskali smo se po sedežih, nekateri pa kar na tleh avtobusa. Končno se je okoli šestih zdanilo in kmalu nato je mesto oživel. Čistilci ulic, uradniki, delavci, prekupčevalci, indijanski kmetje, njihove pisane oblečene žene, policisti, šolarji v enotnih sivih oblekah, vsi so nekam hiteli, kot bi se želeli ogreti po mrzli noči. Potem je na kristalno čisto nebo, ki je lahko tako temno-modro le 3500 metrov nad morjem, vžšlo sonce. Neprespani in premraženi smo njegovo prijetno toploto komaj pričakali. Mežikaje in mencaje si oči, smo lezli iz avtobusa in se pretegovali na svežem jutranjem zraku.

Na vzhodu so se v sončnih žarkih zalesketala ledena pobočja drznega Nevada Huantsana, prvega šesttisočaka, ki sem ga uzrl v svojem življenju. Bil je začetek verige ledenikov in ledenih vrhov, ki z vzhoda omejujejo dolino Rio Santa. Nekje daleč na koncu te verige sem zaslučil Huascaran. Z zahoda so Rio Santo zapirala pohlevnejša, rdečerjava pobočja, toda visoka še vedno okoli 4000 metrov. Tam daleč, nekje za Huascaranom mora biti naš cilj, dolina Llanganuco.

Še malo, pa smo se kar neumiti in neobriti vključili v življenje, ki se je prebujalo okoli nas. Ogledovali smo si mesto in njegove ljudi in kmalu tudi sami pritegnili njihovo pozornost. Kaj naj bi bili, če ne kakšni prifrknjeni Amerikanci, vsekakor pa gringos, ki imajo preveč denarja in ga zapravljajo tako, da se potepajo po svetu in tudi po gorah svoje dežele. Čeprav se jim to zdi nerazumljivo, saj imajo mnogi od njih denarja komaj za kruh, krompir in le včasih za kak priboljšek, so v takšnih tujcih kmalu odkrili vir zaslужka. Tako so se tudi nam začeli ponujati vodniki in nosači. Pripeljali so si v pomoč celo mlajšo žensko, ki je precej dobro govorila angleško in nam dopovedovali, da jih potrebujemo kar celo karavano. Mi pa smo jih komaj prepričali, da še daleč nismo bogati Amerikanci in smo končno, da bo volk sit in koza cela, izbrali dva, Andreza in

Fausta, da bi nam bila prve dni v pomoč. Potem smo se javili v upravi narodnega parka »Huascarana«, kjer smo morali izročiti fotokopijo spiska članov odprave. Dobili smo dovolilnico, brez katere ne bi mogli v Llanganuco.

Bilo je še vedno zgodnje dopoldne, ko smo se spet vkrcali v avtobus. Ob asfaltni cesti, ki se je spuščala po dolini Rio Santa proti severozahodu, smo občudovali žitna in koruzna polja, ki so segala daleč visoko v pobočja, aloje in drugo tropsko rastlinje v nadmorski višini, višji kot naš Triglav. Že po nekaj kilometrih je šofer ustavil ob policijski postaji in kot že vsaj trikrat med Limo in Huarazom smo tudi tu morali oddati fotokopiran seznam članov odprave. Skromne hišice, dostikrat iz blata pa tudi večja naselja, manjše črede živine pa spet koruzna polja, pisano oblečene žene v značilnih indijanskih polcilindrih, ki so predle kar ob cesti, vse je hitelo mimo in izginjalo za nami. Levo umazanorjava pobočja mehkih oblik, desno raztrgani ledeniki in ostri beli vrhovi, ki rastejo iz vznožja, tako podobnega sinjini neba, da je ta ledena veriga videti, kot bi lebdela na njem. In kot podoba iz pravljice se nam je bližal prvi med prvimi teh vrhov sredi neba, Huascarana.

Je mar Triglav tako lep le zato, ker je najvišji? Je tudi Huascarana tako veličasten in lep le zato, ker je daleč naokoli najvišji? Smo najmogočnejšemu, najvišjemu vedno že samo zaradi tega pripravljeni pripisovati tudi vse druge superlative? Težko bi našel pravičen odgovor. Kot si mogočni Triglav vedno znova podredi tudi vsa druga čustva, si jih je že ob prvem pogledu podredil tudi Huascarana, ki se je prikazal kot komaj resničen bel oblak med modrino neba in sivino zemlje.

Kilometre dolg in več kot kilometer širok skalnat plaz izpod ledenih sten te veličastne gore je segal prav do ceste in še čez in nas je opozoril na njeno moč in mogočnost. Pred nekaj leti je potres, ki je pognal v dolino tudi ta plaz, uničil Yungay in pokopal pod seboj — kot pravijo — več kot 20 000 ljudi. Tudi cesta, po kateri smo se bližali mestu, je še vedno udrta in tam si je prek nje na dolžini skoraj sto metrov poiskal pot ledeniški hudournik izpod Huascarana. Yungay, mestece približno 2500 metrov nad morjem, še vedno spominja na ta strašni dogodek. Dolge vrste montažnih stanovanjskih stavb, za katere domačini radi povedo, da so jih postavili Rusi in se tudi imenujejo Casa Ruza, nova javna poslopja, majhna bolnišnica, ki so jo zgradili Kubanci, in pogovori z domačini, ki jih, kot tudi naši Skopljanci, pogosto začenjajo s »pred potresom« ali »po potresu« ... vse govori še o zelo živem spominu na prestano grozo.

Tu smo se poslovlili od asfalta in zavili po obupni makadamski cesti strmo v desno. Daleč pred nami in dobrih 1300 metrov višje se je pokazala ostra zareza med Huascaranom in Huandoyi: dolina Llanganuco, naš dom v prihodnjih tednih.

Težko otvorjeni avtobusek je že po nekaj sto metrih odpovedal. Sprva smo mislili, da mu bo kaj lažje, če ga bomo razbremenili za težo desetih potnikov, pa ni hotel z mesta. Potem smo raztovorili še nekaj opreme. Motor je zarjul, vozilo se pa tudi sedaj ni hotelo kaj prida premakniti. Marsikomu od nas se je kmalu zazdelo, da avtobus le prerad uboga svojega šoferja, ki mu verjetno cesta ni bila preveč všeč. Po tihem smo ga razumeli, saj je avtobus pomenil skromni kruh zanj in za njegovo številno družino. Toda pred nami je dobrih 27 kilometrov in le še nekaj ur dneva. Bilo je treba hiteti. Ker »podkupovanje« ni rodilo uspeha, smo na predlog nosača Fausta staknili v Yungayu šoferja z močnim, majhnim tovornjakom, kakršnih je na perujskih cestah kar precej. Dogovorili smo se za ceno in z našo prtljago vred nas je v dveh delih zvozil v Llanganuco. Ena sama vožnja na tej razdrapani gorski cesti je trajala skoraj dve uri in prav toliko tudi nazaj. Tako je druga polovica odprave s šotori, hrano in večino tople opreme prispela šele v trdi temi, ko je prva s praznimi želodci že lep čas zmrzovala na mestu, katerega smo si izbrali za bazno taborišče.

Sam sem bil v prvi polovici in sem tokrat dodobra izkusil čare tropske noči v višini 3860 metrov, ko imaš v želodcu že pajčevino, na sebi pa le hlače, srajco, jopič in adidaske. Skupaj z Andrezom in Faustom smo se stiskali v kopico, da bi se vsaj malo ogreli. Resno smo se že bali, da tovornjaka to noč sploh ne bo več, in se pripravljali na dolgo, mrzlo noč. Potem se je okoli devetih v naše veliko olajšanje, v daljavi, na začetku doline le pojavila svetloba žarometov, ki se nam je počasi in vztrajno bližala. Kmalu nato smo kar nekaj korakov od ceste nadvse prizadevno postavljali šotore, ne da bi kaj skrbno izbirali prostor. Tako je naše bazno taborišče na nek način vse štiri tedne nosilo pečat teh prvih ur prezebanja in iz tega izhajajoče skromnosti. V naslednjih dneh smo namreč videli še več primernejših in lepših mest, vendar smo raje kar ostali, kjer smo že bili. Tako smo torej prispeli v Llanganuco.

Potem je bila noč v toplih, puhastih spalnih vrečah razkošje. Ko se je ob šestih zdanilo, je v taboru bilo še vse tiho. Šele sonce, ki je celi dve uri pozneje prikukalo izza več kot 5200 metrov visokega Yanaraju, je ogrelo šotore in nas izbežalo na plan. Dolina v jutranjem soncu in mrazu je bila vredna občudovanja.

Med našim taborom in skoraj kilometer dolgim in nekaj ožjim jezerom se je širil zelen travnik, za jezerom je ležal skalnat plaz izpod Huascarana, ki je pred sedmimi leti pokopal pod seboj taborišče čeških alpinistov. Za tem plazom in sto metrov nižje je še eno jezero in potem se dolina počasi spušča in odpira v pobočje, po katerem se

vije cesta v neštevilnih serpentinah proti Yungayu. Visoko nad goščavnatimi, strmimi pobočji na desni, kipi v nebo drzna konica južnega Huandoya. Svetel, bleščeč granit njegove navpične stene se tako ujema z ledenim robom, da je ta lepa, bela, ostrá piramida v jutranjem soncu videti kot žareč leden zubeľ. Levo strma, skalnata, s trdoživim rdečkastorjavim rastlinjem poraščena pobočja in nad njimi grozljiva ledena strmina zahodnega roba severnega Huascarana. Sam vrh se skriva še daleč zadaj. Za nami je nekaj kamnitih, opuščeni pastirskih staj, potem pa se dolina ob masivu Yanaraju razdeli v daljši severni krak, ki ga oklepajo Pisco, Chacararaju in Yanapaccha. Ta nekaj ur dolgi del doline je resnični paradiz bujnega rastlinja, cvetja, jas, številnih rokavov in pritokov ledeniškega hudournika, ki teče tudi mimo našega taborišča in napaja obe jezera. Drugi krak doline hitreje raste pod ledene stene Chopalquija in Huascarana. Po njegovih pobočjih se v mnogih ključih vzpenja stara indijanska pot in se na prelazu Portachruela, ostrem kot greben Triglava in visokem komaj sto metrov manj kot Mont Blanc, prevesi v sosednjo dolino Yanamo.

Preko tega prelaza vsak dan hodijo Indijanci, obuti le v japonkam podobne, doma izdelane opanke iz avtomobilske gume in na mulah prenašajo svoje pridelke iz Yaname v Rio Santo. Po bornih kupčijah se spet vračajo po več kot 15 ur dolgi poti nazaj. Toda na pobočju gore Yanaraju se že vijejo serpentine kamionske ceste. Komaj petsto metrov od prelaza Portachruela od ranega jutra do poznega večera brnijo kompresorji, rijejo buldožerji in odmevajo eksplozije. Dolini bosta kmalu povezani. Karavansko romantiko bo izrinil izpuh tovornjakov. Indijancem ne bo treba več hoditi dan tja in dan nazaj, vožnja bo trajala le še nekaj ur. Levji delež dobička bo pobral prevoznik, indio pa bo bržkone ostal revež, kot je sedaj...

Tu je sedaj zima in obdobje suše. Trava je visoka in suha, grmičje ostro, toda ponekod polno lepih, nenavadnih cvetov. Drevja ni in rdečkasta zemlja se je spremenila v prah. Sonce sije od aprila do septembra. Nebo je sinjmodro, po dolini pa skoraj noč in dan vleče hladen veter, ki te kljub soncu prisili, da se toplo oblečeš. Le tu in tam se zjutraj od Amazonke sem prikadijo temni oblaki. Včasih celo za nekaj minut porosi, potem pa spet sije sonce. Oblaki se umaknejo in že proti poldnevu zakrivajo le še vrhove. Čez nekaj dni pa je tudi tam spet vse modro.

TRIGLAV — V NAŠI HIMNI

PAVEL KUNAVER

Za nami je lepa proslava dvestoletnice prvega vzpona na Triglav. Mislim, da se je marsikdo zamislil ob mnogih lepih in navdušenihi besedah govornikov na proslavi, pa tudi ob množičnem pohodu na Triglavski vrh, in spoznal, da Triglav ni samo najvišja gora v Sloveniji, v Jugoslaviji, ampak precej več. Ne mislim tega ponavljati. Važno je tu le, da je Triglav med osvobodilno vojno bil simbol odpora, po osvoboditvi pa je postal tudi del grba naše republike. — Bilo je kmalu po vojni, ko je Semrajc — Flajšmanov »Triglav« postal himna drobne mladinske skupine. Ko je bila ustanovljena organizacija tabornikov Slovenije, sem ustanovil na bivši klasični gimnaziji tabornike. Imenovali smo se »Triglavska družina«, deloma v spomin na številne pohode na Triglav s skavti med obema vojnama, deloma v spomin na tiste fante, ki so z menoj bili na Triglavu v tistem času, ko smo se na vrhu Triglava srečevali s četami tujih vojakov in je bil del Triglava (vrha) po sili usode začasno v tuji lasti. Takrat smo z žalostnim srcem zrlí v Trento in še dalje po Posočju, na Istro in Notranjsko — pod tujim jarmom.

Z vrha Triglava pa ni bil samo veličasten razgled na gore, ampak žalosten spomin in opomin, kaj vse so prvi Slovenci zasedli, ko so iz neskončnih ravni v šestem stoletju zavzemali novo domovino. Meja prvih slovenskih naselnikov je bila še onstran Visokih Tur, po Dravi navzgor prav do njenega izvira na začetku Lienških Dolomitov in globoko v Furlaniji. Ob razlagi vsega tega so si mladi fantje zamislili, ko so spoznali, da smo v stoletjih izgubili toliko zemlje, da stoje žalostni na usiljeni meji.

Ni čudno, da se je ob okupaciji leta 1941 mladina odločila za boj, za svobodo. Ko smo razpustili skavtsko organizacijo, so člani skavtskega osrednjega odbora takratne dravske župe (Slovenije) soglasno sklenili, da oddajo vso taborno opremo snujočim se partizanskim odredom; fantje pa so drug za drugim odhajali v ilegalo, od koder se mnogi niso več vrnili...

Triglav je ostal naš simbol in Flajšman-Semrajčev »Triglav«, nekoliko prirejen, je postal himna naše Triglavske čete. Besedilo je kakor nalašč za himno Slovenije. Jaz sem ga malo priredil, dober pesnik pa bi bil s par verzji še boljše popravil del besedila. Semrajč jedrnato zajema v pesmi Triglav vse, kar je naš narod doživel. Če pa je mestoma nekoliko bojevito, še zdaleč ni tako »krvoločno« kakor npr. francoska himna, ki govori o brušenju nožev. V naslednjih verzijah je besedilo po moje prirejeno. Kar je novega, je podčrtano. Besedilo je Semrajčevo.

V gorenjsko oziram se skalnato stran,
Triglava blešče se vrhovi.
Prot jasnemu nebu kipi velikan,
Kaj delajo, gleda, sinovi.
On videl je zgodbo Slovenje otrok,
je slišal njih petje, njih vrisk in njih jok.
Vse je vihar razdjal,
Narod pa je ostal
In Triglav ugledal svoboden je rod.

Pridrla je vojska iz tujih krajin.
Prinesla je smrt, razdejanje.
In Triglav je videl iz jasnih višin
veliko nadlog, pobijanje
Sovražnikov štel ni junaški Slovenc.
On hotel je smrt ali zmage le venc.
Kri so prelivali,
Rablje pobijali.
Končno dosegli zmage so venc.

Verige žulile so nas do kosti.
Krivice nas niso vклонile.
Zdaj v naših domovih napredek žari.
Veselo zakličmo mladini:
Slovenskim otrokom da v srce doni
da višje dolžnosti in slavnejše ni,
kakor domovju v čast,
blagor in srečno rast,
delati, delati, dokler naš Triglav stoji!

Flejšmanova melodija na to besedilo je malone neprekosljiva. Verzov ni treba razlagati in poudarjati. Seve formalno niso brez slabosti. Izražajo pa zgodovino Slovencev, posebej trpljenje v drugi svetovni vojni, junaški in zmagoviti boj zoper okupatorja. Zadnji verzji zanosno spodbujajo k obnovi in izgradnji domovine.

O ZASEDANJU PODKOMISIJE ZA PLAZOVE IKAR

ING. PAVLE ŠEGULA

Kakor vselej je tudi lani zasedala naša podkomisija skupaj z drugimi podkomisijami IKAR na Kleine Scheidegg. Navzoči smo bili skoro vsi člani, manjkali so le predstavniki ČSSR, Bolgarije in Španije, ki pa so bile zastopane v drugih komisijah in smo od njih zvedeli vsaj okvirne podatke o žrtvah plazov v pretekli zimi.

Najprej smo ugotovili, da je bila zima 1977/78 v glavnem zelo ostra in bogata s snežnimi padavinami. Od tega ni več daleč do ugotovitve, da je bilo tudi dosti nesreč. Zbrali smo podatke, nad katerimi strmimo, saj končno do dogajanja nismo brezbržni. Kaj vse počnemo, da bi ne bilo žrtev ali da bi teh bilo odločno manj! Stvarnost pa kot da preprečevanja ni.

Ali pa bi morda brez naših prizadevanj ne bilo žrtev še dosti več? Najbrž! Zato velja še naprej pritiskati in uveljaviti vse možne načine preprečevanja nesreč v snežnih

plazovih. Ljudi je v gorah, na turnih smukih vse več, torej se velja potruditi!
Pa pogledjmo razpredelnico:

1. Jugoslavija	3
2. Avstrija	32
3. Italija in Južna Tirolska	35
4. Španija	3
5. ZR Nemčija	3
6. Poljska	3
7. Bolgarija	—
8. ČSSR	—
9. Liechtenstein	—
10. Norveška	6
11. Švica	44
12. Francija	32
13. Kanada	5
Skupaj	166 mrtvih

Ob tej bilanci ne smemo molčati. Presegla je običajno, poprečno vrednost kar za 50 in to samo mrtvih. Nekako dvakrat toliko je poškodovanih, od katerih nekateri nosijo posledice vse življenje. To ni tako preprosto ali celo zanemarljivo, četudi se s preživelimi in njihovo usodo ponavadi ne ukvarjamo in ti ostajajo od nesreče naprej anonimni, sami s svojimi težavami, pogosto v stiskah in brez pomoči skupnosti. Če si nekoliko bolj podrobno ogledamo vzroke nesreč, nas presenetita dve stvari. V Evropi, zlasti v Italiji je izredno veliko mrtvih v avtomobilih, ki so jih zasuli plazovi, v Kanadi pa začetek obdobja rasti števila nesreč smučarjev, ki jih v deviški svet prenesejo helikopterji, nakar med spustom po globokem — in ne tako redko — nevarnem celcu zabredejo v težave zaradi plazov, ki jih sprožijo sami ali pa celo helikopter sam, ko med pristajanjem z udarnimi zračnimi curki vznemiri in biča snežno odejo. V mislih na nevarnosti za promet smo udeleženci seje razmišljali, kako bi se dalo preprečevati nesreče, in se zedinili, da tudi za udeležence v prometu veljajo pravila, ki jih v korist varstva razglašamo že več kot deset let. Seveda pa jih je treba tudi malce prilagoditi, o čemer bomo nekaj več zapisali v drugem sestavku.

Na kratko rečeno:

— avtomobilisti naj upoštevajo zaporo cest in javljajo vsa zapažanja; po potrebi naj obrnejo in se vrnejo, četudi ne dosežejo cilja;

— opazovati je treba okolje, v nevarnih predelih naj si vozila ne slede tesno drugo za drugim, varnostna razdalja nekaj sto metrov;

— če vozilo zajame plaz, se zadržimo mirno in preudarno. Zavarujmo se pred ohlajanjem, toplo se odenimo; če je mogoče, si sami izbojujmo prehod na prosto, sicer varčujmo z moči in čakajmo! Kričanje je odveč, s hrano in pijačo ravnajmo preudarno! — ugotovljeno je, da imamo v avtomobilu precej več možnosti, da ostanemo živi.

Da žetev smrti kljub povedanemu ni majhna, pove podatek, da so snežni plazovi zgolj v Italiji in na Južnem Tirolskem v zadnjih osmih letih terjali življenje štiriinštridesetih oseb ali pet oseb na leto. To res ni malo!

Našo razpravo smo v nadaljevanju posvetili še drugim vprašanjem. Kar zadeva vzgojo, je IKAR lani organiziral prvi mednarodni tečaj o plazovih za francosko govoreče tečajnike. Udeleženci iz Švice, Italije in Francije so bili s tečajem v Montani zadovoljni. Kaže, da bomo te tečaje v bodoče ponavljali vsaj vsako drugo leto.

Na področju elektronskih naprav za iskanje zasutih ni bilo novega. Obstoječe naprave so več ali manj v rabi, posebnih uspehov pa še ni bilo čutiti. Je že tako, da je krog uporabnikov — v primerjavi s številom oseb, ki se podajajo v zimske gore — še zelo majhen. Sicer pa bo o tem, in o morebitnem napredku, kaj več povedal letošnji simpozij na temo »Elektronika in plazovi«, ki bo aprila v Grazu, združen s sejo podkomisije za plazove IKAR.

Nekaj časa smo posvetili tudi številnim prireditvam, konferencam, seminarjem in simpozijem o plazovih. Teh je vedno več, organiziranih na nacionalni in mednarodni osnovi, zato smo se tudi odločili, da začasno ne priredimo 7. LUK (mednarodne konference o nesrečah v plazovih). Imela bi biti letos v Meranu, pa smo se odločili, da se zadovoljimo z enodnevним izčrpnijšim posvetom o poučnejših nesrečah v plazovih, analizo teh nesreč in napotilom, ki sledijo iz tega.

Omeniti velja, da se značaj mednarodnih strokovnih srečanj vendar spreminja. Čedalje bolj se uveljavljajo posvetovanja, kakršno je bilo lani v Grenoblu, ko se družno prepletajo povsem znanstveni referati s povsem praktičnimi izsledki in napotki za ukrepanje. Za tiste, ki bi jih utegnili zanimati, naj navedem nekaj podatkov:

— V Fort Collinsu, ZDA bo avgusta simpozij na temo »Sneg v gibanju (Snow in motion)«.

— Septembra bo v Davosu simpozij »Varnost na organiziranih smučiških (Sicherheit auf Skipisten)«.

— Aprila bo v Grazu simpozij »Elektronika in plazovi (Elektronik und Lawinen)«. Govora je bilo še o drugih stvareh, ki pa za širši krog bralcev niso zanimive. Morda bi kazalo omeniti poskus definicije nesreče v snežnem plazu. Kakor že to zveni nekam čudno, je res, da reševalci in ocenjevalci pogosto ne vedo, s čim imajo opravka. Zmenili smo se takole:
Žrtev plazu je tista oseba, ki dobi poškodbe ali izgubi življenje zaradi učinkovanja snežnega plazu. Isto velja tudi za nepoškodovane osebe, ki jih je zajel, zasul ali nosil snežni plaz. Slednji je lahko tudi plaz snega, ki se je razvil iz snežne gmote opasti, ki se je zrušila v globino ne glede na to, če je pri tem dodatno sprožila še pod seboj ležečo snežno odejo ali ne.

NA TEČAJU ZA MV

ANDA GROŠELJ

Petek, 24. 2. 1978

Kakšen dan! Tak, ko daš vanj vse svoje moči, zraven pa še zvrhan koš trdne volje, pa vendar je sreča, če ga doživiš. Dan, ko je jutro polno dvomov in skrbi, večer pa je upanje za prihodnje dni. Jutro, to je utrip mesta, je dih pomladi, ki ga prinaša veter z morja, večer pa samota in prostranost zasneženih gora in toplo zavetje planinske kočice pod Bogatinom na Komni.

Zdaj lahko sanjam ob topli peči in v prijetni družbi, ko čutim, kako me počasi zajema tisti značilen občutek utrujenosti, ko samo čutim, da sem in je vse tako preprosto in samo po sebi umevno.

In vendar sem danes prevozila kar lep kos poti in za nameček ugotovila, da sem na zbornom mestu pri hotelu Zlatorog prišla prepozno. Če je poletje, se odpravim tudi opolnoči. Prav smešno, prijavim se na tečaj za MV v zimskih razmerah, pa pričakujem, da mi bo pot na Komno kar z rožicami postлана. Rožic ni hotelo biti, snega pa na pretek in za povrh še puhastega, mehkega, da sem se pri vsakem prestopu pogreznila vanj. Gore so mi bile vseeno naklonjene, kajti našla sem popotnega tovariša.

Turobno deževno ozračje na poti, ki sem jo že tolikokrat prehodila, pa jo danes komaj poznam, saj je zima vse znane koticke skrivnostno zavila v svoj beli plašč; grmenje plazov, ki drvijo z ostenja Komarče in nekje na sredi poti, kjer me vsako pomlad na robu previsa pozdravijo prvi jeglički; prečkanje plazu pa bojazen, ne, rajši upanje, da so vsi naši srečno prispeli; in mračen, v molčanje odet gozd. Nič čudnega, če sem pri Savici, kjer sem oddala opremo na tovarno žičnico, ki vozi na Komno, pomislila, da ne bi bilo slabo, če bi se lahko stisnila v nahrbtnik. Brez teže na hrbtu, brez posebnega napora sledim popotnemu tovarišu. Zdi se mi, kakor bi vse misli in skrbi odšle z dolino, ki je samo še slutnja nečesa daljnega.

Čudna reč, če nenadoma ugotoviš, da nahrbtnika, ki se je po najkrajši poti pripeljal na Komno, nikjer ni, ti pa si. Menda so ga že vaši odnesli, tako so mi rekli na Komni. Nič nimam proti, saj me čaka še »nočna smuka« do kočice pod Bogatinom.

Kakšna »romantična« noč! Spremlja jo simfonija vetra, dežja in neznanih skrivnosti, ki prežijo iz teme, dokler se ne razodene, da začutim pod smučmi praznino, hip za tem pa se pogreznem v mehki sneg.

Domače vzušje v koči, pozdrav oskrbnice Marije, srečanje z Dušo in Leonom, ki ju poznam z Zelenice, vseh nas je trintrideset, skratka občutek, res sem tu, doma sem. Nenaden drget, zebe me, saj sem vsa mokra, me spomni nahrbtnika. Iščem ga zaman in še dražijo me, češ, gotovo je padel z žičnice. Solidarnostna akcija, zbirajo suha oblačila za udeleženke tečaja za MV — brez nahrbtnika in tehnične opreme — vsaj smučarsko imam, je stekla po hitrem postopku, nobene prošnje, nobene vloge, nobene propagande.

Soboto, 25. 2. 1978

Zbudilo me je enakomerno trkanje dežja, ki je plenkal na skodle na strehi, kakor da mi prigovarja, sledila je še budnica dežurnih, ki sta nas z energičnim glasom kar hitro spravila na noge.

Bojazen, kako počasi bo mineval dan, ker ga bomo preždeli v koči, je bila neutemeljena. Program je bil prilagojen vremenu. Torej začnimo s teoretično obdelavo posameznih tem.

Vrvi, dereze, cepini, vsa oprema je bila razstavljen po tleh okrog Boruta, ki je prevzel temo »Tehnična oprema in gibanje«. Tako odločen je bil pri razlagi, da sprejemem celo njegovo teorijo o vrveh in »solati«, čeprav mi nikoli do zdaj ni prišlo na misel, da ima solata kaj skupnega z vrvjo. Če pa nima, je primera slaba, mar ne?

Kakor nalašč smo dobili pravo solato pri večerji. Ne morem si kaj, da ne bi Boruta dregnila.

»Kaj je pa to, solata ali vrv ali kaj drugega?«

»Ja, kako pa naj drugače rečem, po mojem je vrv podobna solati, če se zavozla!« me odločno zavrne. No, pa naj bo po njegovem! Morda slabo vidi.

Danes sem nekajkrat opazila, da imajo nekateri fantje na hlačah, puloverjih in celo na kapah čisto svojevrstne vzorce, le čudim se, da oblikovalec ni bil bolj izviren. Kaže, da niso preveč zadovoljni, kot da se je zgodilo proti njihovi volji. Vprašam Marjana, če so vzorci zadnji krik mode.

»Prekleta peč, kaj ne vidiš, da je zažgano,« me jezno zavrne. Pa dobro ve, da peč ne bi storila tega, če bi bili dali oblačila sušit tako, kot je treba.

Organiziran večer družabnih iger pod Andrejevim okriljem nas je vse razgibal, saj smo lahko sodelovali vsi, na koncu vsake igre pa smo ugotovili tudi njen vzgojni smoter. Pri igri, kdo je boljši pesnik, je vsaka skupina dobila tri besede, iz katerih je morala sestaviti pesem. Naša skupina je dobila besede: volk, bruhanje, vponka.

Volk se odpravi v gore,
pa mu gre na bruhanje,
ker strmine so prehude.
Vponka reši ga pogube.

No, za silo gre, pove pa malo, da o rimah in drugi poetiki molčim.

Še vesela novica, predvsem zame, saj sem končno dobila nahrbtnik, ki je prebil samotno noč, skrit v nekem kotu doma na Komni, pa še ponj mi ni bilo treba. Spet tovariška pomoč.

V tišini zimske noči je mehko naletaval sneg in polagoma se je tišina res nežno šepetaje naselila tudi v koči.

Komna, 26. 2. 1978

Raste zračni pritisk, vlaga počasi upada, megleno morje v dolinah, večerna zarja, tako nam našteva Jože, znanilec lepega vremena, in njegov glas razodeva obžalovanje. Uspe mu, da nam za trenutek vrne izgubljeno sonce, da bi hip za tem utonilo v temni gmoti grozečih oblakov.

Kakšna ironija! Saj zunaj spet lije dež, kakor da je sinočnji sneg le utvara.

Zmoti me šepet Borisa in Matjaža.

»Ti,« pravi zvito Boris, »vprašal ga bom, kakšno vreme bo jutri?«

»Kar daj,« se zasmee Matjaž, »prav zanima me, kako se bo izmazal.« Potem Marija nevede prepreči zaroto.

»Veste kaj,« se oglasi, »zdaj pa še mene poslušajte: Jutri bo še deževno, mogoče malo bolje, ampak pojutrišnjem bo sonce. Le mene poslušajte, dobro vem.«

Popoldne, ko poslušam predavanje o »Prvi pomoči«, se po dolgem času počutim kot nebogljen šolar. Naš »dohtar« Peter Soklič, ki je samo čez nedeljo prišel na Komno, je pri svojem delu neizprosni. V zameno za svoje zahteve tudi povratne informacije in celo tisti, ki sede bolj zadaj, se mu ne izmuznejo.

Večerja! Marijo sem samo enkrat prosila za manjšo porcijo, pa mi je v odgovor naložila še več, zato sem zdaj rajši tihi. Nocoj pa jo zalotim, kako odrine svoj, še ne prazen, krožnik. Seveda jo posnemam. Jezno me pogleda in reče:

»Hitro pojej, vse, če ne, ne boš dobila zajtrka!«

»Ampak, Marija, zgledi vlečejo, saj si me ti tega naučila.«

Ker še vedno ni potolažena, dodam:

»Saj mi je žal, ko si pa spet tako imenitno skuhala.« Zdaj jo vsa strogost mine, ker je vsa srečna, če jo pohvališ.

Za lahko noč še nagajivko v stilu današnjega dne. Pa brez zamere!

Ljubo sonce, daj, vrni se nazaj,
kam si se zgubilo, kam si potonilo?
Jože ti »namalal« modro bo nebo,
Peter pa pomagal, če ob moč si vso,
Andrej te bo bodril z lepo pesmico,
Borut pa z vrvjo obesil na nebo.

Končno smo zunaj na snegu, pa čeprav se vdira in nam varljiva svetloba, ki predira skozi megleno ozračje, slepi pogled.

Razdeljeni smo v štiri skupine. Naša se imenuje »prva jakostna«. Kako tudi ne, saj imamo imenitno zasedbo. Leon smuča kot metuljček, na široko razpenja svoja krila, medtem ko se Jaka preizkuša v ekstremističnem smučanju. Janezu se vedno mudi. Drvi navzdol, da bo na koncu še povečal luknjo, ki jo je naredil ob koncu prejšnjega spusta. Zelo resen je Vlado, prav zares se trudi. Brane v elegantnih hlačah pa se muči, da bi bili tudi zavoji v stilu obleke; ker Lenčki ne manjka samozavesti, nas vse poseka. Bojan pa kar naprej sanja o rozinah, celo med vožnjo, saj tako čudno maha z rokami, kot bi rozine nosil v usta. Kar se mene tiče, ugotovim, da sem ekspert za kopenje lukenj. Najprej mi niti ni všeč, toda Andrej pravi, da dobri smučarji tudi padajo. In me potolaži.

Plazovi! Ko poslušam Staneta Koblarja, inštruktorja GRS — sinoči je prišel na Komno — ko v predavanje vpleta tudi svoje izkušnje, saj mu kar na obrazu berem, da so bogate, se mi nekje v podzavesti oglasi strah. Kaj je človek res samo atom, ki se znajde v ogromni masi materije, dokler ga ta končno ne pogoltne?

Ni še konec, kar dobro smo zaposleni danes. O liku mladinskega vodnika in vodstvu skupine predava Andrej in nas spomni na odgovorno delo, ki terja od nas, da smo s svojim znanjem in ravnanjem zgled, če hočemo vzgojiti mladega človeka, da se bo znašel v vsaki situaciji, pa naj si bo v miru ali v vojni.

Z nočjo pride sporočilo z doma na Komni. Duša mora v dolino, umrl ji je oče.

Kakor bi me nekdo s silo postavil v stvarnost! Saj do tega trenutka v tem svetu na Komni ni bilo prostora za žalost in bolečino.

DRUŠTVENE NOVICE

POBRATENJE PD RAŠICA IN PD DOL PRI HRASTNIKU

Več kot leto dni intenzivnih priprav, medsebojnih dogovorov in številnih srečanj je minilo do 25. novembra 1978, ko je prišlo do pobratenja med PD Dol pri Hrastniku in PD Rašico.

Delegacija 43 članov, od katerih je bilo skoraj polovica pionirjev in mladincev PD Rašica — vodil jo je društveni tajnik Boris Kapus — se je 25. novembra 1978 odpeljala s popoldanskim vlakom iz Ljubljane v Hrastnik. Na železniški postaji so goste sprejeli predstavniki meddruštvenega odbora zasavskih planinskih društev s predsednikom Dragom Kozeletom in člani upravnega odbora društva s predsednikom Jožetom Tušarjem. Nato so se gostje in domačini z avtobusom odpeljali v Dol pri Hrastniku do spomenika borcem in žrtvam iz NOB. Pionirji in mladinci tamkajšnje osnove šole so pod vodstvom mentorice pri spomeniku priredili kulturni program, nakar je sledilo polaganje vencev.

Osemčlanska delegacija obeh društev je položila venec na grob Klanjška, dolgoletnega predsednika PD Dol pri Hrastniku, uglednega gospodarstvenika in družbenopolitičnega delavca.

Dan je že ugašal, ko je številčna kolona planincev treh generacij krenila iz Marne-

ga proti planinskemu domu na Gorah, ki je vabil v prijetno in toplo zavetje, ves slovesen v pričakovanju, da bodo še ta večer v domu izrečene slovesne izjave predstavnikov dveh društev, da ju bo povežalo trajno sodelovanje, medsebojna pomoč in iskreno prijateljstvo.

Obe društvi sta soglasno pripravili program pobratenja.

Ob 19.30 je predsednik Meddruštvenega odbora zasavskih planinskih društev tov. Drago Kozole pozdravil delegaciji obeh društev in v uvodni besedi razložil namen in vsebino pobratenja. Tov. Boris Kapus, tajnik PD Rašica (predsednik društva Lojze Čižman je bil na zdravljenju v Kliničnem centru), je nato povzel zgodovino svojega društva od ustanovitve do danes.

Narodno obrambna zavest zvestih sinov slovenskih mater je leta 1941 vzplamtela v organiziran odpor. 28. 7. 1941 je bila na mestu, kjer danes stoji Planinski dom na Rašici, ustanovljena slavna Rašiška četa. Iz njenih hrabrih vrst je izšlo šest narodnih herojev. Na planinskem domu je vzidana spominska plošča s posvetilom in pomnikom na te odločilne dni. Dne 17. 8. 1941 je bil na tem področju ustanovljen Kamniško-zasavski bataljon, ki je s svojo aktivnostjo povezal borce Ljubljane in Zasavja vse do kamniških zaščitnih enot z vojno političnim

vodstvom NOV in POS v formacijskih oblikah II. grupe odredov.

Ljudski odpor pod vodstvom Osvobodilne fronte in Komunistične partije je okupator hotel zatreti z nasiljem in zastraševanjem. 19. 9. 1941 je požgal vas Rašico pod obronki rašiških gozdov, ni pa s tem strl slovenske volje do življenja v svobodi, nasprotno, ogenj upora zoper okupatorja se je še bolj razplamtel.

Da se ohrani našim mladim generacijam spomin na prve dni narodnoosvobodilne vojne, da bi bila ta obeležja obiskana in ohranjena, je bilo v letu 1958 ustanovljeno PD Rašica.

Društvo vzdržuje vsa pota do planinskega doma na Rašici, posebno pozornost pa poseveča vzdrževanju in markiranju Ljubljanske mladinske poti od Povodja pod Šmarno goro do planinskega doma na Rašici in v podaljšku do razglednega stolpa, ki nosi posvetilo spominskega obeležja iz NOB.

Društvo je v dvajsetih letih zelo naraslo: zdaj ima več sto članov, mladincev in pionirjev. Društvo sodeluje tudi s planinsko sekcijo v kasarni Borisa Kidriča v Šentvidu.

V vsakoletnem društvenem programu so še posebej poudarjeni množični spominski pohodi, pohodi po poteh prijateljstva in spominov, društveni izleti v visokogorje in razni tečaji. Planinski dom na Rašici je bil v izgradnji vse od leta 1970 do danes. Članstvo je k dograditvi doma doprineslo velik delež z organizacijo dela in s prostovoljnimi delom. Vse se je dopolnjevalo s skromnimi finančnimi sredstvi, ki jih je društvo zbralo od članstva s članarino ali pa jih prejelo od družbene skupnosti.

Nato je povzel besedo Jože Tušar, predsednik PD Dol pri Hrastniku, ki je podal društveno kroniko v naslednjih besedah: Dolani so že med obema vojnoma sledili planinskim idejam po zaslugi pokojnega nestorja Vidka Jurka, takratnega nadučitelja na Dolu. Dol je imel malo prebivalcev, zato so bili Dolani v organizirano planinstvo vključeni v podružnico SPD Trbovlje — v Hrastniku.

Po osvoboditvi so Dolani začutili potrebo po ustanovitvi lastnega planinskega društva. Glavni pobudniki so bili funkcionarji in člani iz Dola, vključeni v PD Hrastnik. Že leta 1950 je bil ustanovljen iniciativni odbor, ki je štel 81 ustanovnih članov. To je bilo za takratni Dol zelo veliko. Občni zbor je bil 20. 9. 1953. Društvo je zajelo vse vasi okoli Dola do Steklarne Hrastnik, Gore in Kopitnik. Želeli so imeti svoj planinski dom, da bi članstvo še bolj povežali. Prva njihova planinska postojanka je bila stara mežnarija na Gorah. Že leta 1955 se je pojavila misel na lastni dom. Graditi so ga začeli leta 1956. Zemeljska dela so opravili člani društva sami, akcijo so podprle tudi organizacije iz Hrastnika in iz Trbovelj. Udarnikov, članov in nečlanov, ob sobotah in nedeljah ni manjkalo, prihajali so na delovne akcije v velikih skupinah. Leta 1958 je bil dom že dograjen. Seveda je še marsikaj manjkalo, a vse je bilo postorjeno.

Z letom 1961 se je začela nova doba za mlado in delovno društvo. Novi dom je bil ponos društva in je privabljal vse več mlajših v članske vrste. Dom je zamikal tudi planince iz vse Slovenije in sosednje republike Hravske. Z njim je društvo dobilo stalen vir dohodkov.

Okolica doma je res lepa in zelo bogata s planinsko cvetano. Društvo ima zdaj 1150 članov, od tega 41 % mladine. Mladina obiskuje kraje pomembne za zgodovino jugoslovanskih narodov, zlasti še za zgodovino iz narodnoosvobodilne vojne. Društvo je nosilec delovnega programa, del programa Temeljne telesno kulturne skupnosti, sodeluje z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami, meddruštvenim odborom zasavskih planinskih društev in Planinsko zvezo Slovenije. Čvrsto se društvo vključuje v akcije splošnega ljudskega odpora, za kar je prejelo srebrno priznanje OF.

Po uvodnih besedah predstavnikov pobratenih društev je pobratenju čestital predsednik občinskega odbora ZSB Maks Jakopič-Jur, za njim predsednik telesno kulturne skupnosti Vili Grebenc in Boris Pust. Predsednik Drago Kozole se je zahvalil vsem udeležencem srečanja in prosil predsednika Izvršnega odbora PZS tov. Marjana Oblaka, da podeli častne znake PZJ in PZS zaslužnim članom PD Dol pri Hrastniku.

Nato sta delegaciji pobratenih društev podpisali listino in pripeli na drog svojih praporov spominska trakova, izmenjali sta jubilejne in spominske edicije, najstarejšemu članu PD Dol pa sta poklonili šopek rdečih nageljnov. Sledil je prijeten kulturni program mladine iz obeh društev. Veselje v sproščenih pomenkih se je nadaljevalo v pozen večer.

Naslednji dan so vsi udeleženci pobratena obiskali še Planinski dom na Kopitniku (ponoči je prvi sneg pobelil tudi zasavske vrhove). Po skupnem kosilu so se člani razšli z najboljšimi željami in pestrimi načrti. Stkane vezi niso samo društvene, so tudi osebne, te pa bogaté naše medsebojne odnose in lepšajo življenje.

Marjan Oblak

PD PREBOLD JE ORGANIZIRAL PRVO MNOŽIČNO AKCIJO KRAJEVNE SKUPNOSTI NA PODROČJU REKREACIJE

V krajevni skupnosti Prebold je veliko društev, med njimi se šteje med najbolj delavne PD, ki je v lanskem letu prejelo najvišji naslov v občini Žalec, to je najbolj množično rekreativno društvo v občini, znano po množičnih izletih, pohodih, trim

akcijah in delovnih akcijah. Telesno kulturna skupnost Žalec je v svoj program za leto 1979 vključila tudi tekmovanje KS na področju rekreacije. Program je izredno raznolik. KS Prebold je svoj program pričela že izpolnjevati, saj je na prvi akciji, to je na pohodu po poteh krajevnih skupnosti, ki ga je organiziralo PD 14. 1. 1979, sodelovalo kar 250 krajanov.

PD Prebold ima vsako leto v Domu pod Reško planino množično podelitev priznanj za prehojene poti. Vsak udeleženec pohoda je prejel posebno začko.

Od 250 udeležencev pohoda je bilo kar 44 pionirjev, ki so zasluženo končali planinsko pionirsko šolo v letu 1978. Drugi so spet želi pohvalo zaradi delovnih akcij, ki jih pa v minulem letu ni manjkalo, če se spomnimo samo Loke pod Raduho. Samo tam so vneti Preboldčani opravili prek 1000 udarnih ur. Članstvo se tudi množično udeležuje manifestativnih pohodov, kot je Pohod po poteh 1. pohorskega bataljona, ki se ga je 7. januarja udeležilo kar 80 iz preboldskega PD.

Društvo izobrazuje tudi najmlajše.

Trije člani društva so opravili šolo za planinske vodnike, ne smemo pa pozabiti na gorske stražarje, ki se vneto borijo proti onesnaženosti okolja. V lanskem letu je bilo precej očiščevalnih in propagandnih akcij. Gorski stražarji se udeležujejo predavanj in seminarjev, ki jih prireja PD. Največ zaslug za markiranje ima načelnik markacijskega odseka Zvone Kupec, avtoelektričar iz Latkove vasi. Markacisti svoje delo širijo tudi med mlajšim rodom.

PD sodeluje tudi z bratskimi društvi, kot so PD Delo Ljubljana, Grafičar Zagreb in Mariborski tisk. Ob zaključku vsake sezone se po tradiciji dobijo na Kumu, kjer si izmenjajo priznanja in se dogovorijo o nadaljnjem delu ter o organiziranju skupnih izletov.

PD Prebold opravi na leto prek 40 izletov, pionirskih, mladinskih in članskih. Pridno se pa udeležuje še drugih družbenih prireditvev. Tisti, ki so izbrali PD Prebold za najbolj aktivno društvo v občini Žalec v letu 1978, se nikakor niso zmotili.

Milan Sušak

SKUPNO DELO VODI DO USPEHA

Na zboru mentorjev in mladinskih vodnikov planinskih društev Bohor, Brežice in Lisca, ki je bil letos zopet v Tončkovem domu na Lisci, so udeleženci — bilo jih je okoli 40 — pregledali in ocenili delo v minulem letu.

Društva so poleg organizacije izletov in tradicionalnega tabora, ki je bil lani že šesti po vrsti, veliko pozornosti posvetila planinski orientaciji. Pri akciji pionir-planinec opažamo stagniranje, medtem pa se akcija ciciban-planinec uspešno uveljavlja

med najmlajšimi v vrtcih, potrebno pa bi bilo zajeti tudi tiste, ki ne obiskujejo vzgojno varstvenih ustanov. Izražena je bila želja po novi znački pionir-planinec. MK PZS se predlaga, da pripravi propagandni material za vse vzgojne akcije in nabavi diapozitive za planinsko šolo.

V program so sprejeli tudi proslavo PD Bohor, ki letos praznuje 25-letnico obstoja, 20-letnico kočje na Bohorju in 15-letnico mladinskega odseka. Poleg že ustaljenih skupnih akcij bodo pripravili tudi izpopolnjevalni tečaj za MV in mentorje ter večje število orientacijskih tekmovanj. Na zboru so izvolili delegata za člana v MK za Posavje ter podelili osem mentorskih znakov. Delo v preteklem letu je bilo ocenjeno kot zadovoljivo, kar je prav gotovo plod skupnega delovanja, zato bodo vsa posavska društva svoje akcije povezovala tudi v prihodnje. Med udeleženci zbora so bili tudi predstavniki PD Trbovlje in Dol pri Hrastniku ter načelnik MK PZS.

Goran Ravan

ZIMSKE VAJE GRS RADOVLJICA IN ŠKOFJA LOKA

Postaja GRS Radovljica je tudi letos organizirala zimske vaje svojih članov ter k njim pritegnila pripravnike in člane GRS Škofja Loka. S tem je bil rešen problem instruktorskega, hkrati pa so se člani obeh postaj lahko поблиže spoznali in navezali prijateljske stike.

Potek je bil povsem običajen, vsaj kar zadeva program, skrajno slabo vreme pa je poskrbelo, da je bilo naše bivanje pod strminami Stola kar se da mokro.

V petek smo obravnavali osnove o snegu, snežni odeji, plazovih, varnosti, hoji, reševanja in tovariški pomoči, pač znano snov, ki pa jo je treba spet in spet ponavljati.

Sobota je bila sprva posvečena delu z improviziranimi in rednimi sredstvi za prenos oziroma prevoz ponesrečenca. S sestavljanjem raznovrstnih vlak, dveh in štirih smučih v konico, pa dveh in štirih smučih vzporedno ter z okovom smo nadaljevali še tudi naslednji dan dopoldne. Glavno delo pa je bilo posvečeno pripravi terena na plazovih v grapah pod Stolom, koder so kasneje lavinski psi iskali »zasute ponesrečenca« in razne predmete.

Načelnik postaje GRS Radovljica tov. Peter Ježek s sodelavci je ta dan organiziral realistično vajo, na katero je poleg že navzočih ob 12.30 poklical še reševalce iz Bohinja ter lavinske pse z Jesenic, Kranja, Ljubljane in Tržiča.

Odzvali so se Jeseničani, katerih psa sta kar mimogrede našla tri zasute. Tudi radovljiška psa sta bila uspešna, tako da Bohinjcem že ni bilo več treba iskati, kar je tudi prav, saj je nad plazove že legla tema, lilo je pa kot iz škafa in so bili

fantje izpod Komne že prej temeljito premočeni. Psov od drugod ni bilo, kar njihovim vodnikom ne štejem ravno v zaslugo, saj sklicatelj vaje ni povedal, da »ne gre zares«, na Korošici pa je bilo na zboru načelnikov domenjeno, naj postaje, ki sicer nimajo preveč akcij s plazovi (pa tudi drugih) usposablajo članstvo tudi z »navidez resničnimi posegi«.

Udeležba je bila sicer zelo dobra, nedvomno tudi koristna in kljub nemogočemu vremenu spodbudna. Posebno škofjeloški reševalci in pripravniki se postaji GRS Radovljica zahvaljujemo za vsestransko pomoč in znanje, ki so nam ga posredovali, ter upamo, da bo tako tudi v bodoče.

ing. P. Šegula

STONE HRAST — 60-LETNIK

Žvanova družina in njenih 9 sinov, partizanov iz Livka, je marsikomu izmed borcev in aktivistov ostala še živo v spominu iz NOB. Od devetih bratov Hrastov, hlapcev in pastirjev, je bilo sedem aktivnih borcev v NOV, najmlajša dva, še šolarja, sta bila doma in sta zvesto opravljala terensko kurirsko delo med livškimi vasmii, partizanskimi enotami in Slovensko Benečijo. Starejši brat Janko je bil interniran v taborišče Cairo Montanote v Italiji in v Mathausnu, nato borec; brat Joško se je kot vodnik partizanske mornarice v sklopu IV. armade boril na Jadranu in na otoku Pagu. Dal je za domovino svoje mlado življenje. Oče in mati devetih partizanov sta bila tudi sama ves čas NOB aktivista. Njuna vrata so bila na stežaj odprta borcem in aktivistom NOB.

V tej družini devetih partizanov je bil tudi sin Žvanov Toni, kot ga imenujejo domačini. 12. 1. 1979 je v krogu svoje družine, prijateljev, soborcev in ribičev praznoval svojo 60-letnico. Ni pozabil na starega dobrotnika številnih partizanov in kurirjev iz NOB Antona Gregoriča, Koroščevega strica iz planinske vasi Krn, ki je prav isti dan praznoval 100-letnico svojega življenja. Z ženo Bruno se je peš napotil v vas Krn, da bi voščil stoletniku, ki je med vojno v etapni kuhinji, čeprav že star, kahal vsak dan mineštro in polento za mimoidoče partizane in kurirje.

Anton Hrast je kadrovski rok služil pri konjenici v Torinu. Ko so se na Primorskem pojavili prvi partizani, so Italijani Primorce razorožili in jih poslali v specialne »bataljone« v prikrito internacijo. Po zlomu Italije septembra 1943 je Hrast srečno prispel čez hribe in doline domov in se še isti mesec prostovoljno javil v partizane in bil dodeljen v bataljon, ki je nosil ime kobariskega rodoljuba in mučenika Andreja Manfreda. Od tu je bil dodeljen VOS, Bazoviški brigadi, Briško-beneškemu odredu. Leta 1944 je bil izbran za komandirja kurirske postaje M4, ki je imela svoj

sedež v Slovenski Benečiji, nato pa na Livških Ravnah.

Po vojni je bil dodeljen za namestnika komandirja NZ na Šentviški Gori in na Grahovem v takratni coni A, nato pa za komandirja bloka na demarkacijski črti Most na Soči.

Disciplinirani in vestni Tone Hrast je kot tak prišel v službo na Bled, nato pa na Brdo pri Kranju, kjer mu je bila kot komandirju voda Ljudske milice zaupana varnost tamkajšnjih objektov.

V 40. letu starosti je bil leta 1960 invalidsko upokojen. Z ženo Bruno zadnjih deset let živi v Tolminu.

Tone Hrast je še vedno aktiven. Že 13 let je zvest član ribiške družine, pred leti je bil tudi pomožni ribiški čuvaj, zadnja leta tudi nočni čuvaj v dijaškem domu v Tolminu. Z ženo Bruno sta bila tudi več let oskrbnika planinskih koč na Krnu, Poreznu, na Mangartu in še kje.

Tone Hrast se rad spominja težkih dni, ki jih je v 11-članski Žvanovi družini preživel v veliki revščini pod fašizmom. Vsi bratje Žvani so bili večni hlapci, pastirji. Postelje niso poznali, zanje je bil poleti skedenj, pozimi hlev. Tone se rad pošali: »Ponosen sem na svoje starše, na devet Žvanovih partizanov, ponosen tudi na njihovo nekdanjo revščino. Ponosen tudi na to, da sem bil na Bledu in na Brdu pri Kranju, »angel varuh« maršalu Titu.

Planinci, ribiči, vsi bivši borci, partizanski kurirji in aktivisti želimo jubilanu še dolgo, zdravo življenje!

Ivan Kurinčič

LOGAŠKI PLANINCI SO ZBOROVALI

Planinsko društvo Logatec je imelo dne 22. 12. 1978 redni letni občni zbor v narodnem domu v Logatcu. Udeležili so se ga domači planinci v velikem številu kakor tudi predstavniki sosednih planinskih društev, družbeno političnih organizacij ter predstavniki občinske skupščine in telesnokulturne skupnosti Logatec. Navzoče je uvodoma pozdravil predsednik planinskega društva tov. Janez Čanžek.

Iz poročila tov. Čanžka je bilo razvidno, da je društvo v preteklem poslovnem letu agilno delalo in da so bili rezultati dela zelo plodni. Posebno je poudaril, da so bili člani komisije za pota in markacije najbolj delavni, saj so izpeljali in markirali ca. 250 km dolgo novo planinsko pot, tako imenovano Notranjsko planinsko pot in opravili 360 prostovoljnih ur. Pot združuje območja notranjskih in primorskih planinskih društev. Pot je zelo lepo izpeljana in urejena.

Zelo je tudi pohvalil alpinistično sekcijo za vzgojo mladih alpinistov v plezalnih vrtcih in planinskih šolah ter za uspešne in kvalitetne plezalne vzpone v naših gorah.

Prav tako je delo vestno opravila komisija

za izletništvo. Organizirala je 9 skupinskih izletov. Naši planinci so sodelovali v raznih akcijah: Po poteh partizanske Ljubljane, po poteh partizanske Jelovice, na pohodu v legendarne Dražgoše, na tradicionalnem zimskem pohodu na Porezen in na Stol ter Snežnik. Poleg omenjenih akcij so se udeležili tudi planinskega tabora na Rašici in Dneva planincev pod Raduho. Člani društva so opravili večje število individualnih planinskih izletov v domače in tuje gore. Tudi propagandna komisija ni počivala. Z raznimi članki v dnevnem in lokalnem časopisu je objavljala in obveščala občane o delu društva in o razvoju planinstva v naši občini. Urejala je izložbe in vitrine ter s tem prikazala celotno dejavnost našega planinstva. Ob 70-letnici obstoja telesno-kulturne organizacije v Logatcu je društvo priredilo lepo urejeno razstavo o planinstvu in alpinizmu. Priredila je tudi tri planinska predavanja, ki pa so bila slabo obiskana.

Malo manj sreče je društvo imelo z mladinsko komisijo. Zaradi odhoda nekaterih članov, ki so vodili mladinsko komisijo, je delo po sekcijah nekoliko zastalo. Upravnemu odboru je težko, da mladinska sekcija ni delala tako, kot je bilo rečeno v programu. V novo mladinsko komisijo so izvolili nove mlade člane, izkušene planince. Organizirali bodo šolo za mlade planince, tečaje in seminarje.

Razprava je pokazala, da je bilo delo društva plodno, kar so tudi potrdili predvsem delegati družbeno-političnih organizacij, zlasti se je pohvalno izrazil zbranim planincem predsednik SO Logatec ing. Franc Godina.

Ob zaključku občnega zbora so sprejeli široko začrtan delovni program za leto 1979, ki zajema vso organizacijo.

Poročilo in program je občni zbor potrdil. Pismene pohvale so prejeli: Nace Modričan, Franc Šolar in Rozalija Sedej; diplomu za večkratni tradicionalni zimski pohod na Stol tov. Viktor Premk in Janez Cimerman; za legendarni pohod na Dražgoše Matevž Govekar, Jože Frjančič in Franc Brus. Planinska zveza Slovenije pa je planinskim delavcem za nesebično požrtvovalno delo pri nadelavi nove planinske poti (Notranjska planinska pot) podelila bronaste častne znake PZS. Prejeli so jih: Slavko Kavčič, Miro Zgonec, Franc Mivšek, Anton Rupnik in Jože Vehar.

Spominski znak za prehojeno Slovensko planinsko transverzalo pa so prejeli Anton Rupnik (že drugič), Julij Sedej in Cveto Oblak. Za aktivno in vestno delo v alpinističnem odseku ter za vzgojo mladih alpinistov je prejel od PZS bronasti častni znak tov. Vinko Mlinar. Za 40-letno delo v planinskih organizacijah, za razvoj in širjenje planinstva v Sloveniji ter za dolgoletno delo v alpinizmu in gorski reševalni službi je predsednik republike maršal Tito podelil sedanjemu predsedniku društva tov.

Janezu Čanžku Red dela z zlatim vencem. Planinsko društvo pa je za svojo aktivnost, za usposabljanje mladih planincev za SLO prejelo od Občinske konference socialistične zveze priznanje in bronasto značko Osvobodilne fronte slovenskega naroda.

V novi odbor so izvolil več novih mladih članov, za predsednika pa je bil ponovno izvoljen dolgoletni predsednik društva tov. Janez Čanžek.

PLANINCI SO SE SREČALI Z GRANIČARJI

Na dan JLA so planinci-železničarji Beograda in Zagreba obiskali čuvarje naših meja v Andrijevici, v Plavu pri Plavskem jezeru, Vusanju in Grnčarju nedaleč od Gusinja v Črni gori v Črnogorskem rogu nasproti Albanije.

Na poti smo se ustavili pri graničarjih v Andrijevici. Bilo smo prisrčno sprejeti. Za spomin na srečanja smo si dali darila. Potem smo šli v Plav, kjer je bilo podobno, pa na karavlo »Meho Kamarič«, končni cilj našega obiska na robu jugoslovansko-albanske meje. Na obe karavli so nas peljali s specialnimi vozili, ki nemoteno vozijo po nepreloženih predelih ob meji.

S planinci iz Beograda in Zagreba so bili tudi predstavniki RTV Beograd in lista »Front« iz Beograda.

Vojaki-graničarji radi sodelujejo s planinci, saj je mnogo stičnih točk med njimi in nami.

Vojaki se dobro počutijo, karavle imajo zelo dobro urejene in snažne, z domačini sodelujejo, posebno z Albanci, ki so tu v večini. V nekaterih vaseh so sploh samo Albanci.

Lepote Plavskega jezera, Visitora, Trojana in sploh Prokletij so čudovite. Plavsko Jezero in reka Lim, ki se izteka iz Jezera, so edinstvene v svoji smaragdno-zeleni barvi.

Ceste, ki povezujejo kraje od Bijeloga Polja do Gusinja so delno končane. Pri Murinu se odcepi cesta čez Čakor, ki je ena od najvišjih v naši domovini.

Josip Sakoman

ERVINU KRALJU V SLOVO

Naj se poslovim od Ervina Kralja v imenu nekdanjih slovenjgraških planincev, tistih gornikov, ki smo iz ljubezni do planinstva v prvem desetletju po osvoboditvi znova zgradili na zahodnem Pohorju svoji dve planinski postojanki. To želim in moram povedati zato, ker je bil Ervin Kralj v našem društvu in odboru zgled udarnika, ki se je poleg nepozabnega Miloša Pogo-

Ervin Kralj je bil zvest, delaven član odbora PD Slovenj Gradec. Kaj je pomenil za društvo, je razvidno iz govora, s katerim se je od pokojnika poslovil tov. Bogdan Žolnir 5. 11. 1978.

relčnika ves razdal za izpolnitev načrtov tedanjega planinskega odbora.

Mislinska podružnica slovenskega planinskega društva je bila ustanovljena 5. julija 1919, leto zatem pa je prevzela planinski dom na Uršlji gori. Ob vse večjem razvoju planinstva, si je naše društvo zgradilo leta 1934 kočo na razglednem Kremžarjevem vrhu, leta 1937 pa še dom pod Veliko Kopo, v znanem sedlu Pungart (Veliko sedlo). V letih okupacije, ko so si Nemci uredili v navedenih planinskih postojankah svoje utrdbе, so jih partizani s planin pregnali na ta način, da so koče požgali. 29. 8. 1942 je pogorela koča na Uršlji gori, 8. 10. 1942 planinski dom pod Veliko Kopo in 8. 3. 1944 še koča na Kremžarjevem vrhu.

Takoj po osvoboditvi, že v jeseni 1945, smo začeli planinci — predvsem ob podpori smučarskega odseka — urejati na Pungartu v Časovem hlevu zimsko bivališče, kjer je vzkliła vroča želja po obnovi vseh naših planinskih postojank. Ker ni bilo tedaj niti denarja niti raznovrstnih tehničnih sredstev, smo odstopili Prevaljanom planinski dom na Uršlji gori, sami pa smo se zarili v pogorišče koče pod Kopo, ki smo jo pripravili spomladi 1947 za otvoritev. Toda 27. 5. 1947 so prišli iz Avstrije reakcionarji in planinsko lepoto, dom pod Kopo, požgali. To je bil hud udarec in v zgodovini PZJ edini primer, ki pa ni strl naše volje. Naš odbor, v katerem je bil tudi Ervin Kralj, ni klonil, imeli smo veliko podporo v prebivalstvu Mislinske doline, PD Slovenj Gradec je šlo že tedaj 1060 članov. Takratna gospodarska depresija, predvsem pa kraja vodovodnih cevi na Pungartu so nam začasno preprečili tretjo gradnjo koče pod Kopo. Zato smo po trinajstih mesecih povsem na novo zgradili kočo na Kremžarjevem vrhu, odprta je bila 4. 8. 1948. PZJ je zaradi naše prizadevnosti odlikovala naše društvo z zlatim odličjem, ki ni veljalo le odboru z dolgoletnim predsednikom Milošem Grmovškom in tajnikom Bogdanom Žolnirjem, temveč predvsem gradbenemu odboru. V njem so bili zelo zaslužni Ervin Kralj, Anton Krof, Štefan Verčnik in Miloš Pogorelnik. Vsi so iz rodoljubja do osvobojenih slovenskih gora dajali vse iz sebe z namenom, da bi lahko naše od vojne izmučeno ljudstvo prihajalo v vse večjem številu na planine k počitku in razvedrilu.

Ker smo že iz časov stare Jugoslavije vedeli, da je Velika kopa s Pungartom raj zimskega športa, ki ga še čaka velika bodočnost, smo začeli leta 1952 v tretje graditi dom pod Kopo in ga odprli 4. julija 1954. Mikavna smučišča, 70 ležišč, dobra oskrba z domačini so vsakogar navdušili. Ervin Kralj je osebno sodeloval pri elektrifikaciji nove planinske koče na Pungartu, kar je pomenilo v razvoju našega društva veliko vrednost in pridobitev. V tem Ervinovem zaletu za razcvet PD Slo-

venj Gradec je tudi vzrok, da je PZS podelila njemu srebrni častni znak za večletno uspešno delo v planinstvu. Moram poudariti, da smo vsi odborniki brez izjeme opravljali vsa opravila brezplačno in to v času, ko še ni bilo cest, kar pomeni, da je bilo iz doline 2, 3 oz. 4 ure hoda samo v eno smer. Delali smo iz idealizma, saj smo se zavedali, da ne smejo naši planinski domovi zaostajati v ničemer za drugimi in da morajo nuditi vsakemu obiskovalcu največje možno udobje in toplino.

Ervin! Ko ob tvojem odhodu komaj najdem besede v slovo, tebi — ki si daroval za planinstvo najboljše misli, vso ljubezen do gora in vso skrb za razvoj domačega društva — kličemo planinci: »Počivaj v miru v tem prelepem svetu med Pohorjem in Plešivcem!«

B. Ž.

PLANINSKI DOM POD DONAČKO GORO (Iz poročila PD »Sloga«, Rogatec — Straža)

Naše planinsko društvo, ustanovljeno leta 1972, je dve leti po ustanovitvi sprejelo na občnem zboru sklep, da prične z graditvijo objekta pod Donačko goro. Kljub nekaterim pesimistom, ki so nas opozarjali na probleme in celo odvrtačali od gradnje, smo ustanovili gradbeni odbor, v katerem so bili vsi člani upravnega odbora in nekaj najbolj aktivnih članov društva.

Ker je bil sestav UO zelo pester, smo bili vsi prepričani, da bomo vsa strokovna dela lahko opravili sami. V tistem času so sredstva na naš žiro račun prihajala samo od TKS Šmarje pri Jelšah in od tovarne stekla STRAŽA. Zavedali smo se, da vsega denarja ne bo mogoče zbrati skupaj v enem letu, zato smo se odločili za etapno izgradnjo. Vire finančnih sredstev smo iskali na razne načine, na občini, po podjetjih, z reklamo, s planinskimi plesi, srečolovi pa tudi lastnega denarja smo založili kar precej.

Največji problem je bil za kamione neprevozen kolovoz. V letu 1977 smo se odločili za popravilo in razširitev ceste. Povezali smo se z KS Rogatec in KS Donačka gora ter z PD Rogaška Slatina in PD Majšperk. Krajevni skupnosti sta zagotovili sredstva za popravilo ceste skozi vas Lehno, mi pa smo zagotovili delovno silo za polaganje kanalov in kopanje jarkov ter finančna sredstva za odsek Donat—lokacija pl. doma (18 000 din). PD Rogaška Slatina je prispevalo 2000 din. Na popravilu ceste smo člani društva opravili 1100 prostovoljnih delovnih ur.

Največje probleme pa smo imeli z lokacijo za planinski dom. Morali smo 110 kvadratov (41 ton) kar trikrat prestavljati. Prvič smo jih na hrbtu znosili 120 m v hrib. Kakšno razočaranje je nastalo med člani, ko so izvedeli, da moramo lokacijo na ugovor občine Ptuj prestaviti. Potem smo lokacijo in seveda tudi kvadre prestavili za ca.

Koča na
Donački gori
(PD »Sloga«
Rogatec-Štraža)

100 m. Bil je to za nas velik praznik, ko smo celo ob navzočnosti tov. ing. Andreja Marinca, podpredsednika ZIS, položili temeljni kamen za novo lokacijo, še večje pa je bilo razočaranje, ko smo prejeli odlok GG Celje, ki se kljub podpisanem zapisniku ni strinjal z lokacijo. Zopet smo prestavili kvadre na novo lokacijo, na kateri sedaj stoji dom. Omeniti moramo, da smo za vse tri lokacije plačali geodetske meritve. Razumljivo je, da je volja članov društva pri takšni igri upadla. Kljub vsemu pa smo delali naprej in to še bolj zagriženo kot v začetku, pa čeprav nas je bilo za polovico manj.

4. 7. 1977 smo začeli s planiranjem zemljišča (3000 din) in takoj za tem z izkopom temeljev. V treh mesecih smo dokončali kletne prostore 10×8 m. Vsekakor je bil to velik uspeh za naše društvo. Vsa dela smo opravili sami.

V letu 1978 smo začeli urejati spodnje prostore. Zavedali smo se, da ne bomo mogli vsega dela plačati, zato smo se sami lotili ometavanja, polaganja vodovodne in elektroinstalacije, sami smo vzdali okna, vrata, polagali keramične ploščice po tleh in zidovih, ladijski pod, sami smo naredili greznicu in odvod fekalij, opravili steklarska dela, zidali dimnik in opravili še kup drugih stvari. Sedaj imamo v spodnjih prostorih urejeno kuhinjo ($3 \text{ m} \times 3 \text{ m}$), dnevno sobo — jedilnico ($8 \text{ m} \times 5,5 \text{ m}$), WC in postavljeno brunarico, ki jo mislimo še letos dokončati.

Do sedaj smo člani društva in tudi nečlani opravili 6582 prostovoljnih delovnih ur. Ne vemo sicer, koliko stane druga društva 1 ura za vsa ta dela, vendar, če računamo na uro samo 50 din, smo s tem delom prihranili ca. 32 milijonov starih dinarjev. Planinski dom bo imel na razpolago 20 ležišč v sobah in 50 ležišč na skupnem ležišču.

Do sedaj smo v objekt vložili ca. 34 milijonov starih dinarjev, verjetno pa bomo rabili

še dodatnih 200 000 dinarjev za celotno opremo doma. Kje jih bomo dobili, trenutno ne vemo. Lani smo zbirali prostovoljne prispevke. Prijetno presenečeni smo na koncu akcije ugotovili, da smo zbrali najprej med člani in potem še med občani 38 000 dinarjev. S temi sredstvi smo dokončno izplačali brunarico (194 000 din) in kupili še okna za zgornji del brunarice.

Potem ko smo začeli graditi dom, se je število obiskovalcev Donačke gore v primerjavi s preteklimi leti zelo povečalo. Več je bilo obiskovalcev, bolj z voljo smo delali. Gostje iz Rogaške Slatine, večinoma tujci, so nas ogovarjali z: »Bravo!« Vsi obiskovalci Donačke gore so bili letos presenečeni, ko so videli planinski dom. Povezali smo se s planinskimi društvi iz Zagreba. S planinskim domom je naša občina veliko pridobila. Objekt je prvi planinski dom zgrajen s prostovoljnim delom članov društva Slovencev in Hrvatov. Tudi pri tej akciji se je pokazalo bratstvo in enotnost naših narodov.

Društvena dejavnost je v času gradnje planinskega doma skorajda zamrla. Najbolj delavni člani so se največ angažirali pri akcijah, ki so potekale od leta 1976. Nismo bili kos administrativnemu mlinu, ki nas je mlel skoraj dve leti. Planinski dom zdaj stoji.

Predstavniki PZS, ki nas je obiskal pred začetkom gradnje, nam je zagotovil vso moralno podporo PZS.

Rogatec je najbližji kraj Donački gori in popolnoma razumljivo je, da smo se ravno mi odločili za gradnjo planinskega doma, kljub že obstoječim objektom PD Rogaška Slatina in PD Majšperk. Ti objekti niso imeli dovolj obiska čez sezono, ob praznikih in praznovah pa so se pokazali kot premajhni. Ob lepem vremenu je bilo to še mogoče prestatati, ob slabem vremenu pa obiskovalcem ni preostalo drugo kot zapustiti izletniško točko.

Lani smo imeli dogovor s PD Majšperk o skupni elektrifikaciji obeh koč. Če bomo zbrali še nekaj potrebnih sredstev, lahko upamo, da bomo letos izvršili še to nalogo. Planinci, ki so delali štajersko-zagorsko transverzalo, so tudi utemeljevali potrebo po tem objektu. Tudi te pripombe so nam bile pred očmi pri odločitvi, da začnemo z gradnjo.

Že to zimo se je pokazala možnost za organizirano smučanje. Nekaj entuziastov, zbranih v smučarski sekciji TVD Partizan —

Rogatec, je začelo pripravljati tekmovanje v veleslalomu, ki bo prvo takšno tekmovanje v naši občini. Smučarjev je dovolj, samo iniciative ni bilo do sedaj. Razveseljivo pa je dejstvo, da je ravno še nedokončani planinski dom bil vzrok, da smo se spoprijeli tudi s to nalogo. Teren v okolici doma je odličen in z majhnim trudom bi ga lahko pripravili za rekreacijsko smučanje.

Slavko Zalezina

ALPINISTIČNE NOVICE

SILVI

V mislih so mi tisti prvomajski prazniki, pred tremi leti. Bili so res svetli, polni sonca, vedrine, zadihanih obrazov in iskričih se, veselih oči. Saj smo bili zopet skupaj, na turnem smuku. Dobra, stara družba iz alpinističnega odseka.

Tisto leto nismo šli v Paklenico, vreme v Julijcih je bilo dosti lepše kot v Velebitu, zvbilo nas je v Bohinj.

Spominjam se toplega popoldanskega sonca in širnih pogledov s Komarče na jezero. Jezerska plan je žarela v soncu, kot to zmorejole njene čiste, temno zelene globine. Vidim tudi tebe, Silva. Res si bila član naše družbe, to sem čutil takrat, ko smo se vzpenjali po strmih serpentinah

Silva Robič

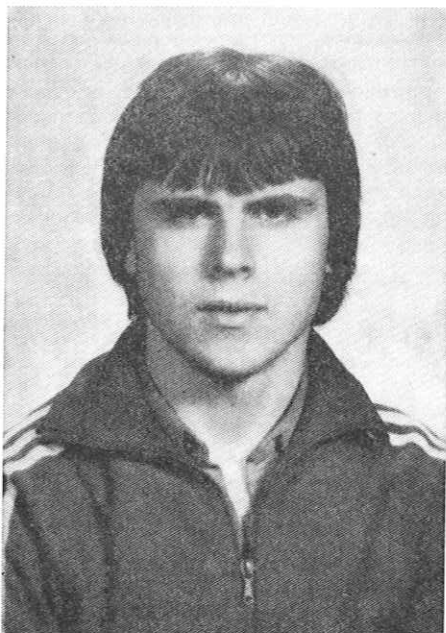
proti Sedmerim, pa na sestankih v megleni Ljubljani, ki je ostala nekje daleč za nami. Pri Črnem jezeru nas je zajela tihota njegovih voda in temno zelenje ponosnih smrek naokoli. In potem Triglavsko jezera, globok mir, zasnežena škrlatna okolica v soncu, ki je tonilo za grebene nad dolino. Skrivnostni mir je obdajal svet nad Tičarico, dim nad kočico pred nami pa je obujal željo po domačnosti, toploti in veseli družbi za skupno mizo.

Ali naj napišem, da je bil naslednji dan nepozaben, prav nedoumljivo lep? Naj opisujem spust za Debelim vrhom, naše neugnane zavoje po slepeči belini, po neskončnih pobočjih, dreme klice, idealno vožnjo po spečih bohinjskih planinah? Ne, ne bom se trudil, vsi smo shranili v srce tisto praznično srečo med vrhovi. Le tebi ni bilo dano, Silva, da bi jo nosila v srcu. Ni te več med nami, le v našem spominu še živiš.

Tvoja gorniška pot te je dve leti zatem odpeljala v Velebit, v divje lepe stene Paklenice. Svoj poslednji dan si živela s prijateljico na isti vrvi. Toda ni nama bilo, kot tolikokrat poprej, dano uživati opojno srečo na vrhu po izstopu iz stene. Zaman je bila nesebična tovariška pomoč, zdržali so tudi klini in vrvi, tvoje mlado telo pa je, žal, odpovedalo.

Vsi tvoji dragi in mi z njimi smo ostali z neusmiljeno bolečino: Ni te več, za vselej si odšla od nas. Vračaš se med nas, ko se pogovarjamo o gorah, v katere smo zagledani. In čeprav so te gore vzele, jim še vedno vsi s teboj vred, Silva, pripadamo.

Silva Robič je bila članica AO Ljubljana-matica od jeseni 1975. Bila je študentka Filozofske fakultete v Ljubljani. Poznala je precej smeri v naših ostenjih, bila je tudi v Visokih Turah, gojila je turno smučanje. Dne 23. 4. 1978 se je smrtno ponesrečila v steni Čuka (kanjon Velike Paklenice — Velebit) stara 20 let. Janez Marinčič

Janez Lovše

JANEZU

Sveže, zgodnje poletno jutro naju je našlo v prvem raztežaju slovite Dularjeve zajede v Jalovcu. Že prvi metri nad strmim snežiščem so me dodobra ogreli, zato sem se rad vpel v kline na prvem stojišču. Ko sem se oddahnil, sem začel počasi vleči k sebi dvojno vrv. V kratki previsni zajedi pod menoj vidim najprej nahrbtnik, nato čelada. Soplezalčeva roka se stegne do oprimka, pest se stisne, telo se izvesi. Najina pogleda se srečata. Ni kaj, šlo bo, razberem iz oči in potez njegovega obraza. Sicer je Janez še pripravnik, toda način, kako resno se uri, kako pleza, je daleč nad vrstniki iz plezalne šole. Njegovo mačje gibanje v vertikali te stene me naravnost preseneča. Res sem vesel, da naju družijo ista vrv. Naj si pridobi izkušnje v malce težji steni; čutim tudi, da mi je prosto plezanje pete stopnje na tak način, kot ga okušava tukaj, res pravi užitek. Nad tehničnim raztežajem v spodnjem delu smeri sledijo raztežaji z dvajset ali tudi več metri prostega plezanja po majhnih stopih in drobnih oprimkih malce navznoter nagnjene leve stene zajede. Klinov je tako malo, da najino plezanje prehaja v popolno skladnost gibov in ravnovesja. V tem pa je veliko telesno in čustveno zadoščenje, ki naju osrečuje. Globina, ki se grezi pod nama, nama vzbuja občutek, kot da se tudi v najinih dušah širi prostor za polno doživetje tega srečnega dneva.

Zadovoljen s plezanjem, s sončnim vremenom, s čedalje globljimi pogledi na širno

melišče pod steno se z zanosom spopri-
meva še z zgornjim, povsem previsnim
raztežajem. Plezava skoraj izključno s po-
močjo klinov in zagozd, tudi značna preč-
nica v levo se pokaže dosti prijaznejša,
ko v njej vidim nekaj železja. Janez mi
sledi kot senca, govori malo, zato pa
toliko bolj uživava. Vidim, da ga malce
težji manever med dvema klinoma skoraj
nič ne zamudi. Kako je zdelal previs! To
je nekaj za plezalčeve oči. Na varovališču
se zamenjava, splezam še štirideset
metrov navpik — nato na široko gredino,
konec stene. Pribijem se v razpoko velike
plošče, ki je del police. Pokličem, kot
že tolikokrat danes: »Za menoj!« Stisneva
si roko na robu stene, dva srečna, svetla
pogleda se srečata. Ni pravih besed za to
srečo, ki sva jo skupaj doživela v teh
štirih in pol urah v Dularjevi zajedi.

Janez, samo v tej sloviti zajedi sem te
spoznal kot plezalca; med nami si bil le
tri leta. Potem si jeseni odšel sam v
Steno. Vzela te je k sebi. Vzelo te je tvoje
strastno navdušenje za gore, alpinistična
vnema in vdanost vsemu lepemu. Vse, kar
nam neti to našo strast in nam bogati
življenje.

Še živiš v spominu. Vidim te v vetru osa-
mele grebenske škrbine, v poletu igrivega
ptička plezalčka, v kapljah, ki se nizajo
po črnih strehah, v drhtenju macesnove
veje, ki jo je pozlatila jesen.

In v srcih vseh nas, tvojih prijateljev!

—

Janez Lovše je bil študent II. letnika Visoke
šole za telesno kulturo v Ljubljani. V alpinis-
tičnem odseku Ljubljana-matica je začel
plezati spomladi leta 1976 in opravil veliko
število plezalnih tur, vzponov in turnih
smukov. Preminil je 24. 9. 1978 v vrhnjem
delu Jugovega stebra, potem ko je že sko-
raj preplezal Zlatorogove police v Triglav-
ski steni.

Zelo zgoščen pregled njegovih najpomemb-
nejših vzponov je naslednji:

- Mosoraška (V) v Paklenici
- Zupanova (V) v Koglu
- Kamniška (VI—) v Koglu
- Belač-Zupanova (V) v Šitah
- Skalaška s Čopovim stebrom (V—VI) v Triglavski steni
- Direktna v Špiku (V+)
- Peternelova v Triglavski steni (V—VI)
- Zajeda Šit (VI)
- Dularjeva zajeda (VI) v Jalovcu
- Bavarska z dolgo nemško (IV) v Triglavski steni (sam)
- Trnuljčica (IV—, V—, A₂) v Lopu (Šite) prvenstvena
- Cassin-Ratti (VI, A₂) v Torre Trieste — I. jugosl. ponovitev
- Skalaški stebel v Škrlatici IV—V — I. zimski vzpon

Janez Marinčič

POSTAJA VEČ V GRS

Konec preteklega leta se je med stare, prekaljene postaje GRS uvrstila še škofjeloška. Škofjeloško hribovje, od Osolnika do Tošča, Porezna, Soriške planine in njenih kamnitih strazarjev pa Blegoš in Ratitovca do meja radovljiške občine, čez Mohor do Lavtarskega vrha in Križne gore se ponaša s precejšnjimi razsežnostmi, neštetiimi planinskimi in drugimi potmi pa z obilico vandrovcev, torej z mnogimi možnostmi, da bi se človek izgubil, poškodoval ali celo ubil.

To se je v preteklosti že večkrat primerilo in je morala priti na pomoč milica, celo vojska in seveda sosedje. Sedaj je v našem koncu čedalje več množičnih pohodov, pozimi in poleti na Porezen pa na Blegoš, v Dražgoše romajo stotine in tisoči od vsepovsod. Pa sem precej stvari izpustil. No, vse to pa še tisto, česar nisimo omenili, je napotilo PD Škofja Loka, da je pred leti ustanovilo AO, ki uspešno deluje. Dal je kadre, iz katerih bodo zrasli tudi sposobni reševalci. Ti so pravzaprav že tu — nekateri z daljšim stažem, med temi Srečko Tušar, Zvone Korenjak in jaz, poleg teh pa kopica pripravnikov, ki komaj čakajo na akcijo in so deloma zaozari v ledino povsem na novo, nekaj pa se jih je učilo reševalskih veščin že v postajah GRS Kranj in Ljubljana. Vsekakor računamo s tem, da se število registriranih članov kmalu poveča.

Ne nazadnje je silila k ustanovitvi lastne postaje GRS v Škofji Loki tudi potreba po reševalcih na smučiščih Stari vrh in Soriška planina. Ne gre za to, da bi dajali potuho upravljalcem žičnic, toda že davno je znano, da je gorska reševalna pri roki tam in tedaj, ko odpove vse drugo. Če so doslej to delo opravljali reševalci iz GRS Ljubljana, pa nekaj naših navdušencev, bomo to lahko bolje organizirali, če bi bila pri roki lastna GRS. Šli pa smo še naprej. Ohranili smo dobre stike z Ljubljančani, brez katerih bi nam trda predla, vrh tega pa smo se odločili, da kot sekcijo postaje izobrazimo in ustanovimo smučarsko reševalno službo — SRS — Škofja Loka. Ti fantje naj bi opravljali vse, kar sodi k varnosti in reševanju na organiziranih smučiščih. V obdobju priprav naj bi opravili šolanje in izpite iz številnih predmetov in znanj, ki jih mora obvladati vsak gorski reševalec. Izvzete so seveda discipline, ki so potrebne za stenska in zahtevnejša reševanja. O tem danes kajpak ne bom pisaril, saj bodo potrebne številne glave, da bi natančno opredelili dolžnosti in znanje enih ter drugih. Jasno je vsekakor, da pri prvi pomoči ne sme biti razlik: člani GRS naj obvladajo transport v zimskih razmerah s pomožnimi in rednimi napravami, reševanje iz plazov, reševanje zahlajenih, omrzlih in še kaj. Zanimivo je, da ta hip ne moremo natanko reči, čigava bo GRS jutri. Načelnik

komisije za GRS, eden pobornikov GRS v Sloveniji, Bine Vengust in mi vsi smo na občnem ustanovnem zboru menili, naj služba najprej steče, potem šele bomo ugotovili, kam naj bo vezana. Zdi se mi, da takrat najbrž ne bomo kdovekaj silili narazen. Naloge so opredeljene, enako dolžnosti, na naših terenih pa bi smučar reševalec lahko v stiski za ljudi kdaj za kdaj pomagal tudi poleti.

Marsikdo ni mogel razumeti, čemu GRS v vznožju Škofjeloškega hribovja. »Bodo mar to reševalci za gričevje?«

Bilo je jasno in je še: Lik gorskega reševalca je en sam, tak, ki rešuje kjerkoli na našem planetu. Če velja to za dežele v okviru IKAR, ni vrag, da bi ne veljalo na Gorenjskem! Če ni v našem ožjem koncu možnosti za najtežje podvige, se potrebe tu pa tam pokažejo v Julijcih, v Kamniških Alpah in drugje.

Res je, da nalog tudi tu ne bo tako malo, rekli smo, da bomo krepko zagrizli v preprečevanje nesreč, vzgojo, se dajali s spremljanjem izletov, zavarovanjem pohodnikov na številnih masovnih podvigih, o katerih sem že pisal.

Čakajo nas torej prave akcije, od tega največ na smučiščih. Pa preprečevanje, vzgoja in še to in ono: Iskali bomo izgubljeni, pomagali tudi kakemu pobitemu planincu v pečevju Ratitovca. CZ bomo na voljo v posebnih razmerah, tako kot vse druge postaje GRS. Poskrbeli bomo tudi za varstvo pred plazovi, je nekaj cest, ki nam prizadevno kažejo zobe in bodo primeren objekt za komisije za varstvo pred snežnimi plazovi v prizadetih krajevnih skupnostih in občini.

Svet za LO, varnost in družbeno samozagotovo nam je naklonjen in ne bo skoparil s sredstvi za opremo; TTKS bo pomagala pri šolanju, pazili bomo na to tudi člani in pripravniki.

Po sklepu ustanovnega občnega zbora bo postajo vodil Zvone Korenjak, sicer tudi vodnik lavinskega psa: v odboru so še Tomaž Camlek, ki bo skrbel za medicinska vprašanja, Jože Gostinčar ml., ki se kani ubadati s SRS, gospodar prve izmene je Franci Vidic, bodoči geolog, načelnik nadomešča Mileta Jakovljevič, nižji oficir iz mestne garnizije.

Zdravstveni dom Škofja Loka nam je odstopil prostore za poglobljeni tečaj iz prve pomoči, vadili bomo lahko tudi na vojaških poligonih, opremo imamo na PM Škofja Loka, tam nas bodo tudi sklicevali in pomagali s transportom.

Ne domišljam si, da sem napisal že vse, kar bi lahko. Rečem lahko le to, da zadnje mesece ne lenuharimo, pri tridesetih pripravnikih in članih (17 GRS, 13 SRS) je kar živahno. Seveda pa bo tudi življenje sukalo stvari po svoje, nekaj jih bo šlo mogoče svojo pot; prišli pa bodo drugi. Tako se pač dogaja v življenju.

Ing. P. Šegula

ALPINISTKA — SAMA V EL CAPITANU

Potegavščina? Spet grozljiva devalvacija? Zelo preprosto: 31-letna Beverly Jonson, Los Angeles, menda prepričana »femistka«, je kot prva ženska sama vstopila v 1000 m visoko steno El Capitana, svetovno znano vertikalo v Kaliforniji, ki se še vedno šteje za ekstremno smer. Beverly se je s steno dajala 10 dni in vlekla s seboj 50 kg »prateža« (kline in drugo tehniko, vodo, »netopirja« in mini šotor). Jonsonova ima El Capitan za seboj, pravi pa, da še ni »oplela«. Že se pripravlja, da bo nad Novo Gvinejo poletela in s padalom skočila iz letala v tamkajšnje centralno džunglo na Nori. Tako beremo v magazinu »Der Spiegel« (6. 9. 1978).

T. O.

TUDI NEMCI NA EVEREST

Pravzaprav je čudno, da je DAV s prošnjo za Everest odlašal dotlej. To je 19. ekspedicija Nemškega inštituta za raziskovanje inozemstva in namerava iti na Everest (12 članov in fototeam) od avgusta do oktobra 1979. Medicinska skupina bo raziskovala obrambne funkcije telesa zoper bolezni pri aklimatiziranem alpinistu in vprašanje, ali »tanjša« kri v velikih višinah zares bistveno razbremeni srce. Vodja: dr. Herrligkoffer. V ekspediciji bosta dve nemški alpinistki in Poljakinja Wanda Rutkiewicz, ki je pozimi 1978 prva popeljala žensko navezo po severni steni Matterhorna in ima ženski višinski rekord na svetu (prvi vzponi v Himalaji, Gašerbrum 7953 m) in še: Ta Poljakinja je prva Evropejka, ki je stala na vrhu Everesta. Vsak udeleženelec je pripravljen dati 6000 DM iz svojega žepa, vendar to še ni dovolj. Dr. Herrligkoffer bo mecene že nekako našel, če drugod ne, gotovo pri farmacevtski industriji. Ker financiranje še ni zagotovljeno, je Herrligkoffer nagovoril udeležence, da bo

do do višine 6500 m (West Comb, v zahodno vrtačo) sami nosili svoja bremena. Torvor bo tehtal sedem ton, v Nepal ga bosta prepeljala dva tovornjaka, za šoferja pa sta se priglasila dva člana ekspedicije, kar bo spet nižalo ceno.

DAV je doslej odklanjal ekspedicijo na Everest, zdaj pa je staljšče spremenil in bo Herrligkofferju dal na razpolago kisikove bombe iz Makaluja.

Pokrovitelj prve nemške ekspedicije na Everest je Münchenski župan Erich Kiesl. Nemška ekspedicija se bo v Kathmanduju pridružila francoski ekspediciji (16 mož). Vodil jih bo dr. Mazeaud, nekdanji minister za šport v francoski vladi.

Računajo, da bodo vsi skupaj oktobra na Everestu.

Poljakinja Wanda Rutkiewicz bo 2. namestnik vodje ekspedicije.

T. O.

SMRT NA MATTERHORNU

Znani 70-letni Ženevčan dr. Jean Juge, profesor telesne vzgoje in ekstremist, je v začetku avgusta 1978 na Matterhornu zmrznil. Bil je predsednik UIAA (Union internationale des Associations d'Alpinisme) od 1972 do 1976 in to zelo dober, delaven predsednik. Prizadeval si je med drugim, da bi uredil pisani ekspedicionizem, izučil Šerpe, razumevanje pa je imel tudi za druge probleme alpinizma. In bil je zelo kulturnen, simpatičen in izobražen človek. Poznali so ga osebno tudi nekateri naši planinski in alpinistični aktivisti.

Plezati je začel leta 1933. Ponovil je kot deveti Čaiman v Aig. de Chamoinx, kot drugi pa vzhodno steno Zinalrothorna. L. 1936 je preplezal južni greben Aig. Noire. Že 60 let star je zmozel Walkerja v Grandes Jorasses in Bonattija v Druju. Odlični in kondicijsko dovršeni alpinist je sredi poletja zmrznil pri sestopu z Matterhorna. Tako pravi poročilo.

T. O.

IZ PLANINSKE LITERATURE

TRIGLAV V FILATELISTIČNIH RUBRIKAH

V »Der Bergst. 1978/10« je objavljena znamka za 200-letnico prvega vzpona na Triglav (2 din). Objavi je dodano dokaj obširno besedilo o tem, kaj Slovencem Triglav pomeni, kaj slika na znamki predstavlja, omenjen je tudi oblikovalec Beograjčan Dušan Lucić. Znamka je opremljena z žigom: 200-letnica prvega vzpona na Triglav 1778—1978, 11101 Beograd, prvi dan 26. 8. 1978.

V isti številki je objavljena tudi znamka za prvi vzpon na Kangčendzöngo. Izdala jo je Indija v proslavo dneva, ko sta dva alpinista indijske armade o predmonsumskem času dosegla težki vrh Kangčendzönge 31. maja 1977 — major Prem Čand in Šerpa Naik in to poldrug meter pod vrhom. tretji najvišji vrh na zemlji, 8598 m. Angleški alpinisti so bili na vrhu že l. 1955, vendar z lažje — nepalske strani. Strokovnjaki za vreme v Himalaji so indijsko armado svarili, da doline Zemun pred majem pa-

meten človek ne vzame za dostop na Kanč v predmonsunskem času, češ da je premalo vremena za vzpon na vrh. No, indijski polkovnik N. Kumar se za to ni menil, Oba Indijca sta v Sikkimu obljubila, da ne bosta stopila na sveto teme gore. Indijci so bili na gori tri mesece. Velika storitev!

T. O.

CHARLES DE BROSSES BUFFONU PO VZPONU NA VEZUV

Rim, 30. nov. 1739

»... nič na svetu ni bolj izjemnega kakor najti celo mesto v nedrju naše zemlje, dragi moj Buffon. Rad bi se z vami pogovoril, kakšni so bili vzroki, da je to ta mesta pod Vezuvom zadelo...« Tako se glase začetne vrste tega zanimivega pisma. Potem pripoveduje o svojem obisku v »podzemskem« mestu Herculaneu in se sklicuje na Strabona, Plinija Mlajšega, Dio Cassiusa, primerja stara poročila s svojimi opazovanji in prehaja k jedru, to je k svoji teoriji, da je Vezuv naslednik prejšnjega ognjenika Monte Somma, nekaj sto metrov stran od Vezuva. De Brosses našteva svoje vire in svoja opazovanja, govori o procesu erupcij in njihovih posledic, s tem pa zelo živo opiše metamorfozo tal in z njo odkriva geološko prihodnost Vezuva in vulkanov sploh. »Zato bo prišlo do tega, da bo ogenj vedno bolj praznil notranjščino vulkana in razjedal stene žrela. Te se bodo ognju vedno teže upirale, ogenj bo nekoč planil na dan, kakor se je to zgodilo pri Monte Somma, ali pa vse stene porušil v gornjem delu, ki se že tako vse bolj nižajo. Do tega je že prišlo na Solfatari, nekoč alla Vulcana, na gori blizu Vezuva na drugi strani Neaplja. Tam se jasno vidi, da gre za ugasli (izrabljeni) ognjenik, ki je bil nekoč vsaj dvakrat tako visok. Ta gora ni visoka, vrh pa je zelo obsežen, kakor da bi gori nekdo odrezal zgornjo polovico. V resnici pa je goro razdejal ogenj, jo »požrl«, razsul in razmetal. Če je danes Vezuv podoben visokemu »kozarcu«, je Solfatara plitva skleda. Taka skleda bo nekoč Vezuv. Preden pa se bo to zgodilo, bo izbruhal in nasul v svoje vznožje k morski obali velikanske količine materiala, plast na plast...«

Brosses nato sklepa: »Usoda današnjih mest in cvetoče pokrajine okoli njih pa utegne biti podobna oni, ki je zadela Herculaneum in to dotlej, dokler Vezuv ne bo izbruhal do kraja vsega, kar je v njem vnetljivega.« Nato razpravlja o dosedanjih nabruhanih plasteh in o geološki »zgodovini« Sredozemlja. V celoti opisuje enajst plasti v osemdesetih stoletjih in pri tem domneva, da ni nižje plasti lave od dotlej odkrite. »Ker pa je lava od pamtiveka tekla

in se nalagala na to deželo, ni možno in ne verjetno, da bi se našla še kaka nova plast.«

T. O.

50-LETNICA PRVEGA VZPONA NA PIK LENINA

Nemci so se spomnili »svoje« 50-letnice Pik Lenina. Pred leti smo obširno poročali, kako so se 25. sept. 1928 Bavarci dr. Evgen Allwein, dr. Karel Wien in Tirolec Ervin Schneider, sami veliki alpinisti, prvi povzpeli na 7134 m visoki Pik Lenina. S tem je človek stopil na četrti sedemtisočak in na dotlej najvišji vrh Zemlje.

Danes je Pik Lenina najbolj »množično« obiskovan sedemtisočak. SZ oziroma tamtajsna alpinistična organizacija je naredila iz gore pravo »romarsko« pot mednarodnega značaja, gora je dostopna tudi alpinistom iz zahodnih dežel v okviru alpinističnih »lagerjev«. Do leta 1975 je SZ registrirala 1633 oseb, ki so prišle na Leninov vrh po »normalni« poti ali po raznih smereh, v stenah, razih in grebenih.

Pik Lenina velja za »lahko« goro, vendar so nesreče v zadnjih letih pokazale, da se taka gora nikoli ne sme podcenjevati.

Pri prvem vzponu ni šlo za to, da bi izbrali najlažji ali najtežji dostop, treba je bilo šele najti goro, ki je veljala za najvišji špič v SZ. Zgoraj imenovani Nemci so bili leta 1928 člani ekspedicije, ki jo je vodil Willi Rickmers. Imenovala se je sovjetsko-nemška Alai-Pamir ekspedicija 1928. Organizirala jo je Akademija znanosti SSSR, DAV in DÖAV. Udeležilo se je ekspedicije 11 Nemcev in 11 Rusov. Prvič je bila ekspedicija v tem svetu pred 66 leti, leta 1913, vodil jo je tudi W. R. Rickmers.

Raziskovanje »zaledenelih gorstev« v osrednji Aziji je bilo od leta 1913 do 1928 cilj znanstvenikov in alpinistov. Najbolj primerni so znanstveniki, ki so obenem alpinisti, in alpinisti, ki imajo veselje pomagati znanstvenikom v težko dostopnem svetu, tako je pisal Rickmers v reviji od leta 1929, str. 63. Najbolj znan znanstvenik ekspedicijskega moštva je bil Monakovčan dr. Richard Finsterwalder.

Nemci so odrinili 11. maja 1928 in mesec nato je bilo vse moštvo zbrano v danes zelo znanem Ošu. Največje delo ekspedicije je bilo v raziskovanju ledenika Fedčenko, ki se vleče 77 km daleč. Ko so »izvrednotili« fotogrametrične posnetke, so naleteli na Pik Garmo, 7495 m, ki so mu prvi sovjetski obiskovalci leta 1933 dali ime Pik Stalin (danes Pik Komunizma). Med ekspedicijo pa je še veljala trditev Karla Wiena: »Po dosedanjih računih ruskih in nemških strokovnjakov, udeležencev ekspedicije, naj bi bil najvišji vrh ruskega carstva 7130 visoki Pik Kaufmann,

ki se zdaj imenuje Pik Lenina. Stopiti nanj, to je bila najimunitnejša naloga ekspedicije. Težave so bile v tem, kako goro najti, kje drži nanjo primerna pot, saj se je gibala ekspedicija v popolnoma neznanem svetu, morala ga je odkrivati in to v težkih razmerah.

Po treh dneh iskanja so trije alpinisti 23. sept. prišli v bližino gore, vendar niso ugotovili dejanske lege gore. Alpinist Wien je zapisal, da »so goro načeli po napačni poti in po napačni strani«. Končno

so 25. sept. 1928 postavili na višini 5825 m šotor na Vzhodnem sedlu Pik Lenina in to na pravi strani. 1300 m so potem zmogli že do 15.30 in stali na vrhu Pik Lenina, na katerem je besnel strašen vihar. Bili so srečni, a tudi ozebli so močno in so več dni hodili, preden so prišli do ekspedicijskih tovarišev. Karl Wien se je ponesrečil na Nanga Parbatu, Allwein in Schneider pa se danes spominjata dogodkov zadnjega polstoletja.

T. O.

RAZGLED PO SVETU

ALPINIST BREZ NŌG NA VRHU HUASCARANA

Britanec Norman Croucher, ki je v mladosti po nesreči izgubil obe nogi, je lani stal konec julija na vrhu Huascarana (6768 m) — najvišjem vrhu perujskih Andov.

Naveza treh alpinistov je rabila za vzpon pet dni, za povratek v dolino pa še dva in pol. Croucher je v pogovoru z novinarji časopisa Inter Med News povedal, da se je večkrat sam čudil, kako je ves čas odprave (6 in pol tednov) povsem zaupal protezam, ki so bile brezhibno kos vsem zahtevam vzpona. S črnim humorjem je dodal, da ga nikoli ni skrbelo zaradi ozeblin na nogah, zaradi katerih pa eden od članov njegove odprave ni mogel na končni vzpon na Huascarana.

Croucherjev uspeh je brez dvoma veliko dejanje volje, hkrati pa dokaz, kaj že zmoro sodobna protetika.

Peter Soklič

KENIJSKI VULKANI

V Kenijo so nemški družbi utrli pot misio-narji v South Horru. Z landroverjem so se pripeljali, pripoveduje W. Senft v »Der Bergst.« 1978/10 do Rift Valley. Cilj jim je bil Mount Nyiru. V Keniji se grade ceste in družba jih je uporabila, čeprav še niso dograjene. Spotoma so naleteli tudi na botanične raritete npr. na *Adenium speciosum*. Vse, kar ima ta grm lesenega, je votlo, ima pa čudovite cvete podobne oleandrovim.

Prišli so do zunanje postojanke gospodarske misije »Parkati«, 200 do 300 m nad Rift Valley. Tu je voda, vendar po 200, 300 metrih ponikne, ustvarja pa skromne pogoje za oazo in za življenje plemena Turkana (30 družin). Mimo te oaze so prišli do vulkana »Namurinyang«. Vulkan je aktiven,

vendar so lahko dosegli rob žrela in ocenili težavnost po alpski lestvici II. Ko so se razgledali, so ugotovili, da stoje sredi vulkanov, ki se vrste sredi pustinje, in blizu jezera Logipi s tisoči flamingov. Bilo je zelo vroče, v senci so namerili 35°, ker pa je bilo sonca zelo malo, so prenašali vročino 55°, ki jo povzročajo tudi od lave razbeljeni kamni.

Geologi pravijo, da bo dolina Rift nekoč počila, se razklala. Skrepenela lava, ki jo je nabruhal imenovani ognjenik, je videti, kot okamnela morska gladina.

Zanimivo je bilo srečanje z ženami plemena Turkana. Obstopile so gručo tujcev in začele plesati njim v čast. Počastitev s plesom in petjem je trajalo eno uro. Žal jim je bilo, da niso imeli s seboj snemalne tehnike. Na dekletih ni bilo nič evropskega. Obleke in okrasje, vse je bilo pristno, domače. Pleme Turkana je v Afriki izjema. Ženske so samostojne, kar se je pokazalo tudi pri tem srečanju.

Vsekakor zanimiva ekskurzija v deželu, ki vedno bolj stopa v aktualno življenje našega planeta in našega časa.

T. O.

KOTO

KOTO • koteks tobus n. sol. o.
61000 Ljubljana, Miklošičeva 5

je eno izmed vodilnih specializiranih
proizvodno-trgovskih podjetij v SFR
Jugoslaviji na področju kož, usnja in
usnjenih izdelkov, industrijskih surovin
živalskega izvora ter reprodukcijskih
materialov in naprav za usnjarsko-
predelovalno industrijo

GORENJE MUTA — GORENJE MUTA — GORENJE MUTA

VAM PREDSTAVLJA PROIZVODNI PROGRAM:

gorenje®

M U T A

TOVARNA POLJEDELSKEGA ORODJA
KMETIJSKIH STROJEV IN LIVARSKIH IZDELKOV
N. SOL. O. MUTA

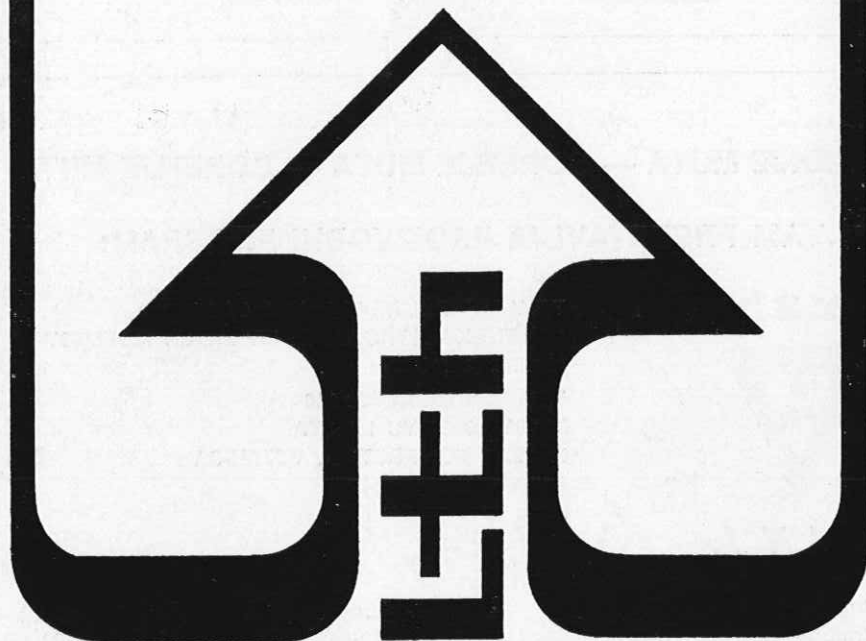
TELEFON MUTA 873 140
TELEX 33257 YU LIMUTA
ŽELEZNIŠKA POSTAJA VUZENICA

- Poljedelsko orodje
- Vrtno in cvetlično orodje
- Kmetijska mehanizacija —
motokultivatorji in kosilnice
- Razni odkovki
- Rotacijska kosilnica 48 cm
- Termično obdelan jekleni granulati
za čiščenje odlitkov in pločevine
- Odlitki iz sive litine za avtomobilsko,
elektro in strojno industrijo
- Napajalniki za živino
- Dimniška vratca

POLZELA

s svojo bogato proizvodno tradicijo nudi tržišču širok asortiment vseh vrst
ženskih in otroških nogavic. Posebno priporočamo moške volnene dokolenke,
primerne za planinarjenje, lovstvo in ribištvo. Ob nakupu pazite na zaščitni
znak lastovke, jamstvo za kvaliteto in vaše zadovoljstvo

**Projektiramo in proizvajamo hladilno
opremo za gostinstvo, turizem
in trgovino, proizvajamo
zamrzovalne skrinje,
brusilne
stroje**

loške
tovarne
hladilnikov

64220 škofja loka
telex: 34519 yu lth
telefon: n. c. (642) 60 091

tozd livarna in servis (642) 61 161
tozd elektrostroji poljane (642) 68 281
telegram: elteha škofja loka, p. p. 63